

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ALTERNATİF KAMUSAL ALAN ÜRETİMİNDE
SOSYAL MEDYANIN GÜCÜ: İŞÇİ SENDİKALARI
ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. A. Fulya ŞEN

HAZIRLAYAN
Halime KÖK

ELAZIĞ-2018

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**ALTERNATİF KAMUSAL ALAN ÜRETİMİNDE SOSYAL
MEDYANIN GÜCÜ: İŞÇİ SENDİKALARI ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. AYŞE FULYA ŞEN

HAZIRLAYAN
HALİME KÖK

Jürimiz, 13.07.2022 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Doç. Dr. A. Fulya ŞEN 
2. Doç. Dr. Üyesi Feridun NİZAM 
3. Doç. Dr. Üyesi M. Barış GILMAZ 

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulununtarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışmada öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup bana yardımcı olan ve tez çalışmamda, planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren sayın tez danışmanım Doç.Dr. A.Fulya ŞEN'e, beni eğitimim konusunda her daim destekleyen anneme, babama ve kardeşime teşekkürlerimi sunarım.



ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Alternatif Kamusal Alan Üretiminde Sosyal Medyanın Gücü: İşçi Sendikaları
Üzerine Bir İnceleme****Halime KÖK****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****İletişim Bilimleri Anabilim Dalı****Elazığ-2018; Sayfa: + 95**

Son yıllarda internet ve internet aktivizminin gücü tartışılmakla beraber toplumsal hareketler bazında işçi sendikaları ve sınıf temelli eylemlerin internet kullanımları online aktivizm açısından tartışılabilir niteliktedir. İnternetin beraberinde gelişen sosyal medya, aynı zamanda sanal bir kamusal alan niteliği de oluşturduğu tartışmalar arasındadır. Sanal bir kamusal alanın oluşması toplumsal hareketlerin de sanal alandan reel alana taşınması anlamına gelmektedir. Sosyal medyanın kitle iletişimi gibi geniş bir iletişim ağı oluşturma potansiyeli de olduğundan sanal tartışma ve uzlaşma alanı niteliği taşımaktadır. Sosyal medyanın toplumsal hareketler ve aktivizme nasıl yer açtığı bu sendikaların paylaşımları üzerinden belirlenmiştir. Sosyal medyanın toplumsal hareketlerde ve alternatif kamusal alan üretimindeki potansiyelini ortaya çıkarmak için Türkiye'deki dört önemli sendikalarından DİSK, KESK, TÜRK-İŞ ve HAK-İŞ konfederasyonları incelemeye alınmıştır. Bu çalışma, alternatif medyanın, sınıf temelli ve demokratik bir platform sağlamasında bu dört sendikanın twitter sitelerinin rollerini ve sendikal hareketlerin güçlendirilmesi açısından potansiyelleri incelenmiştir. Bu bağlamda bu çalışma, sosyal medya aktivizminin alternatif bir kamusal alan yaratmadaki potansiyelini tartışmaktadır. İşçi sendikalarının twitter hesapları üzerinden yürütülen çalışmada; sosyal medya kullanımı, hangi durumlarda yoğun kullanıldığı, hangi konularda paylaşımlar yapıldığı ve paylaşımların yoğunlukları kategoriler şeklinde içerik çözümlemesi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Alan, İnternet, Sosyal Medya, Aktivizm, İşçi Sendikaları

ABSTRACT**Master Thesis****Social Media Power In Creation Of Alternative Public Field: An Investigation On Workers 'Associations****Halime KÖK****Fırat University****Institute of SocialSciences****Department of CommunicationSciences****Elazığ-2018; Page: VIII+95**

Today, with the development of communication technologies, new media technologies have also increased. The social media that develops along with the internet is also creating a virtual public space. The formation of a virtual public space also means that social movements move from the virtual to the real world. At the same time, social media creates a broad communication network like mass communication and creates a space for virtual discussion and reconciliation. Internet and social media, which take the place of traditional communication tools, free, practical, participatory and easily accessible environment. This study examines the power of social media to create an alternative public space in the present day, through twitter accounts of determined labor unions. The way in which social media places social movements and activism is determined by the share of these unions. To unleash the potential of social media in creating social movements and alternative public space of the three major unions in Turkey DISK, KESK, HAK-IS TURK-IS and associations have been investigated. In this context, this study discusses the potential of social media activism to create an alternative public sphere. Work carried out on twitter accounts of trade unions; social media usage, in which cases they were heavily used, in which subjects were shared, and where the intensity of the shares were categorized. The aim of this work is to show how trade unions use twitter, a social media platform, as a mobilizing tool, and how union twittershares create an alternative public space by online users and how users of sharing can act.

Keywords: Public Sphere, Internet, Social Media, Activism, Workers' Unions

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	II
ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
TABLolar LİSTESİ	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

NEO-LİBERAL DÜZENDE İŞÇİ SINIFI VE SENDİKALAR

1.1 Dünyada Sendikal Hareketler	6
1.1.1 İngiltere’de Sendikacılığın Doğuşu	7
1.1.2 Amerika Birleşik Devletleri’nde Sendikacılık.....	8
1.2 Türkiye’de İşçi Hareketleri ve Sendikacılık	8
1.2.1 Cumhuriyetin Kuruluşundan Sonra Sendikaların Durumu.....	9
1.2.2 1980 Öncesi İşçi Sendikaları	11
1.2.3 1980 Sonrası Neo-liberal Düzeninde Sendikalaşma.....	13
1.2.4 İşçi Sınıfı Kimliğindeki Dönüşümler.....	18

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL HAREKETLER, SENDİKALARI VE AKTİVİZM

2.1 Eski ve Yeni Toplumsal Hareketler.....	23
2.2 Toplumsal Hareketler, Sosyal Medya ve Dijital Aktivizm.....	26
2.3 İşçi Sendikaları ve Konfederasyonları	30
2.3.1 Türk-iş.....	30
2.3.2 Hak-İş.....	31
2.3.3 Disk.....	31
2.3.4 Kesk	32
2.4 Sendikaların İnternet Kullanımları	32
2.4.1 Sanal Sendika, Siber Sendika ve E-Sendika	33
2.5 İşçi Sendikalarının Sosyal Medya Kullanımı	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL MEDYA VE KAMUSAL ALAN TARTIŞMALARI

3.1.KAMUSAL ALAN KAVRAMI	36
3.2.Kamusal Alanın Tarihsel Gelişimi	38

3.2.1 Antik Yunan “Polis” Devletlerinde Kamusal Alan	38
3.2.2 18. ve 19. Yüzyıl’da Kamusal Alan.....	39
3.3 Kamusal Alan Tartışmaları.....	41
3.3.1 Jürgen Habermas ve Kamusal Alan.....	41
3.3.2 Hannah Arendt ve Kamusal Alan	44
3.4 Kamusal Alan Türleri	47
3.4.1 Burjuva Kamusal Alan.....	47
3.4.2 Proleter Kamusal Alan.....	50
3.4.3. Politik Kamusal Alan.....	52
3.5 Kamusal Alan ve Özel Alan Ayrımı.....	53
3.6. Yeni İletişim Teknolojileri ve Sosyal Medya	54
3.7 İnternet, Sosyal Medya ve Alternatif Kamusal Alan.....	57

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE İŞÇİ SENDİKALARININ AKTİVİZM AMAÇLI SOSYAL MEDYA KULLANIMLARI

4 .1 Araştırmanın Yöntemi	62
4.1.1 Varsayımlar.....	63
4.1.2 Veri Toplama ve Verilerin Analizi	63
4.1.3 Kapsam ve Sınırlılıklar	63
4.1.4 Bulgular ve Analiz	64
SONUÇ	81
KAYNAKÇA.....	83
EKLER	92
Ek 1. Orjinallik Raporu.....	92
ÖZGEÇMİŞ	93

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: 15.06.2018 Tarihli Sendikaların Twitter Hesaplarının Toplam Takipçi Sayıları	64
Tablo 2: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Tarihleri Arası Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Toplam Paylaşım Sayıları.....	65
Tablo 3: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Paylaşımlarında Fotoğraf ve Video Kullanımı	66
Tablo 4: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Paylaşımların Temaları	67
Tablo 5: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Paylaşım Temalarının İçerikleri	68
Tablo 6: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Paylaşımlarındaki Aktörler	69
Tablo 7: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Feedback (Geri Bildirim) Noktasında Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Retweet Sayıları.....	70
Tablo 8: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Paylaşımlarına Takipçilerin Atmış Olduğu Beğeni Sayısı	71
Tablo 9: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter Hesaplarında Paylaştıkları Hashtag Sayısı.....	72
Tablo 10: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter Hesaplarında Açtıkları Hashtag Konuları	73
Tablo 11: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter Hesaplarında Paylaştıkları Bağlantı Linklerinin Sayısı	74
Tablo 12: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter’da Paylaştıkları Bağlantı Linklerinin Uzantısı	75
Tablo 13: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter Paylaşımlarının En Çok Beğeni ve Retweet Alan Konuları	75
Tablo 14: Sendikaların 1 Mayıs İşçi Bayramı ile İlgili 2015, 2016, 2017, 2018 Tarihlerindeki Twitter Hesaplarındaki Toplam Paylaşım Sayıları	76
Tablo 15: Sendikaların 1 Mayıs İşçi Bayramı ile İlgili 2015, 2016, 2017, 2018 Tarihlerindeki Twitter Hesaplarındaki Paylaşımlarına Yapılan Beğeni ve Retweet Sayıları	77

Tablo 16: “Metal Fırtına” İşçi Eylemlerine Yönelik Mayıs-Haziran 2015 Tarihinde Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Toplam Paylaşım Sayıları.....	78
Tablo 17: 18-29 Mayıs 2016 Tarihleri Arasında Zonguldak Kilimli Maden İşçilerinin Eylemlerine Yönelik Sendikaların Tweet, Beğeni ve Retweet Sayıları	78
Tablo 18: 2 Şubat 2017 MESS Metal İşçilerinin Eylemlerine Yönelik Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Tweet, Beğeni ve Retweet Sayıları.....	79
Tablo 19: 25 Mayıs 2018 Flormar Çalışanı Eylemlerine Yönelik Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Tweet, Beğeni ve Retweet Sayıları.....	80



GİRİŞ

Türkiye’de neo-liberal politikalar sonucunda yaşanan krizler, ülkenin kendi özel koşulları içinde gelişmiştir. Geç sanayileşme, mülksüzleşmenin gecikmesi ve Türk imalat sanayiine ağırlığını koyan küçük işletmelerde kurulan paternalist işçi-işveren ilişkileri gibi nedenlerle; Türkiye işçi sınıfının oluşumundaki farklılıklar sendikal hareketin ortaya çıkışının güçlü sınıfsal mücadelelere dayanmaması; 12 Eylül askeri müdahalesinin tüm sosyal, siyasal hakları ortadan kaldırması ve geciken demokratikleşme Türk sendikacılığını Batı’daki sendikacılık deneyimlerinden farklı kılmıştır (Işıklı, 2003:47). Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren merkezileşen sendikal hareket korporatist bir temsile dayanmıştır. Sınıfsal mücadele sürecinin sonuçlarına dayanmayan bu varoluş Türkiye’deki kriz sürecinin yönüne de etkide bulunmuştur. Türkiye’de sendikaların bugün içinde bulundukları krizin kökenleri, 12 Eylül ve sonrasındaki sürecin etkilerinden kaynaklanmakta, sendikal örgütlenmeyi sınırlayan ve zorlaştıran yasal düzenlemeler; işsizlik, sektörde istihdam edilenlerin sayısının giderek artması, özelleştirme, taşeronlaştırma, esnek çalışma uygulamaları ve sermayenin sendikalaşmaya karşı yürüttüğü sistematik mücadele gibi pek çok gerekçeye dayanmaktadır.

Türkiye’de sendikaların zayıflamasında sendikaların yapılanmaları ve anlayışları da son derece önemli bir rol oynamaktadır (Dumrul, 2001:46). Sendikalaşmaya yönelik tüm bu uygulamalar ve kısıtlamalar doğrultusunda işçi sınıfının ve sendikalaşmanın düşüşe geçmesi onları farklı alanlarda var olma mücadelesine itmiştir. Teknolojik gelişmeler 1980 sonrası neo-liberal politikaların beraberinde getirdiği sendikal kısıtlamalara yeni bir alan açtığı tartışmaları çerçevesinde internet ve sendikaların kamusal alan yaratma gücü tartışılmıştır. Teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan yeni teknolojik cihazlarla beraber sosyal medya hızlı ve kolay ulaşılabilir bir alan haline gelmiştir. Bu cihazların kullanım şekilleri sosyal medyada ifade özgürlüğünü genişletmiştir. Sanal kamusal alanda bireyler açık erişim, gönüllü katılım gibi kamusal alanın ölçütlerini içeren iletişim sürecinde bulunabilmektedir. Bu nedenle bireyler düşüncelerini geleneksel biçimde tanımlanmış kamusal alanlara göre, sosyal medyada daha rahat dile getirebilmektedirler. (Uysalefe, 2012:52).

Kamusal alan ve özel alan ayrımının silikleştiği, yeni medya teknolojileri ile özel alan olan evden, bilgisayar, tablet, cep telefonu hatta televizyon aracılığıyla dünyaya bağlanarak kamusal alana ulaşılabilen bir dönem içerisine girilmiştir. Bu dönemde bireyler sanal bir alanda toplanarak belirli konularda karşılıklı bilgi aktarımı, tartışma, haberleşme ve paylaşımında bulunarak kamusal alanı sanal bir alana taşımışlardır (Koçak, 2015:44).

İnternetin gelişimiyle birlikte sosyal medya, günlük yaşamımızın önemli bir parçası haline gelmiştir. Sosyal medya kendi içinde sanal kamusal alan gibi yeni alanlar oluşturmuştur. Kullanıcılar oluşan sanal kamusal alanlarda sosyal ve politik paylaşımlarda bulunarak bu alana katkılar sağlamaktadırlar. Sanaldan reele taşınan kamusal alan gibi toplumsal hareketler de sanal ortamdan reel yaşama taşınmaktadır. (Çötel, 2015: 3) Günümüzde sosyal medyanın gücü yadsınamayacak derecededir. Sosyal medya aracılığıyla birçok aktivist hareketler gerçekleştirilmektedir. Kamusal alan olarak sosyal medya, bireylerin kendilerini daha rahat ifade edebildikleri, farklı düşünceler etrafında kamusal alanlar oluşturabildikleri yer olarak tanımlanabilir (Uysalefe, 2012:58).

İnternetin bir kamusal alan olup olmadığı konusunda iki farklı yaklaşım söz konusudur. İlk yaklaşım, sosyal medyanın yeni bir kamusal alan olarak ele alınmasına ve yeni sanal alan çevresinde, kamusal alanın nasıl biçimlendiğini, oluştuğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Kamusal alan olarak sosyal medya, bireylerin kendilerini daha rahat ifade edebilecekleri, daha farklı düşünceler bulabilecekleri ve belirli düşünceler etrafında küçük kamusal alanlar oluşturabilecekleri yer olarak tanımlanabilir. (Uysalefe, 2012:21). Aynı zamanda internet, katılımcıların bir sorun etrafında birleşebildikleri, aynı düşüncüyü paylaşan ve destekleyen katılımcıların politik katılımını cesaretlendirmektedir. Çevrimiçi topluluklar rahatça birlikte olabilme avantajına sahiptirler. (Demircan, 2006:32).

İkinci görüş ise, sosyal medyanın mevcut düzeni yeniden ürettiğini ve kamusal bir nitelik taşımadığını dile getirir. Buna göre, sosyal medya alternatif bir kamusal alan oluşturmamaktadır. Demircan'a göre, "internet kamunun kullanımına tam olarak açık

değildir. Çevrimiçi tartışmalar süreci parçalı ve merkezilikten uzak bir kamusal alan oluşturmaktadır.” (Demircan, 2006: 33-34).

Kamusal alanı etkileyen sosyal paylaşım ağlarının başında Twitter, Facebook ve Instagram gelmektedir. Çeşitli siyasal, toplumsal, ekonomik, etnik vb. gruplar veya topluluklar bu mecralarda seslerini duyurabilmektedirler. Bu oluşumlardan biri de işçi sendikalarıdır. Türkiye’de 1980 sonrasında yaşanan dönüşüm, işçi hareketinin ve sendikal hareketin bütün dinamikleri üzerinde etkili olmuştur. Öncelikle sendikal örgütlenmeyi sınırlayan ve zorlaştıran yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ardından özelleştirme, taşeronlaştırma, esnek çalışma uygulamaları, artan işsizlik ve sermayenin sendikasızlaştırma politikaları gelmiştir. Yeniden yapılanma politikalarının sonuçları, sendikal örgütlülüğü, sendikaların siyasi gücü ve işlevlerini derinden etkilemiştir. (Çoban, 2013b: 71). Türkiye’de de sendikalaşma oranlarında ve sendika üyeliklerinde düşüşler yaşanmakta, toplu sözleşmelerin kapsamı daraltılmakta, grevlerin sayıları ve yarattıkları etkiler azalmaktadır. Sendikalar ciddi güç kaybı yaşamaktadırlar. Kapitalist sistemde sendikalaşmanın artık sorun haline geldiği bilinmekle beraber pek çok sendika da kapanmıştır.

Sendikalar varlıklarını koruyabilmek ve etkinliklerini sürdürebilmek için kendilerini yeni şartlara göre adapte etmektedirler. Dolayısıyla sendikalar örgütlenmede de yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklardan yararlanmaktadırlar. (Selamoğlu ve Özsoy, 2008: 56). Yeni iletişim olanaklarından en önemlisi olan sosyal medya, herkesin her konuda fikrini rahatça açıklayabildiği bir yapıya sahiptir. Anaakım medyada yansımayan ve dolayısıyla gündem oluşturmayaacağı düşünülen bir görüşün, sosyal medyada çok fazla destek alması bireyleri ve grupları fikirlerini açıklamak konusunda sosyal medyada çok daha rahat ve cesur olduğunu göstermektedir. Türkiye’de sosyal medya kullanımı bireyselliğin dışında grup ve örgütlerce de oldukça aktif bir biçimde kullanılmaktadır. Özellikle sendikalar, örgütlenme yetersizliği sebebiyle sosyal medya mecralarından faydalanma yoluna gitmektedirler.

Günümüzde sendikalaşmanın düzen içerisinde bastırılması, sendikal faaliyetlerin ve üyelerinin azalmasına neden olmuştur. Sosyal medyanın gelişimi ve beraberinde alternatif bir kamusal alan sunma durumu çeşitli sendikaların seslerini kitlelere duyurabilmek için sosyal medya mecralarını kullanmalarına sebep olmuştur.

Sendikaların sosyal medya kullanımları üzerine yapılmış çalışmalar katkı sağlaması açısından önem teşkil etmektedir.

Arslan (2014). “Sendikaların Sosyal Medya Kullanımları: Türkiye, ABD ve Britanya İşçi Konfederasyonlarının Sosyal Medya Kullanım Analizi” çalışmasında, yeni iletişim olanaklarının en günceli ve en etkilisi olarak görüle sosyal medya dünyada bazı sendikalar tarafından farklı, yenilikçi ve deneysel şekillerde kullanılmakta olduğunu ifade ederek sosyal medyanın bireylerin yaşamında olduğu gibi sendikaların da gündelik kullanımının bir parçası haline dönüştüğünü ifade etmiştir. Dolayısıyla akla Türkiye’deki sendikaların sosyal medyayı örgütlenme ve mücadele aracı olarak ne kadar önemsemekte ve onu krizden çıkış için nasıl kullanıldığını çalışmasında yer vermiştir.

Çöteli (2015). “Sosyal Medyanın Yeni Tür Kamusal Alan Yaratması ve Toplumsal Hareketlere Katkıları: Taksim Gezi Parkı Olayları Örneği” başlıklı doktora tezinde, sosyal medya ile oluşan sanal kamusal alanın nasıl oluştuğu, kimlerin bu oluşumda katkısı olduğu ve sosyal medya içerisinde oluşan kamusal alanın reel kamusal alana nasıl taşındığı tartışmıştır. Oluşan bu sanal kamusal alan içerisindeki aktivist hareketler, toplumsal hareketlerin de biçim değiştirmesinde önemli rol oynadığını ifade ederek, tıpkı sanaldan reele taşınan kamusal alan gibi toplumsal hareketler de sanal ortamdan reel yaşama taşındığını ifade etmektedir. Sosyal medyada oluşan sanal kamusal alanın, ortaya çıkan yeni toplumsal hareketlere katkılarına çalışmada değinmektedir.

Yarar (2014). “1960-2010 Yılları Arasında Türkiye’de İşçi Sınıfı Filmleri ve Proleter Kamusal Alan” adlı çalışmasında, kamuoyunun kullanımıyla, yönetimle halk arasında bir “aracı” gibi çalıştığını iddia eden burjuvazinin, öncelikle hukuksal mecrada liberalleşme sürecini hızlandırdığını ifade etmektedir. Burjuva toplumunun yönetim alanında kademeli olarak elde ettiği bu güç, sınıflar arası haklar ve özgürlükler dengesizliğini daha da arttırdığını belirten Yarar, her ne kadar varlığı tartışmalı olsa da, devrimler ve örgütlenme ile karşıt bir kamusal alanın ifadesi olan proleter kamusal alan, genellikle sadece ekonomik reformlara ve dar bir siyasal alana sıkıştırılmış olduğunu ifade etmektedir.

Bal (2016). “İşçi Sınıfının Oluşumunda Sendikalaşma Süreci” adlı çalışmasında, işçi sınıfının oluşumuyla meydana gelen sendikal hareketin gelişimi ve tarihsel kökenleri incelemiştir. Sanayi Devrimi’yle İngiltere’de başlayan sanayileşme kapitalizm olgusuyla işçilerin birlik olarak direnişi işçi sınıfının doğuşunu meydana getirdiğini ifade ederek, Türkiye’de sendikal gelişim Osmanlı İmparatorluğu’ndan başlayarak elen almıştır. Anadolu’da işçi hareketinin ve mücadelesinin nasıl geliştiği, sendikal örgütlenmelerin ortaya çıkışı, sendikal anlayışı etkileyen siyasal, toplumsal ve sendikal olayları genel hatlarıyla ele almıştır. Bu çalışmalardan farklı olarak incelenen çalışma, ele alınan sendikaların belirli dönemlerde gerçekleşen işçi eylemleri üzerine yaptıkları çalışmalar sosyal medyanın kamusal alan yaratma niteliğini ortaya koyması açısından farklılık ve önem arz etmektedir.

Bu çalışma da bu kapsamlardan yola çıkarak, seçilmiş olan işçi sendikalarının sosyal medya hesapları üzerinden, sosyal medyada yeterli etki alanına ulaşip ulaşmadıkları, sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen faaliyetlerinin reel kamusal alanda ne derece etkili olduğu ve ayrıca işçi sendikaları üzerinden, sosyal medyanın alternatif bir kamusal alan yaratıp yaratmadığı noktalarında önemlidir. Bir başka deyişle, bu çalışma, belirli sendikal grupların sosyal medya hesaplarındaki aktivizm biçimleri ve sosyal medyanın alternatif bir kamusal alan yaratmadaki gücünü ortaya çıkarması açısından önemlidir.

İşçi sendikaları, kamusal alanda bir yer edinememe ve anaakım medyada temsil edilmeme gibi durumlardan ötürü alternatif alanlara yönelmişlerdir. Bu alternatif alanı sosyal medya oluşturmaktadır. Bu bağlamda da, değişen iletişim dinamikleri çerçevesinde sendikal hareketlerin sosyal medyaya ne şekilde ayak uydurduğu ve sosyal medyayı kendi lehlerine kullanıp kullanmadıkları araştırılmıştır. Sosyal medyanın zıt sesleri duyurma açısından bir alternatif yarattığı ve sendikaların sosyal medyayı aktif bir şekilde kullanıp kullanmadıkları, faaliyetlerini yürütmede sosyal medyanın alternatif oluşturup oluşturmadığı, çalışmanın temel problematiğini oluşturmaktadır.

1.BÖLÜM

NEO-LİBERAL DÜZENDE İŞÇİ SINIFI VE SENDİKALAR

1.1 Dünyada Sendikal Hareketler

Sendikacılığın ortaya çıktığı tarihi zeminin zor koşullarda geliştiği görülür. Kapitalizmin kökeninde ekonominin, kültür ve uygarlığın da etkisi olmuştur. Bu bağlamda sendikalar, belli dönüşümlerin ürünü ve bu dönüşümlere katkı sunan bir özne niteliği taşımaktadır. (Yazıcı, 1999: 8). Bununla beraber baskı ve sömürüye karşı çıkan sendikaların bir kardeşlik örgütlenmesi olduğu ileri sürülmektedir. (Koç, 1998: 6). Sanayi devrimi, ekonomik yaşama büyük değişiklikler getirmiştir. Sanayi Devrimi 18. yüzyılın sonlarına doğru İngiltere’de doğarak, Batı Avrupa ülkelerine yayılmış insan emeğine ve emek gücüne ilişkin büyük değişimler başlatmıştır. (Talas, 1981: 29). Üretimde kullanılan araç ve gereçlerin değişmesi, imalat faaliyetinin farklı bir planda işlenmesi, yeni bir tip ekonomik faaliyetlerin ve toplumların kaderini değiştiren ekonomik ve sosyal düzenin ortaya çıkması mümkün olmuştur. Ortaya çıkan ekonomik ve sosyal düzen, işçi kesiminin farklı ve yeni çalışma koşullarının içine girmesine neden olmuştur. (Turan, 1979: 34, 35). Burjuva ve işçi sınıfı sanayi devrimi ile birbirine rakip hale gelmişler ve bu durum günümüz sendikal mücadelenin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. (Ferid, 1992: 24). Batılı toplumlar bu dönemde batılı olmayan ülkelerin büyük bir bölümünü talan etmekte ve bu ülkelerin burjuvaları da kendi işçilerini sömürüyorlardı. Bu dönemde işçiler günde yaklaşık 16-18 saat ağır şartlarda çalıştırılıyordu. (Ferid, 1992: 24). Fransız devrimi Batı Avrupa ve tüm dünyada ortaya koyduğu fikirlerle yankı uyandırmış büyük olgu olarak, sanayi toplumu sosyo-kültürel sistemin temel kabullerini ve normlarını oluşturmuştur. Sanayi devrimiyle birlikte kentler büyümüş, nüfus ve işgücünde artışlar olmuştur. Kurulan fabrika ve işletmelerin bulunduğu bölgelere işçi akını başlamıştır. İşçilerin iş bulabilmek için rekabete girişmeleri, emeklerinin gerçek değerini almalarına engel olmakta ve daha büyük sefalet düşmelerine neden olmaktadır (Çubuk, 1979: 130). Bu durumun düzeltilmesine yönelik isteklerin şahsi olmaktan kitleleşmeye ulaşması uzun zaman almıştır. İşçiler arasındaki fikri fabrikalaşmanın yoğun olduğu dönemde İngiltere’de yükselmeye başladı. İngiltere’den başlayan ve sanayinin geliştiği ülkelerde işçi birliklerinin oluşumu

ile yaygınlaşan, toplu pazarlık ve sözleşme düzeni yerleşmeye başladı (Çubuk, 1979: 130). Üretim ilişkilerinde meydana gelen değişimlerin önemli toplumsal gelişmelere yol açmasının yanında sendikalaşmanın da temelini oluşturmuştur. Sanayi devriminin sosyal yapıda yol açtığı değişimlerin sonunda orta sınıflar, elimine olmaya başlamış, yerine düşük ücretle çalışan geniş işçi grupları ile sermayeyi elinde toplayan az sayıda bir sermayedar kesim oluşmaya başlamıştır (Işıklı, 1972: 9).

18.yy.'ın ikinci yarısından sonraki döneme kadar olan süreç işçi hareketinin başlangıç dönemini oluşturmaktadır. Bu dönemde İngiltere'de sanayi devrimi, Fransa'da siyasal devrim ve Almanya'da felsefi devrim gerçekleşmiştir. Bu devrimler gerçekleştikleri ülkelerde köklü toplumsal değişimlere yol açmışlardır. Üretim araçlarının gelişmesi, merkezileşmesi ve burjuvazinin işçileri, köylüleri arkasına alarak mutlak monarşilerden cumhuriyetlere geçilmesi dönemini belirtmiştir (Divrik, 2009: 17).

1.1.1 İngiltere'de Sendikacılığın Doğuşu

Sendikal hareketin merkezi olan İngiltere'de işçiler, sanayi devrimi öncesinde de çeşitli dernekler kurarak örgütlenmişler ve çıkarlarını koruma yoluna gitmişlerdir. 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren uzun süre çalışan vasıflı işçiler arasında kurulan örgütlenmeler bu tür örgütlenmelere örnek sayılabilmektedir (Mumcuoğlu, 1979: 2). Bu tür dernekler 18. yüzyıl boyunca devamlılığını korumuş ve sendikalar uzun süre aynı meslekte çalışan yetişmiş işçilerden kurulu örgütler olarak kalmışlardır (Işıklı, 1972: 8). Sanayi devrimine kadar işçi örgütleri arasındaki ilişkiler oldukça zayıf kalmıştır. Sanayi devrimi ile beraber modern sendikacılık ilişkileri gelişmeye, her ülkede o ülkenin sosyal şartlarına uygun olarak biçimlenmeye başlamıştır.

Sanayi devrimi beraberinde fabrika üretimini ve yeni bir ekonomik-felsefi anlayışı da getirmiştir; liberal kapitalizm. Liberal-kapitalist teorisyenlerin işçi grupları hakkındaki görüşleri olumsuzdu. Sendikaların tüketiciye ve işverene karşı zararlı olduğu ve hatta sendikaların işçinin bireysel özgürlüğüne aykırı olduğu düşüncesi savunulmaktaydı (Erkovan, 1974: 8). Tüm bu güçlüklerle rağmen işçiler uzun ve zorlu mücadeleler pahasına direnişlerini sürdürmekte ve toplu hareketlerini arttırmaktaydılar (Pala, 1970: 17).

İngiltere’de sendikacılık, işçi aristokrasisinin malı olmaktan çıkarak düşük ücretli, vasıfsız geniş işçi kitlelerini içeren bir oluşum haline gelmiştir. “*New Unionism*” Yeni Sendikacılık denen bu anlayışta geniş ölçüde vasıfsız, düşük ücretli işçileri işkolu ayırımı yapmadan örgütleme, bir araya getirme düşüncesi hakimdi (Divrik, 2009: 20).

1.1.2 Amerika Birleşik Devletleri’nde Sendikacılık

ABD’de kendine özgü hakim olan bir sendikacılık tarzı söz konusudur. Amerikan sendikacılığının en önemli özelliği siyasal partilerle ve siyasal eylemlerle ilişkilere girmemesidir. İngiltere’de sendikaların aktif siyasetle iç içe olmasına rağmen, Amerika’da sendikalar siyasetten uzak durmayı ve siyasal parti desteklememeyi tercih etmişlerdir. ABD tarzı sendikacılığın ve işçi sınıfına ideolojik yakınlığıyla benzerlik gösteren bazı partiler, sendikalarla sınırlı bir işbirliği kurarak, sendikalar üzerinde bir baskı politikası gütmüştür. Amerikan sendikacılığına ait bir diğer özellik de hareketlerde aydınların önemli bir yerinin olmamasıdır. Avrupa sendikacılığında ise aydınların etkisi oldukça önem arz etmektedir (Yücel, 1980: 123).

Genel olarak Amerikan sendikacılığı I. Dünya Savaşı ve onu izleyen yıllar olumlu, 1929 ekonomik bunalımının yaşandığı yıllar ise olumsuz olarak nitelendirilmektedir. Roosevelt’in Başkanlığı döneminde sendikalar lehine düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Özellikle *New Deal* (Yeni Düzen) politikası ve işçi-işveren ilişkilerinde işçilerden yana bazı haklar sağlayan 1935 tarihli *Wagner Yasası* sendikacıları sevindirmiştir (Yücel, 1980: 136). Amerikan sendikacılığı ile ilgili olarak söylenebilecek en somut şey ise realist yaklaşımların, iş sendikacılığı anlayışının hakim anlayış olması ve genel olarak sendikacılık hareketinin eski dinamizm ve heyecanını kaybetmiş olması ve gerileme dönemine girmiş olmasıdır (Yücel, 1980: 140, 141).

1.2 Türkiye’de İşçi Hareketleri ve Sendikacılık

Türkiye, Batı ülkeleri ve ABD’den farklı olarak sendikacılık ve işçi hareketleri açısından önemli farklılıklar taşımaktadır. Sanayileşmesi eskiye dayanmadığından işçi sendikalarının oluşmaya başlaması da çok eski bir tarihe dayanmamaktadır.

1.2.1 Cumhuriyetin Kuruluşundan Sonra Sendikaların Durumu

Yeni kurulmuş bir devlet olmasından ötürü, olumsuz koşulların hakim olduğu 1923 sonrası dönemde, Türkiye'de sendikacılığın gelişmesi için uygun bir dönem olmamakla birlikte sadece sendikal haklar bağlamında gelişimin temelleri atılmıştır (Tokol, 1994:15). Bu kapsamda ilk adım 1923 yılında İzmir'de toplanan İzmir İktisat Kongresi olmuştur. Kongrede sendikal hak ve işçilerin haklarını tanıma noktasında değişikliğe gidilmesi kararı alınmıştır. Ancak bu durum çok uzun sürmemiştir. Kısa bir süre sonra 578 sayılı Takrir-i Sükûn Yasası ile İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar geçerliliğini yitirmiş, sendikalar ve dernekler dönemin iktidarı tarafından kapatılmıştır (Talas, 1997:243-244).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye, sanayileşmeyi temel hedef olarak belirlemiş ve sanayileşmeyi yaygınlaştırıp, geliştirmek için 1923'den itibaren devlet kamulaştırma politikası izlemiştir. Bu bağlamda 1923 İktisat kongresinde belirlenen ilkeler ışığında, 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Yasası çıkarılarak uygulamaya konulmuştur (Tokol, 1994: 15). Ancak bu yasa kapsamında yapılan tüm teşviklere rağmen gerekli sermaye ve girişimciliğin gerçekleşmediği görülmektedir. Sanayileşmenin artması ve gelişmesi için gerçekleştirilen bu yaptırımların başarısızlığı hem sanayi devriminin gerçekleşmesini hem de emek-sermaye çatışmasının ortaya çıkışını ertelemiştir. Bunların yanında sanayileşmenin gelişip, artmaması, iş yerlerinin yetersiz sayıda kalmasına, buda işçi hareketlerinin yani sendikal hareketlerin doğuşunun gecikmesine sebep olmuştur (Işıklı, 2003: 50). Bununla birlikte, Gümrük rejimi ve 1929 Dünya Krizi, koşulları daha da olumsuzlaştırmıştır. Özellikle 1925-1928 yılları arasında var olan işçi örgütleri de kapatılmış olup, 1928-1938 yılları arasında bağımsız sendikaların kurulmasına izin verilmemiştir. Özellikle 1936 yılında kabul edilen 3008 sayılı İş Yasası ile işçilerin sınıf mücadelesi girişimlerine engel olunmuştur. Yine bu yasa ile üretimin sürekliliğini sağlamak adına grev ve lokavt yasaklanmıştır. Zaten, kamu çalışanlarının sendikal olarak örgütlenmesinin yasak olduğu bu dönemde, işçiler de örgütlenme yasağından payını almıştır (Koç, 2003: 87). Bu olumsuzlukların yanında 1929 Dünya Krizi'nin batı ülkelerini de etkilemesi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği'nde uygulanan sosyalist sistem politikası olan planlı ekonomi ve merkezi planlama yöntemleri, Almanya'da devlete geniş yetkiler veren nasyonal sosyalizm fikri devletçi sanayileşmenin Türkiye'de yerleşmesine sebep olmuştur.

Bu bağlamda 1. Beş Yıllık Sanayi Planı ile devletçi uygulamaların başlatılmıştır. Sanayi planının uygulanması ve başarıyla sonuçlanması üzerine 1939-1943 yılları arasında ikinci bir sanayi planı hazır sanayi planı hazırlanmıştır. Ancak, II. Dünya Savaşı'nın gerçekleşmesinden dolayı bu sanayi planının içeriğindeki projelerin büyük bölümü gerçekleştirilememiştir.

Türkiye de 1945 yılında, çok partili demokratik sürecin ilk adımları atıldı. Bu dönemde yeni siyasi partiler çok partili sistemde yerini almıştır (Tuna 1965:6). Çok partili sisteme geçilmesi Cemiyetler Yasası'nda da bazı değişiklikler yapılmasına neden olmuştur. Bu değişiklikler kapsamında 5 Haziran 1946'da sınıf farklılıkları temelli cemiyet kurma yasağı kaldırılmıştır. 1947 yılında 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun çıkarılmıştır.

5018 sayılı yasaya göre, aynı işkolunda ya da aynı işkolu ile ilgili işlerde çalışanlar, ortak menfaatlerini korumak, yardımlaşmak ve bilgi alışverişinde bulunmak için kendi aralarında birleşerek dernek kurabileceklerdir. Bunun yanında bir işkolunda işverenler de kendi aralarında birleşerek dernekler kurabileceklerdir (Ünsal, 2003: 99). Bu dönemde anayasal olarak sendika yasağı kalksa da, sendikal faaliyetleri sınırlandıran birçok hükümler de yer almaya devam etmektedir. Bu kapsamdaki 5. Madde de "işçi ve işveren sendikaları, sendika olarak, siyasetle, siyasal propaganda ve siyasi yayın faaliyetleriyle iştigal edemezler ve herhangi bir siyasi teşekkülün faaliyetlerine vasıta olamazlar" denmektedir (Işıklı, 2005: 485).

Bu madde ile özet olarak sendikaların siyasi alana girmesi yasaklanmıştır. Bunun yanında, grev hakkı da ellerinden alınan sendikalar Çalışma Bakanlığının denetimine girmiştir. Ancak tüm bu yasaklara rağmen, sendika kurma hakkının verilmesiyle, işçiler bu haklarını kullanmışlardır. Cumhuriyet Halk Partisi'ni destekleyen işçiler, İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'ni kurmuş; Demokrat Parti'yi destekleyen işçiler ise Hür İşçi Sendikaları Birliği'ni kurmuştur (Tokol, 1994: 22). Ancak bu durum da sendikacılığı ikiye bölmüştür. İkiye bölünen sendikacılık hareketi 1952 yılında Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun (Türk-İş) kurulmasıyla bir dayanışma içerisine girmiştir (Talas, 1997:244-245).

1948-1960 yılları arasındaki dönem de genel olarak "işyeri ve belli bir alandaki işyeri sendikalarından meydana gelen yerel sendikalar kurulmuştur (Tokol, 1994: 29). Bu sendikalar da, daha çok pragmatist bir yöntem izleyip uygulama ve eylemde bulunmamışlardır (Kutal, 1977:206). Ancak 1950 sonrasında, Türkiye de işkolu bazında sendikaların da kurulduğu görülmektedir. Bu dönemde yeterli sayıda olmasa da sendikalar ve dernekler kurulmuş, ancak aynı işkolunda çalışan işçilerden oluşmadığı gibi sebeplerden ötürü kapatılmışlardır. Bu kapatmalar sendikalar hareketlerin gelişiminin engellenmesine sebep olmuştur. Bununla yanında, bu kapatmalar ve engellemeler iktidara yakın olan sendikalara karşı uygulanmamıştır (Işıklı, 2005: 492). 1946-1960 arası dönemde sendikal örgütlenme bağlamında ilerlemelerin yaşandığı söylenebilmektedir. Ancak bu dönem aynı zamanda sendika hakkı, toplu pazarlık hakkı üzerinde ciddi sınırlamaların, otoriter eğilimlerin gözlendiği bir dönemdir (Makal, 2008: 8). İşveren sendikalarının sendikalaşma süreci sağlıklı ilerlemeyip sadece platonik düzeyde kalmıştır. Memurlar ise genel olarak derneklerde örgütlenmişlerdir. Bu dönemde en önemli örgütlenmeler öğretmenlere tarafından gerçekleştirilmiştir. İşçi örgütlenmeleri de bu dönemde birlik, federasyon ve konfederasyon düzeyinde örgütlenmelere geçmiştir (Koç, 2003: 84).

1.2.2 1980 Öncesi İşçi Sendikaları

1961-1980 yılları arasında kalan dönem, sendikal örgütlenmenin yaygınlaştığı ve siyasal alana da girdiği, sendikal anlamda aktif bir dönem olarak görülmektedir (Koç, 2003:100). 9 Temmuz 1961'de yürürlüğe giren 1961 Anayasasının 46. ve 47. maddeleriyle Türk sendikal hareketlerinin yeni bir döneme girdiğini kanıtlamaktadır (Işıklı, 2005:146).

46. maddeye göre, *"İşçiler ve işverenler, önceden izin almaksızın, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler. İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu alandaki hakları kanunla düzenlenir. Sendika ve sendika birliklerinin tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz"* (Resmi Gazete, 1961: 4204, md.46).

Toplu sözleşme ve grev hakkı ise 47. maddede belirtilmiştir. Buna göre, *"İşçiler, işverenlerle olan münasebetlerinde, iktisadî ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla toplu sözleşme ve grev haklarına sahiptirler"* (Resmi Gazete, 1961 :4204, md.47). Maddenin içeriğinden de anlaşılacağı üzere, grev hakkı sadece işçi ve işveren arasında yaşanabilecek ekonomik ve sosyal sorunlar karşısında kullanılabilir. Bu dönem aralığında ayrıca sendika, toplu sözleşme ve grev hakları anayasal güvence altına alınmıştır. Bu sebeplerden ötürü bu dönem işçi ve işverenler için sendikal alanda önemli bir dönemdir. Bunlara ek olarak bu dönemde, 1963 yılında sendikalar kanunu kapsamında yürürlüğe giren 274 ve 275 sayılı kanunlarda, sendikalaşmanın gelişmesi noktasında önem arz etmektedir (Köse, 2013: 55).

274 sayılı Sendikalar Kanununun 2.Maddesi, *"Hizmet akdine göre çalışmayı veya nakliye mukavelesine göre esas itibariyle bedenî hizmet arzı suretiyle çalışmayı yahut neşir mukavelesine göre eserini naşire terk etmeyi meslek edinmiş bulunanlar ve adi şirket mukavelesine göre ortaklık payı olarak esas itibariyle fizikî veya fikrî emek arzı suretiyle bir işyerinde çalışanlar – bu mukavelelerin aynı durumdaki herkesi fiilen açık olması kaydıyla - bu kanun bakımından işçi sayılırlar. Bu kanun bakımından işçi sayılan kimseler, işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakkına sahiptirler"* (Resmi Gazete, 1963:1). Bu madde ile işçi statüsünde yer alan her işçinin sendika kurma ve sendikalara üye olma hakkı kanunla güvenceye alınmıştır. "Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu" olarak geçen 275 sayılı kanun işçi ve işveren ilişkileri noktasında önem arz etmektedir. Bu kanun şu şekilde açıklanmaktadır: "Bu Kanunun amacı, işçilerin ve işverenlerin karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek üzere, toplu iş sözleşmesi yapmalarının, uyuşmazlıkları barışçı yollarla çözümlemelerinin ve grev ve lokavtın esaslarını ve usullerini tespit etmektir"(Resmi Gazete, 1963: 6).

Kanunun 17. Maddesinde grev “*İşçilerin, topluca çalışmamak suretiyle bir iş kolunda veya iş yerinde faaliyeti durdurmak veya işin niteliğine göre önemli ölçüde aksatmak amacıyla aralarında anlaşarak veyahut bir teşekkülün aynı amaçla topluca çalışmamaları için verdiği bir karara uyarak işi bırakmalarına grev denilir.*” şeklinde tanımlanmıştır(Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt, 1963: 9). Aynı maddenin b bendinde ise, “*İşçilerin işverenlerle olan münasebetlerinde iktisadi ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla ve bu kanun hükümlerine uygun olarak yapılan greve, kanuni grev; bu amacın dışında veya bu kanun hükümlerine uyulmaksızın yapılan greve, kanun dışı grev denilir.*” (Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt, 1963: 9).

Kanunun 18. Maddesinde de lokavt şu şekilde tanımlanmıştır; “*Bir iş kolunda veya iş yerinde faaliyetin büsbütün durmasına sebep olacak tarzda, işveren veya işveren vekili tarafından kendi teşebbüsü ile veya bir teşekkülün verdiği karara uyarak işçilerin topluca işten uzaklaştırılmasına lokavt denilir*”(Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt, 1963)yani ilgili sözleşmeye göre işçi grubu grev kararı alabilirken, işveren de lokavta karar verme yetkisine sahiptir(Tokol, 1994: 42). Bu kanunların resmi gazete de yayımlanmasından sonraki süreçte sendikaların üye sayılarında ve grevlerde artış gözlenmiştir (Tokol, 1994: 45). Örneğin, 1963 yılında 5,968’i kamuda, 3,494’ü özel sektörde olmak üzere toplam 9,462 işçi, toplu sözleşmeler yapmıştır.(Kağnıcıoğlu, 1999: 84).

1.2.3 1980 Sonrası Neo-liberal Düzendeki Sendikalaşma

Türkiye’de, 1960’dan 1980’e kadar olan dönem sendikacılığın en parlak olduğu dönem olarak nitelendirilmektedir. Sendikacılığın bu parlak dönemi kapitalizmin 1960’ların sonuna kadar büyük bir gelişim içinde olmasından kaynaklanmaktadır (Çelik, 2007:17). İşçi sınıfı hareketi 1980 sonrasında önemli bir gerileme sürecine girmiştir (Şahin, 2010: 21). 1961 anayasası ile elde edilmiş olan hakların çoğu 1982 anayasası ile sınırlandırılmıştır. İşçi örgütlenmelerine getirilen sınırlamalar ile işçilerin ücretleri açısından kısıtlanmalarına sebep olmuştur. 1982 anayasası sendikacılığı ücret sendikacılığına indirgeyerek oldukça dar bir alana sıkıştırılmıştır. Bu bağlamda 34. Maddeye göre, sendikalar, vakıflar ve dernekler amaçları dışında herhangi bir toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyemezler (Işıklı, 1998: 371).

1980 sonrası uygulanan neo-liberal politikalarla Türkiye, 1994 ve 2000 krizlerinden fazlasıyla etkilenmiştir. Bu krizlerin sonucunda devlet özelleştirmeye ağırlık vererek sosyal haklar ve ücretler konusunda aleyhte düzenlemelere gitmiştir. İşçiler ve memurlar ise bu durumdan ortak mağdur olanları oluşturmaktadırlar. Bu durum sonucunda 1980’ler ve 1990’larda yapısal uyum politikaları olarak özelleştirmeler, işten çıkarmalar, kayıt dışı istihdam ve ücretlerin azaltılması, taşeronlaşmanın artması, işsizlik işçiler ve memurlar tarafından tepkiyle karşılanmıştır (Şahin, 2010: 25).

Türkiye, 1970’li yıllarla beraber iki önemli sorunla karşı karşıya kalmıştır. Siyasi şiddet artışı ve ekonomik buhrandır. Bu siyasi kutuplaşma ülkenin tamamına etki etmiştir. Sağ ve sol gruplar arası mücadeleler belli bölgelerin ele geçirilmesine kadar sebep olmuştur. Bu sağ ve sol grupların birbirinden farklılıkları aralarındaki mücadelenin eşit olmadığını göstermektedir. Sağ hareket kendisini ülkücü olarak isimlendirmesi ve anti-komünist bir siyasal yapıya sahip olması onun devlet tarafından desteklenmesini sağlamıştır. Maddi yardım ve eğitimle beraber ülkücülerin illegal faaliyetleri de görmezden gelinmiştir (Zurcher, 2004: 383-385). Gelişmekte olan ülkelerden biri olan Türkiye, 1980’e kadar ithal ekonomi politikası izlemiştir ve hammadde açısından Batı’ya bağlı bir gelişim göstermiştir. Batı’da başlayan kriz, 1970’lerin ortasından itibaren ekonomiyi büyük bunalıma itmiştir. Krizin çözümü olarak ortaya atılan 24 Ocak Kararları uygulanmayarak ekonomi, her toplumsal birimde var olan kutuplaşma bir iç savaşa dönüşerek Türkiye’nin siyasi bir krize girmesine ve buhranları demokratik bir şekilde aşamamasına ve 12 Eylül 1980 günü askeri bir darbeye maruz kalmasına sebep olmuştur. Darbeyle beraber, Türkiye, neo-liberal politikalar aracılığı ile krizden çıkmanın ilk adımını atmıştır (Müftüoğlu, 2007:130-131). 1980 sonrası dönemde uluslararası sermaye akışının artmasıyla mal ve hizmetlerin sınır ötesi hareketliliği artmış ve “küreselleşme süreci” ortaya çıkmıştır. Bu süreç siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal boyutlarıyla kendisini göstermektedir. 1980 sonrası sendikaları ve sendikacılığı yalnızca ekonomik değişiklikler değil, çoklu yapısıyla “küreselleşme süreci” de etkilemiştir. Bu bağlamda, 1980 sonrası neo-liberal politikalara geçilmesi ve küreselleşme süreciyle pek çok alan etkilenmesiyle beraber sendikal yapı da etkilenecek değişim ve dönüşüme uğramıştır (Mahiroğulları, 2017: 500).

Küreselleşme süreci 1980 sonrasında artış göstermiştir. Böylece neo-liberal politikalara geçiş artarak sendikalaşma oranlarında düşüş gözlenmiştir. Bunun yanında artan işsizlikle emek maliyeti düşürülerek ulusal firmaların rekabet gücü arttırılarak esnek çalışma türleri mevzuata girmiştir. Tek tip üretim yerine müşteri tercihi doğrultusunda üretim getirilmiştir. Çalışma yaşamındaki bu değişiklikler üye sayılarında azalmaya ve sendikacılığın toplu pazarlık sisteminde değişikliklere neden olmuştur. Böylece pazarlıkta daralma, işverenle uzlaşmada zorlanma gibi problemler baş göstermiştir (Koray, 1994: 4).

1980 sonrası sendikacılıkta yaşanan değişim ve dönüşümü Mahiroğulları, sendikacılığı “Doktriner sendikacılıktan” “Faydacı sendikacılığa”, “Mücadeleci sendikacılıktan “savunmacı sendikacılığa” doğru formüleştirmiştir. Nitekim 2000’li yıllardan sonra mücadeleci sendikacılıktan savunmacı ve işbirlikçi sendikacılığa dönüşmüştür (Mahiroğulları, 2017: 501). Bilgi çağı 1960’larda başlayıp 1980 sonrası dönemde hız kazanmıştır. Böylece küreselleşme ve teknolojinin gelişimiyle fiziksel güce dayalı işlerde çalışanların sayısı azalmış, bilgi sahibi vasıflı çalışanların sayısı artmıştır (Kocabaş, 2004; Öztürk, 2007). Bu gelişmeler dünyada sanayi istihdamının azalmasına neden olmuştur. Teknolojinin gelişimiyle de iletişim, ulaşım, ve hizmet sektöründe çalışanların sayısının artış gösterdiği görülmektedir. Bu durum, sendikalı işgücü sayısında azalmaya sebep olmuştur (Güloğlu ve Sertkan, 2003). Ayrıca kadınlara da çalışma konusunda kolaylıklar sağlanarak işgücü oranı arttırılmıştır (Kocabaş, 2004).

Türkiye’deki gelişmelere bakıldığında sendikal hakların çoğunun, işçiler istemeden verildiği düşüncesi hakimdir. Sendikal gücün yoğun olduğu dönem 274 ve 275 sayılı kanunların yürürlükte olduğu dönemlerdir. 1961 Anayasası, endüstriyel ilişkilerin yasal zemine oturtulduğu bir dönemdir. Bu dönemde sendikal örgütlenme, grev hakları ve toplu pazarlık anayasal haklar olarak yerlerini almıştır (Delican, 2006). 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden sonra 1981 yılında toplu iş yasaları değiştirilmeye başlanmış ve 1982 anayasası ile de hızlandırılmıştır. Mayıs 1983 tarihinde 2821 ve 2822 sayılı kanunlar Milli Güvenlik Kurulu tarafından kabul edilerek, grev ve toplu sözleşme haklarının kullanılması büyük oranda kısıtlanmıştır (Şafak, 2006). Askeri müdahaleyle beraber sendikal yaşam büyük bir durgunluk yaşamıştır. HAK-İŞ’in kısa bir süre, MİSK ve DİSK’in faaliyetleri ise uzun bir süre durdurulmuştur. TÜRK-İŞ ise faaliyetlerine devam etmiştir. 1981’de HAK-İŞ kısa bir süre sonra faaliyetlerine tekrar başlamıştır. DİSK ise 1991 yılında tekrar faaliyetlerine başlamıştır. 1980 sonrasında partiler ve sendikalar arasındaki bağ giderek yok olmuştur. 12 Eylül sonrası politikadan uzaklaştırma uygulamaları, sendikaları da etkilemiştir. Böylece sendikalar ideolojik sendikacılıktan ekonomik sendikacılığa geçmişlerdir (Delican, 2006).

1980 sonrası uygulamaya geçen neo-liberal politikalar çerçevesinde devlet, ekonomik konumunu ve işveren rolünü azaltmıştır. Böylece 1980 sonrası bazı ülkeler tarafından benimsenen neo-liberal politikalar, devletin sanayi ilişkilerindeki “işveren rolünü özelleştirmelerle en aza indirgeyerek sendikaları kolay örgütlenme imkânından yoksun bırakmıştır. Dolayısıyla sendikal örgütlenme için en elverişli kesim olan kamu sektörünün daralması sendikacılığa sayısal bakımdan zayıflatan unsurlardan biri olmuştur (Şenkal, 1999: 257). Türkiye’de 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi sonrası sendikal hareketler sınırlandırılmıştır. Milli Güvenlik Konseyi’nin yayınladığı bildirilerle önce DİSK ve MİSK, daha sonra HAK-İŞ ve TÜRK-İŞ’e bağlı sendikalarla, bağımsız sendikaların faaliyetleri durdurulmuştur (Tokol, 1994: 74).

1982 Anayasası 1961 Anayasasına göre sendikal faaliyetler konusunda daha farklı ve ayrıntılı maddeler yer almaktadır. 51. Madde de “İşçiler ve İşverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma hakkına sahiptirler.” Sendika kurma hakkı tamamıyla işçi ve işverene verilmiştir. Grev ile ilgili de 54. Madde de “Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurusunun usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir. Grev hakkı ve lokavt iyi niyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve milli serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz.” söylemleri yer almaktadır. Bunun sonucunda 274 sayılı Sendikalar Kanunu geçerliliğini yitirmiştir. Bu kanunun yerini 2821 sayılı Sendikalar Yasası almıştır. Bu yasa içerik açısından oldukça farklıdır (Demren, 1999: 284). Nitekim 2821 sayılı kanunda işçi koluna göre sendikalaşma ilkesi 3. Madde de “İşçi sendikaları, işkolu esasına göre bir işkolunda ve Türkiye çapında faaliyette bulunmak amacı ile bu işkolundaki işyerlerinde çalışan işçiler tarafından kurulur.”(Sendikalar Yasası, 1982: md.3)İbaresiyile kabul edilmiştir.

2001 yılında Anayasanın 51. maddesindeki ‘işçiler’ ifadesi ‘çalışanlar’ olarak değiştirilmiş bununla tüm çalışanların sendikalaşma hakkı anayasal güvence altına alınmıştır. 1971 yılında kamu görevlilerinin sendikalaşma hakkı ellerinden alınmıştı, 25 Haziran 2001’de 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikalar Yasası kamu görevlilerine bu hak yeniden tanınmıştır (Köse, 2013: 60). Ancak Kamu görevlileri Sendikaları Kanunu kamu hizmeti veren bazı kamu kurumlarına ait kamu görevlilerine sendika kurma ve sendikaya üye olma hakkı vermemiştir. Bu kurumlar Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreterliği, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği ile Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinde çalışan kamu görevlileri, hakimler, savcılar, Mülkî idare amirleri, Millî Savunma Bakanlığı ile Türk Silahlı Kuvvetleri kadrolarında çalışan sivil memurlar ve kamu görevlileri, Millî İstihbarat Teşkilâtı üyeleri gibi kurumlar bağlı görevliler sendikal haklardan yararlanamamaktadır (Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu, 2001: md.15).

11 Nisan 2012 tarih ve 28261 sayılı RG ile 4688 sayılı kanunda değişiklikler yapılmış Kamu Görevlileri Sendikaları Kanununun adı “Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu” şeklinde değiştirilmiştir. Bu tarihe kadar kamu görevlilerine toplu sözleşme hakkı verilmemiştir. Ancak “Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu” kamu görevlilerinin toplu sözleşmeye taraf olabilecekleri hükmü getirilmiştir. “*Kamu görevlileri sendikaları ile konfederasyonlar, bu Kanundaki hükümler çerçevesinde, toplu sözleşme görüşmelerinde taraf olmaya yetkilidir.*” (Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu, 2012: md. 19).

1.2.4 İşçi Sınıfı Kimliğindeki Dönüşümler

1970’lerde başlayan neo-liberal politikalarla birlikte, öteki kavramının önem arz ettiği bir dönem başlamış ve kimlik tartışmaları ortaya çıkmaya başlamıştır. Günümüzün en önemli sorunlarından biri, kimlik kaygısının yaygınlaşması olarak görülmektedir. Yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasıyla farklı kültürel kimliklerin yükselmesi ve sınıfa dayalı politikaların öneminin azalmasıyla birlikte kimlik politikaları, sınıfsal olmayan çelişkilere odaklanmış ve emek-sermaye çelişkisinin dışında kalan yaşam tarzı, kendini gerçekleştirme, cinsiyet, sivil haklar ve çevre gibi konular ekseninde şekillenmiştir (Şen, 2011: 88). Çağımızın en önemli problemlerinden biri kimlik kaygısının yaygınlaşmasıdır. Günümüzde, kimlik tartışmaları çerçevesinde meydana gelen yeni toplumsal hareketler sınıf temeline dayanmamaktadır (Şen, 2011: 92). Bu alanda farklı tartışmalar söz konusu olmakla beraber üç düzeyde belirtilebilmektedir. Günümüz toplumlarının sınıf yapısının değiştiği ve bundan ötürü de eski sınıf yapısının yerini yeni orta sınıfların aldığı, bu değişimle birlikte sınıf ve sınıf kimliğine dayanan eski toplumsal hareketlerin yerini kültürel kimliklere dayanan yeni toplumsal hareketlere bıraktığı ve kültürel kimlikler üzerinde yükselen yeni toplumsal hareketlerin demokrasiyi geliştireceği varsayımları kabul edilmektedir. (Erbaş ve Coşkun, 2007:6). İşçi sınıfının parçalanmasına yönelik ilk dinamikler, işçi sınıfının burjuvalaşması veya orta sınıflaşması şeklinde göze çarpmaktadır. İkinci dinamiği ise çalışma koşullarının esnek ve güvencesiz hale gelmesinin sonucunda gerçekleşen işçi sınıfının eğretilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

İşçi sınıfının burjuvalaşması ilk olarak İngiltere’de Keynesçi politikaların ortaya çıkmasıyla gündeme gelmiştir. 1970’lerin sonunda başlayan işçi göçü ile 1980’lerden sonra neo-liberal politikaların yarattığı güvencesizleşme sonucunda işçi sınıfının eğretilmesi tartışmaları ortaya çıkmıştır (Özatalay, 2003: 139). İşçi sınıfının burjuvalaşması kavramını ilk olarak Friedrich Engels kullanmıştır. Engels, işçilerin devrimci taleplerinden uzaklaşarak daha uzlaşmacı bir tavır sergilemelerini işçi sınıfının burjuvalaşması olarak tanımlamaktadır (Engels, 1858 Akt. Özatalay, 2010: 140). 1970’lerden sonra esnekleşme politikalarının sonucunda işçi sınıfı içinde heterojen ve parçalı bir yapı belirginleşmeye başlamıştır (Yavuz, 1998, s. 158-159). 1970’ler işçi sınıfının dağınık ve parçalı bir yapıya büründüğü önemli bir kırılma noktası olarak ifade edilmektedir.

1970’lerde kâr hadlerinin düşmesiyle ve kapitalizmin yaşadığı kriz tüm dünyada sermaye birikimini azaltmıştır. Bu durum sonucunda rekabet hızlanarak üretim rekabet uluslar arası boyutlara taşınmıştır. Esneklik uygulamaları, üretimin bölünmesini sağlarken, taşeronlaşma işçi sınıfı üzerinde büyük bir denetim sağlanmıştır. Aykaç (2005: 299)’a göre hizmet sektörü işçi sınıfı aleyhine büyüyerek sanayileşme gerileme göstermiştir. Hizmet sektörünün büyümesi, işgücü piyasalarının sosyalliğini ve sınıf yapısını değişikliğe uğratmıştır. Bu süreçte üretim ve sanayi işçileri güç kaybetmiştir. Böylece erkek sanayi işçilerin tam gün çalışmasına odaklanan sendikacılık da krize girmiştir Hyman (1994: 13). Ucuz işgücü için, çok uluslu şirketler, üretim merkezlerini çevre ülkelere kaydırarak, yerel sanayiler ortaya koymuşlardır. Yarı zamanlı çalışma, taşeron, geçici istihdamın yaygınlaştırılması, işçilerde sosyal hak ve ücret açısından kayıplara neden olurken, daha güvencesiz koşullarda çalışmalarının yol açmıştır. Artan işsizlik oranları ise işçilerin mevcut konumlarını kabul etmelerinde bir tehdit ögesi olarak kullanılmıştır. Üretimin parçalanmasının arkasındaki en önemli neden de işçi hareketinin parçalanmak istenmesidir. Bu duruma örnek olarak 1969 yılında İtalya’da “sıcak sonbahar” adı verilen işçi eylemlerinden sonra bölgedeki işletmelerin güçlü sendikal mücadeleyi bastırmak amacıyla üretimin büyük bir kısmını, işletme dışına kaydırmaları verilebilir. Bu dönemde İtalya’da sendikal mücadele zayıflamış, emek sermaye arasındaki çatışma hafıflemiş, enformel ilişkilerin olduğu küçük firmalar ortaya çıkmıştır (Güler ve Akdemir, 2005: 166).

Üretim sektöründeki işsizlik 1980'lere gelindiğinde 1930'lardan daha yüksek seviyelere çıkmış, hizmet sektörü hızla büyümüştür. İşsizliğin artması ve istihdam yapısının değişmesi, sendikaların ve işçi hareketinin örgütlenme sorunlarıyla karşılaşmasına neden olmuştur (Şenkal, 2007:514-515). Değişen teknolojiler ve enformel uygulamalar istihdam yapısını emeğin aleyhine değiştirmiştir. Bu durumda mekânsal ve kolektif hareketler adına kitlesel bir işçi sınıfından söz etmek oldukça güçleşmiştir. Çok uluslu şirketlerin yatırımlarını geliştirmekte olan ülkelere yapması ve emek piyasasının ikicilikli yapısı örgütlenmeyi zayıflatan nedenler arasında gösterilmektedir. Bu ülkelerin en önemli özellikleri ucuz ve örgütsüz emek sağlayabilmeleridir (Öngen, 2003: 36). İşçilerin ucuza istihdam edilmesi merkezdeki ve kendi ülkelerindeki işçiler için bir tehdit niteliği oluşturmaktadır. İşçilerin örgütlenmelerindeki en büyük engel birbirlerini tehdit olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu durumun en güncel örneği günümüz işçi hareketleri kapsamında özellikle otomotiv sektöründe yapılan kolektif eylemlerden sonra yatırımların başka geliştirmekte olan ülkelere kaydırılmasıdır. Bu ülkeler, hem mevcut sistemin devamlılığını ve ucuz işgücü sağlamak, hem de işçi hareketlerini bloke etmek adına çift yönlü bir yarar sunmaktadır. Bu gelişmelerin tamamı 1980 sonrasında devlet ve sermayenin işçi hareketine doğrudan müdahale edebilmesi için gerekli olan zemini hazırlamıştır (Silver, 2009: 222-6).

1980'lerle birlikte işçi hareketi fabrika düzeyinde kazanımlar elde etmeye yönelmiştir. 1990'lara gelindiğinde ise dünya kapitalizminin içine girdiği kriz ve siyasal konjonktür, dünyada işçi hareketinin içine düştüğü bir krize dönüşmüştür. Bu dönemde kapitalist sistem kendisini revize ederek, güçlü ve örgütlü bir işçi hareketi istenmeyen bir hal almıştır. Neo-liberal politikalar sebebiyle devlet, sosyal devlet uygulamalarına sınırlar getirmiş ve temel sınıfları piyasa karşısında korumasız bırakarak işçi hareketini etkilemiştir. (Gramsci, 2010: 39). Bu gelişmeler sonucunda işçi hareketinin günümüzde geldiği aşama üzerine yapılan tartışmalar iki temel açıdan ilerlemektedir. Birincisi 21.yy'la beraber küreselleşme, sendikalaşma ve grevlerde azalma olduğu yönündedir. Bu azalmalara bağlı olarak da işçi hareketinin krize girdiği varsayılmaktadır. Bunun sonucunda da işçi sınıfının özgürleştirici ve devrimci rolünden uzaklaşarak, işçi sınıfı tarihi odaklı eserlerin azalmasıyla sonuçlanmıştır (Sewell, 1993:15).

İşçi hareketinin ve onun yerini giderek kültürel ve etnik mücadelelerin aldığını savunup, sosyal bilimlere ait literatürün de bu eylem biçimlerine bağlı olarak şekillendiği savunulmaktadır. Castells (1997:354) yeniçağın dönüştürücülerinin, sınıf mücadeleleri değil kimlik hareketleri olacağını vurgulamaktadır. Harvey (1993: 36)'e göre ise 1970'lerden itibaren sendikalar, radikal siyasi partiler ve sol hareketlerin anlamını yitirmesi sonucu ortaya çıkan boşluk çevreci, feminist, anti-ırkçı gibi yeni toplumsal hareketler tarafından doldurulmaya çalışılmıştır. Birçok entelektüelin bu düşüncelerinin arkasında yatan neden ise, işçi hareketinin parçalı bir yapı alması ve işçilerin birbirinden uzaklaşmaları olarak gösterilebilir. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri sermayenin yoğun hareketliliği sonucunda tüm dünyada işçilerin birbirine rakip haline geldiği bir emek piyasası ve örgütsüz bir işçi yığını oluşmasıdır (Mazur, 2000:89). İşçiler, esneklik uygulamaları ve taşeronlaşmanın etkisiyle mekânsal olarak birbirilerinden uzaklaşmaktadırlar. Negri (2006: 163)'ye göre kapitalizm, neo-liberal dönemde kendisini, emek piyasasını bölmek üzerinden var etmektedir. Bu parçalı yapıda işçilerin muhatap alacakları iktidar giderek silikleşmekte ve merkezileşmektedir. Bu durum, işçilerin mücadelelerini zorlaştırmaktadır. İşçi sınıfı tüm bu saldırılara cevap verebilecek düzeyde olmadığı, kendi içinde bir birliktelikten yoksun olduğundan bu saldırıları savmak konusunda başarısız olmaktadır (Joyce, 1995: 3).

Son olarak da Türkiye'de dünyada işçi hareketinin yaşadığı durumlar yaşanmıştır. 1980'li ve 1990'lı yıllarda Türkiye'de Bahar eylemleri gibi 26 sendikanın beraber yürüttüğü kolektif işçi hareketleri rastlanılmaktadır. İş durdurma, işi yavaşlatma, toplu yürüyüşler, işe gitmeme, fazla mesaiye kalmama, açlık grevi karşısında Bahar Eylemleri sürecinde işçilerin beraber yürüttüğü eylem türleri olmuştur. 1991 yılında 50 bin maden işçisinin Ankara'ya yürüyüş yapması, 1994 yılında Türk-İş, Hak-İş, DİSK'in ülke çapında genel iş bırakma eylemi 1990'lı yıllarda Türkiye'de gerçekleşen önemli eylemler olmuştur. Çelik (2012: 116-17)'a göre Seka, Paşabahçe, Yatağan, Tekel eylemleri ise 1990'ların eylem kültürünün devamı niteliğinde olan nadir eylemler arasında gösterilebilmektedir.

Özellikle Tekel Eylemlerinde olduğu üzere toplumsal destek görmelerine karşın Gezi parkı direnişinde olduğu gibi toplumun diğer kesimlerini içine alan eylemler değildir. Sınıf odaklıdır. 2000’li yıllar Türkiye’de nitelik ve nicelik açısından grev dışı işçi eylemlerinin azaldığı yıllardır. Sendikal hareket grev dışı eylemleri ve kendi iradesi dışında gerçekleşen eylemleri örgütlemekte ve tüm eylemler arasında eşgüdüm sağlamakta büyük ölçüde başarısız olmuştur (Şahin, 2015: 177). Bu bağlamda, İşçi sınıfının mücadele zemininin zayıflaması nedeniyle aktivizm alanlarının ve özellikle sosyal medyadaki aktivizm biçimlerinin incelenmesi önem arz etmektedir. İşçi sınıfının ve sendikaların aktivizmi, kamusal alan yaratmada ve toplumsal hareketlere katkı sağlamadaki rolü tartışma zeminini oluşturmaktadır.



II. BÖLÜM

TOPLUMSAL HAREKETLER, SENDİKALARI VE AKTİVİZM

2.1 Eski ve Yeni Toplumsal Hareketler

Toplumsal hareketler özellikle 19. yüzyıl kapitalizmine bir karşıt hareket olarak ortaya çıkmıştır ve sanayileşmenin getirdiği sosyal adaletsizliğe “karşı duruş” olarak kendini göstermiştir (Işık, 2013:13). 19. yüzyıl sonlarında işçi hareketleriyle başlayan ‘Toplumsal Hareketler,’ 1960’lara gelindiğinde siyasal iktidarı hedefleyen, işçi hareketleri gibi sınıfsal yapısı olan hareketlerdir. İnsanlık tarihi boyunca ezilenlerin ve yönetilenlerin farklı direniş biçimleri insanların hayatlarında önemli değişikliklere yol açmıştır (Çetinkaya, 2008:16). Toplumsal hareketler kavramı, ilk kez Lorenz Van Stein tarafından siyasal mücadele bağlamında kullanılmıştır. On dokuzuncu yüzyılın sonundan itibaren ise işçi sınıfının yanı sıra çiftçilerin, kadınların ve hak talebinde bulunan diğer kesimleri de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Toplumsal hareketler, 19. yüzyılın sonuna doğru özellikle Batı Avrupa’da işçi hareketleriyle ortaya çıkmıştır (Bottomore, 1987: 23). Bu hareketler aynı zamanda ekonomik çıkar temelli hareketlerdir. Daha çok işçi hareketleri ile başlayan bu toplumsal hareketler, “eski toplumsal hareketler” olarak adlandırılmışlardır (Önder, 2003: 34- 35). Ezilenler kendi muhalefetlerini ekonomik, politik ve ideolojik bakımdan ifade etmekte yetersiz kalmışlardır. Özellikle baskının arttığı, beklentilerin boşa çıktığı durumlarda, kendiliğinden başkaldırmışlardır ve bu başkaldırıları isyan, ayaklanma ve kaçış biçimlerini almıştır (Wallerstein vd. 2004: 35). Toplumsal hareket, toplumsal ortaklığı eyleme dönüştürmeye dayanan ve yenilik öneren bir oluşum olarak adlandırılabilir (Castells, 1983:270-273 akt. Işık, 2013:14). Touraine toplumsal hareketi, aynı kültürel özelliğe sahip aktörlerin mücadele hareketi olarak görmektedir (Touraine, 1999: 44). Marksist kuramda toplumsal hareketlerin tek bir amacı vardır. O da işçi sınıfının burjuvaya karşı egemenliğinin kurulmasıdır. Dolayısıyla sosyal hareketler sınıfsız ve devletsiz bir toplum oluşturulması amacındadırlar. 19. yüzyıl boyunca iki çeşit sistem karşıtı hareket ortaya çıkmıştır: “toplumsal hareket” ve “ulusal hareket”. Toplumsal hareketler baskıyı, burjuvanın işçi sınıfı üzerindeki baskısı olarak tanımlanmaktaydı. Ulusal hareket ise baskıyı, bir etnik ulusal grubun bir diğeri üzerindeki baskısı olarak tanımlamaktaydı (Wallerstein vd. 2004: 36). Toplumsal hareketler zaman, mekân ya da

üyelikle sınırlandırılmış yapılar değildir, onları değişen örgüt kümeleri, ağlar, topluluklar ve aktivist bireyler oluşturur.

Toplumsal hareketler, özellikle çağdaş kapitalizmden kopuş ve sosyalizme geçişin etkenleri ve yeniden tanımlayıcıları olarak görünmektedir. 1970’lerde Kuzey Amerika, Japonya, Avrupa, Çin ve Meksika gibi çok çeşitli dünya bölgelerinde, yeni bir tür sistem karşıtı hareketin yükselmesiyle, bir ‘geçmişten kopuş’ ortaya çıkmaya başladı. Amerika Birleşik Devletleri’nde öğrenci hareketleri, Siyah hareketleri ve savaş karşıtı hareketler, Japonya ve Meksika’da öğrenci hareketleri, Çin’de Kültür Devrimi ve 1970’li yılların kadın ve çevre hareketleri ortak hedeflere sahip olmasalar da, aynı dönemde ortaya çıktılar ve kendilerini işçi sınıfının merkezinde yer aldığı eski toplumsal hareketlerden ayırdılar (Wallerstein vd. 2004: 40).

Kapitalizm, 20. yüzyılın ikinci yarısında, ekonominin ve yaşamın her alanına girerek daha nüfuzunu arttırmış ve toplumsal hareketleri radikal bir biçimde şekillendirmiştir. 1999’da Seattle’da gerçekleştirilen protestolar sonrası kamuoyu tarafından ‘küreselleştirme karşıtları’ olarak tanımlanan bu hareketler kendilerini daha sonra farklı şekillerde tanımlamayı tercih etmişlerdir. Harekete katılan aktivistler ve entelektüeller bu hareketin küresel çapta bir hareket olduğunu, o nedenle ‘küreselleşme’ye değil, küreselleşmenin yarattığı adaletsizliklere ve eşitsizliklere karşı olduklarını, ‘alternatif’ bir küreselleşme önerdiklerini savunmaktadırlar. Yine, 1990’larda, ABD’li üniversite öğrencilerinin oluşturduğu, üçüncü dünyada Nike, Swatch gibi şirketler için sağlıksız ve kötü şartlarda çalışan işçilere dikkat çekmek amacıyla tüketim boykotları düzenleyen ‘Sweatshops Hareketi’ ortaya çıktı. Pek çok ülkeden başka hareketlerin desteği ile bir ‘İşçi Hakları Konsorsiyumu’ düzenledi ve ulus-ötesi şirketlerin üçüncü dünyadaki kimi fabrikalarının çalışma koşullarını uluslararası gündeme taşıyarak kapanmalarını sağladı (Çabuk ve Çetinkaya, 2001, s.39-43.). Toplumsal alanda ortaya çıkan huzursuzlukları problem olarak tanımlamak, sosyal hareket için önemlidir. Toplumda belli bir problemin ortaya çıkması ya da toplumun bir kısmında bazı gelişmelerin sorun olarak algılanması, hareketin ortaya çıkması için önemli bir başlangıçtır (Kılıç, 2002: 100). 1968 yılında önemli ölçüde değişen toplumsal hareketler, yarattıkları yeni bakış açıları ve gündeme taşıdıkları yeni meselelerle, değişimin temellerini hem teorik hem de pratik olarak belirlediler.

Toplumsal hareketler kavramı, “yeni” sıfatını alacağı 1980’lerdeki yorumları öncesinde önemli bir değişim içerisine girdi (Yıldırım, 2012: 58). 20. yüzyıl ortasında değişen şartlarla beraber siyasetin de değiştiği ve yeni toplumsal hareketlerin ön plana çıktığı görülmektedir (Yılmaz, 2001: 376). 1968’den itibaren gelişen “yeni” toplumsal hareketler, kitlelerin dikkatini çekerek, sorunlarını kamuoyuna sunarak onlardan destek talep etmektedirler (Işık, 2013: 20). Toplumsal hareketlerin “yeni” olarak ifade edilmesinin sebebi, bu hareketlerin sınıf ve çıkar temelli hareketlerden ayrılmak istemesidir. 1980’li yıllarla birlikte etkisini kaybetmekte olan sınıf temelli hareketler, yerini 1968 öğrenci hareketleriyle birlikte yeni toplumsal hareketlere bırakmıştır (Işık, 2013: 21). Alain Touraine ve Alberto Melucci’ye göre, “eski” toplumsal hareketler politik iktidar ve ekonomik yapılarla ilgilenirken “yeni” toplumsal hareketler ise sınıf kavramı etrafında olmayan farklı kimlikler etrafında örgütlenmektedirler (Işık, 2013: 21).

Yeni toplumsal hareketler, sınıf temelli örgütlenmelere dayanmayan, daha çok kültürel kimliklere ve haklara odaklanan hareketleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Aynı zamanda 1960’lı yılların sonundan itibaren ortaya çıkan ekoloji, feminist, nükleer karşıtı gibi toplumsal hareketleri anlatmak üzere kullanılmaya başlanan bir kavram olmuştur (Furuncu, 2014: 3). Aktivistler amaçlarına ulaşmak için yeni iletişim teknolojilerini, sosyal platformları kullanmaktadır. Yeni toplumsal hareketlerdeki “yeni” kavramı teknolojik gelişmelere ve yeniliklere işaret etmekle birlikte aynı zamanda bu teknolojik ilerlemenin toplumsal hareketlerin örgütlenmesi alanına yeni özellikler getirmektedir. Bu bağlamda toplumsal hareketler yeni iletişim teknolojileriyle birlikte farklı bir boyut kazanmıştır (Furuncu, 2014: 4). Touraine (1985) göre, günümüz toplumsal hareketler kendilerini devlet gücünü kontrol etme fikrinden ayıştırdıklarından ve sivil ilişkileri dönüştürmeyi amaçladıkları için “yeni” olarak ifade edilmektedir (Aktaran Çayır, 1999,s.16).

Yeni toplumsal hareketler süreklilik ve kopuş teorileri olarak adlandırılan iki teori çerçevesinde incelenmektedir. Süreklilik teorisi sınıfsallığın biçim değiştirerek devam ettiğini savunurken, kopuş teorisi ise sınıfsallıktan tamamen kopulduğunu savunmaktadır (Furuncu, 2014: 5). Yeni toplumsal hareketler, sivil topluma yönelik hareketlerdir (Coşkun, 2006, s.70). Süreklilik teorisinin (siyasal versiyon), temel aldığı düşünce ise yeni toplumsal hareketlerin kapitalizmin içinde gerçekleştiğidir. Bu nedenle

eski hareketlerden tam bir kopuş yerine, değişen kapitalizme uyum sağlayarak değişen bir yeni toplumsal hareket tanımlaması yapılmaktadır. Bu durumda, yeni hareketler eski hareketlerin günümüze uyarlanmış bir devamlılığını simgelemektedir (Coşkun, 2006, s.70). Yeni toplumsal hareketlerin örgütlenme biçimleri kamuoyu ve medya desteği sağlamak amacıyla. Nitekim örgütlenmede internetten yararlanılmaktadır. Wall Street’i İşgal Et hareketi, Arap Baharı, Gezi Parkı gibi toplumsal hareketlerde çoğunlukla Twitter, Facebook gibi sosyal medya platformları üzerinden örgütlenilmiştir (Furuncu, 2014: 14). Yeni toplumsal hareketler yeni iletişim teknolojileri sayesinde küreselleşmektedir.

2.2 Toplumsal Hareketler, Sosyal Medya ve Dijital Aktivizm

Sosyal medyanın gelişimi ve toplumsal hayata girmesi aynı zamanda kamusal alanın sanal boyutunu da gündeme getirmektedir. Toplumsal hareketlerin hızla yayılımına etki eden faktör olarak sosyal medya, kolay erişilebilir olması sebebiyle sanal kamusal alanın herkesçe ulaşılabilir olmasını sağlamaktadır (Ocak, 2016: 117). Gelişen internet ve sosyal medya, bireylerin iletişim ve haberleşme amacıyla kullanmalarını getirmektedir. Sosyal medya, tekelleşme karşıtı olan bireylerin fikir ve düşüncelerini serbest bir şekilde ortaya koyabilecekleri bir alan yaratmasıyla karşılıklı ve kitle iletişimini de ortaya çıkarmaktadır (Gündüz v.d., 2013: 134).

Sosyal medya, yeni toplumsal hareketler bağlamında gündeme gelmekle beraber, toplumsal hareketlerin reel alanda örgütlenmesinde ve haberleşmede kolaylık sağlamaktadır. Aynı zamanda sosyal medyanın geleneksel iletişim araçlarından farklı olması, daha özgür bir ortam sunması ve herkese ulaşım imkanı sağlaması sosyal medyanın yönlendirilebilen veya amacından saptırılabilen bir araç olmasını da mümkün kılmaktadır. Böylece toplumsal hareketlerin sosyal medya aracılığıyla kolaylıkla manipüle edilebileceği ifade edilmektedir (Babacan, 2014:137). Sosyal medya, kendilerine geleneksel medyada yer bulamayan kişi veya grupların özellikle de sivil toplum kuruluşlarının tercih ettikleri en yoğun alanlardan biri olduğu düşünülmektedir (Gündüz v.d. 2013: 135).

Teknolojinin gelişimiyle birlikte dijitalleşme meydana gelmiştir ve hızlı üretim ve ucuz teknoloji sayesinde bireyler online ortamlara kolay erişebilir hale gelmişlerdir. Böylece toplumun birbirinden farklı kesimleri teknolojiyi kullanma olanağı bulmaktadır. Sosyal medya, karşılıklı etkileşime olanak sağlaması bakımından

birbirleriyle aynı düşünceye sahip bireyleri sanal medyada bir araya getirebilmektedir. Bu durum da sosyal ağlarda toplumsal hareketlerin ve sanal grupların ortaya çıkması ve örgütlenmesi süreçlerinde aktif bir rol oynamaktadır. Toplumsal ve siyasi örgütlenmeler sosyal medyada kendini göstermekte ve kamusal alanları fiilen dönüştürmektedir. Nitekim Gezi Parkı, Mısır ve İran örnekleri, sosyal ağlarda örgütlenme potansiyelini ortaya koymaktadır. Toplumsal hareketler, belli amaçlar için bir araya gelmiş ortak ideolojilere sahip bireyler veya grupların bir araya gelmesi olarak adlandırılmaktadır. Sosyal ağlar, topluluk veya gruplar yaratmayı, iletişimi ve etkileşimi ve harekete geçmeyi sağlamaktadır (Ghannam, 2011: 4).

Sosyal hareketler internet ile birlikte geçirdiği dönüşümler sonucunda daha az hiyerarşik bir konuma bürünmüştür. İletişimin ulaşılabilir ve etkileşime açık olması, sosyal hareketlere katılımı arttırmakta ve hiyerarşiyi azaltmaktadır (Castells, 2013: 28). Bilgi teknolojileri otoriter devletlerin dahi kontrol edemeyeceği bir koordinasyon aracı özelliği taşımaktadır. Bu teknolojiler aktivistlere paylaşım ve etkileşim serbestliği vermektedirler (Howard & Hussain, 2013: 34). Ana akım medyada yer bulamayan gruplar veya bireyler, sosyal ağlar aracılığıyla seslerini duyurabilmekte ve örgütlenebilmektedirler (Sayımer, 2014: 103). İnternetin gelişimiyle beraber sosyal hareketler kitlesel bir zemine oturmuştur (Özınanır, 2013: 22).

Teknolojiye iyimser bakan Shirky'e göre, iletişim etkili bir koordinasyon sağlayarak yaşamı kolaylaştırmaktadır (Shirky, 2008: 53-55). Sosyal medya, bireysel hareket eden kitleleri fiziksel olarak bir araya getirmektedir (Gerbaudo, 2014: 9). Toplumsal hareketlerde seslerini duyurmak isteyen birey veya grupların interneti ve sosyal medyayı tercih nedenleri arasında düşük maliyetli olması, hiyerarşik yapı olmadan koordinasyon sağlanabilmesi ve daha az denetim olması sayılabilmektedir (Gündüz v.d., 2014: 136). Günümüzde birçok birey kendileri gibi olan insanlarla iletişime geçebilecekleri gruplar veya sayfalar açarak belli sorunlar üzerinde tartışmaktadırlar. Birçok farklı katılımcının sorunlarını paylaşabildikleri ortak bir alan sunmakta olan sosyal medya, ortak taleplerin ortaya çıkmasını ve bireylerin harekete geçmesini hızlandırmaktadır (Kuebler, 2011: 45). Sosyal medya, sistem içi bir zamanda kendi evrimini gerçekleştirmekle beraber, sosyal medya kullanımının dönüşümü sistem-karşıtı bir şekilde gerçekleşmiştir. Sosyal medya devrimi, farklı bir dünyayı mümkün kılma mücadelesinin önemli araçlarından biri niteliği taşımaktadır (Lievrouw, 2011: ?).

Sosyal medya, sosyal hareketlerin mobilizasyonunda, örgütlenmesinde ve duyurulmasında geniş imkanlara sahip hale gelmiştir. Gezi Parkı Direnişi, Wall Street İşgali, İran'da Yeşil Devrim gibi hareketler, küresel etkiye sahip olmakla birlikte yerel temelde gerçekleşmiştir. Bununla beraber sosyal medya ağlarındaki örgütlenme ve etkileşim sayesinde seslerini duyurabilmiş ve mobilize olabilmişlerdir (Çoban, 2014: 9).

Sosyal hareketler, sosyal medya aracılığı ile hem yerel hem de uluslararası alanda etkileşime geçerek güçlü sosyal ağlar yaratmaktadır. Sosyal medya aktivizmi sokaklara geçtiğinde daha etkili bir hale geleceği düşünülmektedir (Hardt & Negri, 2013: 25). Sokak aynı zamanda sosyal medyayı etkili bir şekilde kullanamayan veya kullanma olanağına sahip olmayan bireylerin kendilerini ifade edebilecekleri ve mücadelelerini gerçekleştirebilecekleri bir alan olarak düşünülmektedir. Mücadele biçimleri sokakta da farklı şekillerde sürdürülebilmektedir. Geleneksel mücadele biçimleri ve iletişim yöntemleri de kullanılmaktadır. Geleneksel ve sosyal medyanın birlikteliği hibrit iletişim ağlarını oluşturmaktadır. Arap Baharı ve diğer tüm eylemlerde sokakla beraber sosyal medya ve geleneksel medya farklı biçimlerde hibrit olarak kullanılmıştır (Castells, 2013: 21).

Toplumsal hareketlerin sınıfsal yapısının dönüşümü, beyaz yakalıların işçileşmesi bir sınıfsal travmayı beraberinde getirmiştir. Yeni işçi sınıfı kendisine farklı yollar aramakta ve alternatif kanalları ve iletişim ağlarını kullanmaktadır (Castells, 2013: 23). Alternatif sosyal medyaların yaratılması önem teşkil etmektedir. Katılımcı ve demokratik bir medya ile aynı nitelikte bir toplumsal hareketin de yaratılması üst üste binmektedir (Lenin, 1990: 110). mobilize edilen bireyler veya gruplar sosyal hareketlerde geleneksel medyayla beraber yeni medya imkanlarını da kullanarak hem reel hem de sanal alanda seslerini duyurabilmektedirler. Sokaktaki medya sosyal medya aracılığıyla yeniden üretilerek toplumsal mücadele bağlamında yaratılmaktadır (Çoban, 2014: 13-14). Toplumsal hareketler için Twitter, Facebook, Youtube ve Bloglar mobilizasyon amacıyla önem arz etmektedir. Aktivistler protestoları Facebook aracılığıyla planlarken, Twitter yardımıyla da koordine etmektedirler (Howard, 2011; akt. Çoban, 2014: 14). Sosyal medya toplumsal hareketlerde aktivistlerin eylemlerini gerçekleştirebilmeleri amacıyla tüm imkanları sağlamakta, kendilerini serbestçe ifade edebilecekleri ve paylaşımda bulunabilecekleri ve bir arada olmayan aktivistlerin ortak

fikir ve karar alabilecekleri ve mobilize olabilecekleri bir ortam sağlamaktadır (Çoban, 2014: 14). Alternatif yeni medya, eylemcilere kendi sanal alanlarını yaratma imkanı veren katılımcı ve demokratik bir medya ortamı yaratmaktadır (Çoban, 2014: 15). Sistem karşıtı hareketlerde kitleselleşme ve mobilizasyonun gerçekleşmesi medya ile gerçekleşmektedir. Aktivistler sosyal medyayı alternatif medyanın bir biçimi olarak videoları ve görselleri anlatmak için kullanmaktadırlar (Barrons, 2012: 57 akt. Çoban, 2014: 15).

Sosyal medya ile birlikte toplumsal hareketlerin de yapısı değişime uğramıştır. Hiyerarşik, merkezi yapı, çok merkezli esnek bir yapıya dönüşmüştür. Sosyal medya, siyasal yapının dışında duran insanların farklı biçimlerde kendisini bu alanda ifade etmesini mümkün kılmaktadır (Çoban, 2014: 16). Toplumsal hareketler, medyanın desteğiyle varlığını idame ettirebilmekte ve medya bu aşamada bir başlangıç olarak görülmektedir. İnternet ve sosyal medya, karşılıklı iletişimin kısıtlı olduğu zaman veya durumlarda toplumsal hareketler açısından alternatif bir alan sunmaktadır. İnternetin kullanılması toplumsal hareketlerin geniş bir örgütlenme potansiyeline kavuşmasını sağlamaktadır (Bennett, 2003: 144-165). Toplumsal hareketler aynı zamanda bir kolektiviteyi de zorunlu kıldığından, dayanışma ve çatışmayı da içinde barındırmaktadır (Melucci, 1999: 87).

Toplumsal hareketler toplu bir eylem doğrultusunda ortak bir hedef amacıyla gerçekleşen toplu çaba olarak ifade edilmektedir (Giddens, 2000: 540-541). Toplumsal hareketlerin amacına ulaşabilmesi için kolektif bir çabayla beraber kamuoyuyla iletişime geçilmesi gerekmektedir. Bu iletişim günümüzde internet ve medya aracılığıyla gerçekleşmektedir (Gamson, 1995: 85-106). Toplumsal hareketlerin başarılı olabilmesi için önemli bazı unsurlar söz konusudur. Bunlardan biri kolektif bir birliktelik ve sermayenin yeterliliği bir diğeri de iletişim ağı olmak üzere çeşitli unsurlardan söz edilmektedir (Kılıç, 2009: 159-160). Çeşitli sosyal medya mecraları özellikle de Twitter ve Facebook gibi mecralar organizasyona, medya üretimine katkı sağlamaktadır (Sandoval, 2009: 4). Toplumsal hareketlerin gerçekleşeceği ve kendini gerçekleştirebileceği alan olan internet ile birlikte eylemler sokakta sanal eylemlere dönüşmüştür. Toplumsal hareketlerin internetin içinde üretildiği ve internet tabanlı olduğu ortaya koyulmaktadır (Fuchs, 2015: 119). İnternetin seferber etme gücüne vurgu yapan Castells, sokak protestolarının internet tabanlı olduğunu ve sosyal ağların

koordine olmada ve örgütlenmede belirleyici olduğunu ifade etmektedir (Castells, 2013: 229).

2.3 İşçi Sendikaları ve Konfederasyonları

Türkiye’de sendikal mücadele Osmanlı döneminden itibaren süregelmiştir. Günümüzde işçi hareketini inceleyebilmek ve farklılıklarını irdeleyebilmek açısından üç işçi sendikası ele alınacaktır.

2.3.1 Türk-iş

Türk-iş bir çok federasyon ve sendikalar tarafından 1952’de kurulmuştur (Sulkar, 1976: 91-92). Yeni hakların sağlanması ve demokratik haklar için sorunların çözümü Türk-iş’in kurulmasıyla gelişme göstermiştir (Yazıcı, 1996: 119). Demokrat parti (DP) döneminde kurulan Türk-iş, hükümetin programda işçi haklarında iyileştirme olmaması Türk-iş ile demokrat partinin arasını açmıştır. Aynı zamanda Türk-iş’ e üye işçilerin sayısı 150.000 olup işçilerin çoğu Türkiş’e üye olmuşlardır. Buna karşın üye sayısı yüksek olduğundan hükümete karşı bir örgütlenme oluşturamamıştır (Işık, 1995: 190). Yine bu dönemde üyelik aidatlarını gönüllülük esasına göre alan sendikalar mali sıkıntılarla karşılaşmıştır (Işık, 1995:190). Bu durum da iktidarların sendikalara mali destek sağlayarak iktidar tarafından denetim altına alınabilmiştir (Işıklı, 2005: 492). DP ile işçiler arasındaki uyuşmazlık 1954’te artmaya başlayınca yaklaşık 10 sendika lideri işçiler tarafından desteklenerek işçi dostu milletvekillerini destekleme komitesi kurulmuştur (Işıklı, 2005: 490). Böylece işçi dostu olan kişilerin TBMM’ye milletvekili olarak girmeleri için çabalamışlardır. Bir süre sonra Türk-iş’in başkanlığına DP’li bir aday getirilince hükümetin denetimi altına girmesine işçiler ve entelektüel kesimler tarafından itibarını yitirmeye başlamıştır. Türk-iş 1960’tan sonra başarılı bir örgütlenme gerçekleştirememiştir (Tokol, 1994: 35). Daha sonra Türk-iş bünyesindeki bazı sendikacılar Türkiye İşçi Partisini (TİP) kurmuşlardır. Fakat Türk-iş Türkiye İşçi Partisinin doktrinini benimsemediği için partiye de sıcak bakmamıştır (Kutal, 1977: 223). Türk-iş’in faaliyetleri 1980 sonrasında durdurulmuştur. Bünyesindeki bazı sendikalar da kapatılmıştır (Koç, 1997: 43). Türk-iş Avrupa’da ve Uzak Doğu’da bir çok konfederasyonlara üye olmuştur (www.turkis.org). Şuan 34 sendika Türk-iş’e bağlı halde çalışmalarını yürütmektedir.

2.3.2 Hak-İş

Hak-iş konfederasyonu Türkiye’de siyasi partilerin konfederasyonları ve sendikaları kendi etkileri ve himayeleri altına aldıkları bir dönemde oluşmuştur (Yazıcı, 1996: 171). Sendikanın bir araya gelip Milli Selamet Partisi önderliğinde 1976’da kurulmuştur (Hak-iş dergisi no:33, 1995:9).

Tüzüğünde laiklik, demokrasi ve cumhuriyet kavramlarına yer vermeyen Hak-iş, sınıf sendikacılığını kabul etmemekle birlikte işçi ve işveren arasında bir işbirliğine odaklanmış olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Emek mücadelesini dini bir temele oturtan Hak-iş, işçilerden ibadet temelli bir çalışma beklemektedir. Sendikacılık tarihinde bir ilk olarak ortaya çıkan Hak-iş, islam sendikacılığı ortaya koyarak faaliyetlerinde Türk-iş’i eleştirmekten öteye gidememiştir (Koç, 1998: 153). Hak-iş 1979’daki kongrede 1 Mayıs’ın Komünist ve Yahudi bayramı olduğunu ve 1 Mayıs’ı lanetlediğini ve bayram olarak kabul etmediklerini dile getirmişlerdir. Hak-iş daha sonra diğer sendikalar tarafından dışlanmamak için 1 Mayıs’ı kutlamaya başlamışlardır (Mahiroğlu, 2005: 206).

2.3.3 Disk

Türk-iş’in sınıf mücadelesi yerine iktidarla dayanışma halinde olması işçiler arasında çatışmalara sebebiyet vermektedir. Bu durum da Disk’in kurulmasını kolaylaştırmıştır. Türk-iş’ten kopan bazı sendikalar Disk’i kurmuşlardır (İşçi Hareketi Gazetesi, 1997: 5). Disk’in Türk-iş’e alternatif olarak kurulduğu da belirtilmiştir. Disk, kendi tüzüğünde işçi sınıfının ekonomik, siyasal ve kültürel kalkınmayı sağlaması ve işçi sınıfını devrimci bir niteliğe sahip olmasını zorunlu kılmaktadır (Uçkan, 2004: 267). Disk’in kurulmasında “Paşabahçe Grevi” etkili olmuştur (Kara, 2002:12). 1967 yılında kurulan Disk, 5 sendika ve 30 bin üye ile kurulmuştur. Sendikalar zamanla zayıflamaya gitmiştir. Bunun sebebi de 1982 anayasası olarak gösterilmektedir. Uzun yıllar aradan sonra Disk, faaliyetlerine 1992 yılında tekrar başlamıştır (Işıklı, 2003: 179).

2.3.4 Kesk

Kamu emekçileri sendikası, 8 Aralık 1995 tarihinde İstanbul'da kurulan Kesk, bir memur sendikaları konfederasyonudur. Çalışma yaşamında ve hayatın diğer alanlarında üyelerin ve tüm emekçilerin ekonomik, demokratik, sosyal, siyasal, kültürel, mesleki, hukuksal ve özlük haklarını ve çıkarlarını korumayı ve geliştirmeyi, evrensel insan hakları belgelerine dayanan ve uluslararası hukuk ve sözleşmelerden doğan bütün hak ve özgürlükleri eksiksiz yaşama geçirmeyi, savaşırsız ve sömürsüz bir dünya amacıyla, ülkede ve dünyada savaşa karşı kalıcı barışın yaratılmasına katkıda bulunmayı, her türlü baskıcı yönetime karşı demokrasinin tüm kurum ve kuralları ile yerleşmesini sağlamak, faşizme karşı demokrasi, emperyalizme karşı bağımsızlık, baskılara karşı özgürlük, ırkçılığa ve şovenizme karşı halkların kardeşliği için mücadele etmeyi amaçlamaktadır.

2.4 Sendikaların İnternet Kullanımları

Gelişen teknolojiyle birlikte kuruluşlar da yeni iletişim teknolojilerinden etkilenmektedirler (Bensghir & Leblebici, 2001: 29). Radyo, televizyon ve telefonla oluşan iletişim teknolojileri, internetin ve yeni medyanın da yaygınlaşması ve kolay ulaşılır olması kitlesel iletişimde önemli işlevler kazanmıştır (Dündar & Özel, 2012: 109). Kolay etkileşim ve örgütlenme açısından yeni iletişim teknolojileri sendikal yapılanmalarda önemli değişimlere neden olmuştur. Sendikaların 1980'li yıllardan önce teknolojiye olumsuz baktıklarını belirten Şenkal, bu tavırlarının zamanla yumuşadığını ve teknolojiye uyum sağlamaya başladıklarını belirtmektedir (Şenkal, 2003: 30). 1981 yılında ilk olarak Kanada'da British Columbia Öğretmenler Federasyonu bir bilgisayar sendikaya dahil etmiş ve böylece ilk işçi ağı oluşturulmuştu (Lee, 2000: 58).

Günümüzde yeni iletişim teknolojileri sendikalarda önemli gelişmeler sağlayarak sendikaların kamuoyu ve üyeleriyle etkileşim kurabildikleri, katılımcı ve demokratik politikalar ürettikleri ve yeni üyelere ulaşabildikleri önemli bir alan açmaktadır. Sınıf mücadelesinin yeni iletişim teknolojilerinden sonra önem kazandığı ve genç işçileri sendikal mücadelenin bir parçası haline getirmede ve örgütlenmede önemli olanaklar sunmaktadır (Çoban, 2009: 108). Sendikal inovasyonun sağlanması için yeni iletişim teknolojilerine uyum sağlamak gerekmektedir (Başaran, 2010: 11). Sendikaların interneti kullanmadaki amaçları uluslararası dayanışmayı elde etmektir (Selamoğlu & Özsoy, 2008: 34). Küreselleşmeyle birlikte uluslararasılaşan sermaye,

aynı zamanda sendikal mücadeleler ve sendikalar da sermayenin kullandığı araçları kullanmaya başlamıştır. İnternet, sendikalar açısından daha şeffaf ve hızlı ve daha az bürokratik bir ortam sunmaktadır. Sendikal hareketlerin bürokratikleşmesini ve merkezileşmesini gideren yeni iletişim teknolojileri, daha fazla katılımı sağlayarak seslerini tüm dünyaya iletmelerini mümkün kılmaktadır (Şener, 2009: 2). Sendikalar, ilk zamanlar internete karşı mesafelerini korumuşlardır. Bunun sebebi de interneti bir sermaye aracı olarak görmelerinden ileri gelmektedir. 2000’li yıllara gelindiğinde ise sendikalar internete uyum sağlayarak inovatif örnekler üretmişlerdir. Sendikalar bu süreçte internet aracılığıyla kendi yayınlarını ve haberlerini sunmakta, çeşitli kampanyalar düzenlemektedir. Aynı zamanda üyelerine erişerek düzenli bilgiler göndermektedirler. Sendikalar, yeni iletişim teknolojilerine adapte olarak iletilerini ilgili bireylere direkt olarak gönderme olanağına sahip olmuşlardır. Sendikaların ve sendikal hareketlerin web siteleri aracılığıyla etkili bir iletişim sağlaması, ana akım medya tarafından filtrelenen emek hareketlerinin bu iletişim yoluyla tekrar düzeltilmesi sağlanmıştır (Başaran, 2010b: 15-16).

Gün geçtikçe değişen iş piyasasında bilgi işçileri arttıkça sendikalaşmaya olan ilgi de azalmaktadır ve interneti merkezine alan sendikalar kendi esas sorumluluklarından uzaklaşmalarına sebep olmaktadır (Chaison, 2002: 250). Türkiye’deki sendikaların internet kullanımlarını araştıran bir çalışmaya göre, Türkiye’de sendikaların interneti faaliyetlerinde etkin bir şekilde kullanmadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Kocabaş & Özgüler, 2005: 177). Yapılan araştırmalara göre, Türkiye’deki birçok sendikanın web sayfalarının olduğu fakat çoğunun aktif bir şekilde kullanmadıkları bulgulanmıştır (Selamoğlu & Şenkal, 2006: 41-62). Türkiye’de işçi sendikaları genel olarak iletişim ve bilgi teknolojilerine uyum sağlayabilmektedirler. Fakat kullandıkları web sitelerinin profesyonellikten uzak olduğu vurgulanmaktadır (Özsoy, 2008: 37-56). Ana akım medyanın sendikal faaliyetlere kapalı olması sendikaların saygınlıklarının zedelenmesine yol açmıştır fakat bu saygınlığı kazanmak için yeni iletişim teknolojileri ortaya çıkmıştır (Arslan, 2014: 42).

2.4.1 Sanal Sendika, Siber Sendika ve E-Sendika

Sendikaların interneti kullanımlarını değerlendiren Başaran, görüşleri üç kavram çerçevesinde kategorize etmiştir. Bunlardan ilki olan sanal sendika, farklı ülkelerde bulunan çok uluslu şirketlerin işletmelerinde örgütlü birçok sendika yerine, tek bir

sendikaya ulaşma hedefi gösterilmektedir (Arslan, 2014: 38). Geleneksel sendikalarındaki merkezileşme yeni iletişim teknolojileri sayesinde aşılarak, sendikalar uluslararasılaştırılarak yenilenecektir (Lee, 1997 akt. Arslan, 2014: 38). İnternet, sendikal bir hareketle birleştiğinde çok uluslu şirketlere bir sanal güç yaratma olanağına sahip olabileceği ifade edilmektedir (Munck, 2002: 142-145).

E- sendika ise sendikaların uluslararası ilişkileri, sempozyumları, işçi eğitimleri ve konferansları gibi süreçleri düzenlemektedir. Sendikalar kendilerini e-organizasyonlar şeklinde devam ettirmek zorunluluğuna sahiptirler ve bunu gerçekleştirmezlerse sendikaların hayatta kalması zorlaşmaktadır.

Siber sendika genel olarak geleneksel örgütlenme ile internetin fırsatlarının birleşmesi olarak ifade edilmektedir. Sendikalar açısından yalnızca internetin ön planda olması bir süre sonra onu sınırlandırabilmektedir ve bunun yanında internetin sendikalar açısından bir yardımcı olarak görev görmesi gerekmektedir (Shostak, 1999 akt. Arslan, 2014: 38).

2.5 İşçi Sendikalarının Sosyal Medya Kullanımı

Sosyal medya, kullanıcılarına geniş ve serbest bir paylaşım ağı sunmasıyla demokratik bir alan niteliği taşımaktadır. Kitleleri harekete geçirme potansiyeli olan sosyal medya, karşılıklı etkileşim ve iletişim ağını genişletmektedir (Arslan, 2014: 25). Kullanıcıların aktif bir şekilde katılabildikleri sosyal medya, bireylerin fikirlerini beyan edebildikleri global bir kamusal alan görevi üstlenmektedir. Sosyal medya, toplumda yaygın olmayan görüş ve düşüncelerin ana akım medyada yer bulamaması insanları sosyal medyaya yönlendirmektedir. Sosyal medya ortamında bu görüş ve düşüncelerin destek görmesi bireylerin düşüncelerini açıklamaları konusunda cesaretlendirmektedir. Sosyal medyada karşıt görüşler paylaşılmakta ve bireyler kendileri gibi düşünen diğer bireylerle birleşebilmektedirler. İnsanların görüş ve fikirlerini rahatça ifade edebilmeleri “suskunluk sarmalının” da kırıldığı görüşlerini çoğaltmaya başlamıştır. Ana akım medyanın belirledikleri gündemin, toplumun kendi egemen fikirlerini yansıttığını belirterek, insanların kendi düşüncelerinin bu düşüncelerden farklı olması durumunda dışlanma korkusuna kapılarak suskunluk sarmalına kapılabilmektedirler (Noelle-Neumann, 1974: 43). Dolayısıyla sosyal medyada bireyler özgür ve korkusuz bir tavır sergileyerek görüşlerini rahatlıkla ifade edebilmektedirler. Nitekim sosyal medya ana akım medyaya oranla gündemi belirleyen araç olma niteliği kazanmıştır. Sosyal

medyada bireyler kitleler haline dönüşerek baskın taraftar oluşturabilmektedirler (Öztürk, 2011). Sosyal medyada aynı zamanda karşıt fikirler de oluşmaktadır (Erbaş, 2012). Sendikaların geniş kitlelere ulaşabilmesi için sosyal medya, çeşitli kampanya ve örgütlenme fırsatı sunmaktadır. Bu doğrultuda sendikalar kendi alternatif alanlarını yaratmalı ve içeriklerini üretmelidirler. Hızlı yaygınlığı ve kolay ulaşılabilirliğiyle sosyal medya, bireylerin daha katılımcı ve demokratik olmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda alternatif kamusal alan yaratan sosyal medya, sendikalar tarafından emek odaklı kullanılmaktadır (Arslan, 2014: 52).



III. BÖLÜM

SOSYAL MEDYA VE KAMUSAL ALAN TARTIŞMALARI

3.1.KAMUSAL ALAN KAVRAMI

Kamusal alan terimi, çeşitli toplumsal kazanımların elde edilmesinde önemli rol oynamış en önemli kavramlardandır (Ercins, 2013: 298). Günümüzde kamusal alan ve özel alan kavramları siyasal alandaki demokrasi tartışmalarında yoğun bir şekilde yer almaktadır. Özellikle iktidar ve muhalefetin görüşü, kendi kamusal ve özel alan tanımlarını yaparak buna göre bir etki alanı oluşturmaktadırlar. Bu bağlamda kamusal/özel alan tanımlarının farklı ve birçok şekilde geliştiği görülmektedir. Bu kavramın farklı tanımlamaları bireylerin siyasi görüşlerine, insani varoluşu nasıl kavradıklarına, nasıl bir devlet toplum ilişkisi tasarladıklarına göre değişiklik göstermektedir (Erdoğan, 2002).

Kamusal alan kavramıyla ilgili olarak eserlerine en çok atıfta bulunan yazarlardan biri Jürgen Habermas, kavramı şöyle tanımlamaktadır: Kamusal alan toplumsal yaşam içinde, kamuoyuna benzer bir şeyin oluşturulabildiği bir alan kastedilmektedir. Bu kamusal alana tüm vatandaşların erişmesi garanti edilmiştir. Bireylerin kamusal bir bütün oluşturarak toplandıkları her konuşma durumunda, kamusal alan varlık kazanmış olmaktadır (Habermas, 2004: 95). Vatandaşlar ancak genel yarara ilişkin meseleler hakkında kısıtlanmamış bir tarzda toplanma, örgütlenme, kanaatlerini ifade etme ve yayınlama özgürlükleri garantilenmiş olarak tartışabildiklerinde kamusal bir gövde biçiminde hareket etmiş olurlar (Habermas, 2004: 95). Kamusal alan kavramı, yaşamdaki farklı alanları ve fenomenleri zaman ve mekan boyutlarıyla, toplumsal dinamikler içinde ilişkilendirmeyi sağlar (Özbek, 2004: 41). Kamusal alan, bireylerin ortak problemlere dair rasyonel tartışmaların yaşandığı ve bunun sonucunda ortak bir karara varıldığı ortak kanaat alanı olarak tanımlanmaktadır (Karadağ, 2006: 26). Kamusal alan, demokratik fikir alışverişi için bir mekandır (Barker, 2012: 364-371 akt. Şen, 2017: 242).

Kejanlıoğlu (2004: 691) ise kamusal alanı şöyle ifade etmektedir: “*Kamuoyu, bağımsız ve eşit bireylerin katıldığı, kimsenin dışlanmadığı, rasyonel- eleştirel bir tartışma ortamında gelişir; söyleme dayanan ve sonunda uyuşma varılan bir süreçtir. Kamusal alan da, hem özel ekonomik çıkarlardan hem de kamu otoritesinden özerk, böyle bir konuşma ve tartışma etkinliğinin alanıdır.*” Habermas da kamusal alanı özel

şahısların ‘kamusal meseleleri’ ve ‘ortak çıkarı’ tartışmak üzere bir araya gelmeleri şeklinde tanımlamaktadır. Habermas, kamusal alanı konuşma aracılığıyla politik katılımın canlandırılabilirdiği bir tiyatro olarak görmektedir (Sarıbay, 2000: 4). Keane’e göre, *kamusal alan şiddet içermeyen her tür iletişim biçiminde (müzik, spor, dans dahil) iktidar mücadelesi ve karşılaşması, meşru bir kamusal alan olarak kabul edilebilir ve bunların bir kısmı ne zamana karşı direnir, ne de en iyi argümanın kazanacağı uyuşma yönelik rasyonel tartışmaya dayanır* (Kejanlıoğlu, 2004: 700).

Farklı biçimlerde tanımlanmakta olan kamusal alan kavramı üzerine geliştirilen tartışmalar 1980’lerin sonu ile 1990’ların başında oldukça artış göstermiştir (Hasdemir & Coşkun, 2008). Habermas, ‘Kamusallığın Yapısal Dönüşümü’ adlı çalışmasında kamusal kelimesinin farklı anlamlarını belirtmektedir. Herkese açık alan söz konusu ise bu “kamusal”dır. Fakat kamusal binalar dendiğinde, devlet kurumlarını barındıran bir kavram olduğu anlaşılmaktadır ve kamusaldırlar. Belirli devlet organları, basın gibi unsurlar “kamusal organlar” arasında sayılabilirler (Habermas, 2000: 58-59). Habermas’a göre, kanaat ve kamuoyu kavramları önem arz etmektedir. Buna göre kanaatler, kamuoyunun hammaddesini oluşturmaktadır. Bu sebeple bireylerin kamusal sorunlar hakkındaki fikirlerini ifade etmesi ve bir kamuoyu oluşturması kanaatlerin oluşması açısından önemlidir. Kamusal alan, içerisinde fikirleri ve kanaatleri barındırmaktadır. Bu süreç dinamik bir yapıya sahiptir ve sürekli değişkenlik göstermektedir. Kamusal olan fikirler değişebildiği gibi kamusal alanlar da değişebilmektedir (Ayan, 2013: 4-5). Kamusal alan kavramı, kendi içinde iki farklı anlam boyutunu oluşturmaktadır. Mekânsal bir kavram olarak, toplumsal yaşam içinde fikirlerin, ifadelerin üretildiği ve paylaşıldığı toplumsal alanları tanımlamaktadır. Böylece kamusal alan kavramı, yaşam içinde farklı alanları ve fenomenleri, zaman ve mekan boyutuyla ilişkilendirmeyi sağlamaktadır. İkinci yönüyle ise kavram, anlam üretim alanları açısından bir ilkeyi belirtmektedir. Aleni, ortak, eleştirel anlamlarına gelmektedir (Özbek, 2004: 41).

Kamusal alan terimini Taylor, iki temel anlamda kullanmıştır. Kamuya ait açık toplantılar, parklar ve buna benzer alanlar olarak değerlendirmektedir. İkinci olarak da kamu otoritesinden söz etmektedir (Geuss, 2015 akt. Korkmaz). Toplantılar, kapalı topluluklarkinden farklı olarak herkese açıklarsa “kamusal” olarak adlandırılmaktadır. Kamusal yerler ve kamusal binalar da bunlardan sayılmaktadır. Kamusal binalar devletin kurumlarını barındırmakta ve kamusal özellik göstermektedirler (Habermas,

1997:58). “ *Kamu kendisini, özel alandan ayrı bir alan olarak ortaya koymaktadır*” (Habermas, 1997: 59). Kamu bazen de basit düzeyde, kamu gücünün karşısı olarak kamuoyu alanı görünümündedir. Bazen devlet organları bazen de halkın iletişimine hizmet eden medya unsurları kamusal organlar sayılmaktadır (Habermas, 1997: 59). Kamusal alan kavramı burjuva toplumunun gelişimiyle ortaya çıkmıştır (Habermas, 2000: 462-463). Habermas’ın *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü* çalışması, kamusal alanın ortaya çıkışının tarihsel ve sosyolojik bir değerlendirmesini yapmaktadır. Bu çalışma, modern toplumun önkoşullarını, işlevlerini kavramaya çalışmakla beraber, sosyoloji, ekonomi ve siyaset biliminin metodlarını birleştirmektedir. Sivil toplum ve devlet arasında bir yerde olan liberal kamusal alan, gelişmekte olan pazar ekonomisinin özgül koşulları içinde oluşmuştur. Burjuvazi, kralın iktidarının yalnızca halkın önünde temsil edilmesine dayanan kamusal yerine, devlet otoritesinin halk tarafından kamusal olarak denetlendiği bir kamusal alan oluşturdu (McCarthy, 2004: 91). Kamusal alan düşüncesi, devletleri yurttaşlara karşı sorumlu kılarak, politik hakimiyeti rasyonelleştirmektedir. Kamusal alan, kamusal meseleler üzerinde kısıtlanmamış, rasyonel ve herkese açık bir tartışmayı içermektedir. Statü eşitsizlikleri ele alınacaktır. Sadece özel çıkarlar tartışma konusu olarak kabul edilmemektedir. Tartışmanın sonucu ise ortak iyi üzerine kurulacak bir konsensüs yani ‘kamuoyu’ olacaktır (Frazer, 2004: 106).

Kamusal alanlar, yalnızca söylemsel düşüncelerin oluştuğu ortam değil, aynı zamanda toplumsal kimliklerin oluşma alanlarıdır (Frazer, 2004: 120). Kamusal alanlar daha çok toplumsal coğrafyalar ve çeşitli yayınlar gibi kültürel açıdan özgül kurumlardan oluşmaktadırlar. Bu kurumlar, söylemleri süzüp, kültürel açıdan özgül mercekler olarak görülebilmektedirler (Frazer, 2004: 121).

3.2.Kamusal Alanın Tarihsel Gelişimi

3.2.1 Antik Yunan “Polis” Devletlerinde Kamusal Alan

Kamusal alan kavramının geçmişi antik Yunan’a dayanmakla birlikte, Yunan şehir devletinde kamusal alan siyasal alanın (devlet) karşılığıydı (Canatan, 1998:8 akt. Dağtaş, 1999: 157-173). Eski Yunan’da kamu ile özel arasında sıkı bir ayrım söz konusuydu. Bireylerin pazarda bir araya gelerek komitelerde bir temsiliyet vardı (Ergene, 1999: 158). Kamusal alan, bireylerin bir araya geldikleri ve kendilerini temsil ettikleri komitelerle var olmaktaydı. Bu komiteler aracılığıyla toplumsal sorunlar

tartışılmaktaydı (Ergene, 1994:78). Aristoteles “polis” i en iyiyi ve insanın kendisini gerçekleştirebileceği tek alan olarak görmektedir (Keskin, 1998: 96). Yunan şehir devletlerinde kamusal alan, pazarda ve agorada sürer. Eski Yunan’da özel alan eve bağlıdır ve kamusal alan özel alanın karşısında istikrar ve özgürlüğü temsil etmektedir (Habermas, 1997: 60-61). Yargılama ve karar verme gücü ‘polis’te ve bu gücün kamusallaştırılması politika ile gerçekleşmekteydi (Gülaşık, 2011:16). Kamusal iletişim Antik Yunan’da Polis (Kamusal Yaşam- Politika Alanı) ve Oikos (Özel Alan) olarak ayrılmaktaydı. Kamusal alanı erkekler, özel alanı kadınlar ve köleler oluşturmaktadır. Politik, felsefi vb. konular kamusal ortamda muhakeme edilerek tartışılmaktaydı (Korkmaz, 2015: 8). Antik Yunan’da kamusal alana girmek için bireyin özel alanda ve ailede bir efendi olması şartı aranmaktaydı. Böylece birey kendisine ait boş zamanda kamusal faaliyetlerde bulunabilecekti (Gülaşık, 2011:19). Yunanlılarda kamu, bir özgürlük alanı olarak özel alanın karşısında yükselmekte ve her şey sadece kamunun nezdinde açığa çıkmaktadır. Olaylar ve durumlar vatandaşların konuşmalarından dile gelerek ortaya çıkmaktadır. Hayati ihtiyaçların karşılanması, özel alanın sınırlarında utançla saklanırken, kamuda daha serbest ve onur kazanılabilen bir alan sunmaktadır (Habermas, 1997: 60-61).

3.2.2 18. ve 19. Yüzyıl’da Kamusal Alan

Burjuvazinin tarihsel bir sınıf olarak yükselmesi Avrupa’da sınıf çıkarlarını egemenlik alanına genişletmesi sonucunda özel ve kamusal alan tekrar ayrışmaya başlamıştır. Özel ve kamusal alan ayrışması Antik Yunan “polis” devletinden Roma dönemine kadar devam etmiştir. Kapitalist ekonominin gelişimiyle birlikte, burjuva anayasal devletin kurulması 18. Yüzyıl sonuna doğru bürokrasi, yargı feodal otoritelerden bağımsızlaşarak kamusal otorite alanlarına dönüşmeye başlamıştır (Avcı, 2008: 46). Sanayileşmeye bağlı olarak gelişen kapitalist toplum yapısı, kamusal yaşamın özel yaşamdan ayrışmasının temelinde yatmaktadır. Gelişen sanayide geleneksel aile fonksiyonları ailenin dışına taşınmıştır (Gülaşık, 2011: 22). Kapitalizm öncesinde tarım ve üretimin merkezi aile iken sanayinin gelişmesiyle birlikte bu durum aile dışına yani kamusal alana geçmiştir (Çaha, 1998: 75). 17. Yüzyıl Fransa’sında kamuya mensup olanlar, edebiyat ve sanatı takip edenler ve eleştirenlerden oluşmaktaydı. Kamu, tiyatroları dolduran soylular, saray ve burjuva tabakasını içermekteydi (Habermas, 1997:98). İlk kamusal topluluklar dışında büyük kamusal

topluluklar kırsal nüfus ve şehirli halk kitlesine nazaran oldukça küçüktü. Tiyatronun kamusal topluluk niteliği taşıması, saray tiyatrolarının kamusallaşmasıyla gerçekleşmiştir. (Habermas, 1997: 108-109).

Feodalizm ile birlikte gelişen burjuva sınıfı ekonomik gücüyle birlikte ve siyasi nüfuzuna bağlı olarak kamusal tartışmalara zemin hazırlamıştır ve feodalizmin temsili kamusal alanın yerine Habermas'ın bir anlayışla kamusal alanı inşa etmiştir (Çalışkan, 2014: 45-46). 18. Yüzyıl sonunda feodal otoriteler hem özel unsurlar hem de kamusal unsurlar halinde bölünmüşlerdi. Kilise de kamusal ve hukuki organlardan sadece biri olarak varlığını sürdürdü. Özel ve kamusal kutuplaşma ilk olarak prensin otoritesinde kamusal bütçenin, prensin hane masraflarından ayrılmasıyla açığa çıktı. Kamusal otoritenin birçok kurumu ordu, hukuki organlar, bürokrasi özelleşmiş saray alanından bağımsızlıklarını ilan ettiler. Feodal tabakalar da değişmeye başlamıştı ve soylular kamusal otorite organlarını, parlamento ve hukuki kurumları oluşturdular. Çeşitli meslekler ve ticaretle uğraşanlar da, kentsel ve bölgesel örgütler kurmuş ve özerk bir özel alan olarak, devletten ayrı bir burjuva toplumu alanı geliştirdiler (Habermas, 2004: 97-98). Feodalitenin temsili kamusal alanı, yerini ulusal ve bölgesel devletlerle ortaya çıkan 'kamusal otoritenin alanına bırakmış oldu. Bu süreçte, kamusal otorite içinde herhangi bir görev almadıkları için kamusal otoriteden dışlanan 'özel bireylerdi. Kamu, artık prensin sarayı değil, bunun yerine düzenlenmiş bir kuruma işaret ediyordu. Özel bireyler ise devlet kapsamı içine girmişlerdir ve kamusal otorite tarafından kamusal görevi oluşturmaktaydılar (Habermas, 2004: 98). Anayasalar, devlet ve sivil toplum arasında özel bireylerin kamusal olarak toplandıkları yurttaşlara ait bir kamusal alanı temin ediyordu. Yurttaşlar bu kamusal alan aracılığıyla, politik otoriteyi rasyonel otoriteye dönüştürmek amacıyla, burjuva toplumunun ihtiyaçlarını devlete ileteceklerdi. Kamusal alanın kendisini ortaya koyduğu biçimlerin değişmeye başlamasıyla, basın ve propagandanın yayılması ile birlikte, kamusal alan burjuvazinin sınırlarının ötesine genişlemeye başladı. Bu döneme kadar özel alan içinde olan çatışmalar kamusal alana girmeye başladı. Devletle işgören toplumsal örgütler, siyasi partiler aracılığıyla veya kamu idaresiyle ilişki içindeydiler. Siyasal otoritelerin toplumsal emek alanında ve meta piyasasında belli işlevler kazanmaları, kamusal ve özel alanların birbirinin içine geçmesiyle gerçekleşmiştir. Aynı zamanda toplumsal güçlerin kendisi de siyasal işlevler edinmektedir. Büyük örgütler, çoğu durumda kamusal alanı devre dışı bırakarak devletle ve kendi aralarında politik uzlaşma arayışına girmektedirler (Habermas, 2004:

99). Batılı Marksistler açısından kamusal alan kavramı, sınıf temelli olan ve olmayan toplumsal hareketleri birlikte düşünen bir mücadele alanı vizyonunu geliştirmek için de kullanılıyor (Özbek, 2004: 29).

Yüksek Orta Çağ Avrupa toplumunda prensin mührü kamusal sayılmaktaydı. O dönemlerde iktidar, kamusal temsiliyet sahibiydi. Feodal hiyerarşide statü ayrımı söz konusu olmadan kamusal ve özel diye bir ayrım olmamaktaydı (Habermas, 2004: 95). Geç Ortaçağ feodal toplum yapısında sosyolojik olarak özel alandan ayrılmış, kendince bir kamudan söz edilememektedir. Prenslerin mühürlerinin kamusal olması, egemenliğin kamusal olarak da temsil edilmesi olarak düşünülmektedir. Temsili kamu kendini sosyolojik bir alan veya kamu alanı olarak ortaya koymamaktadır. Daha çok statü belirtisi olarak ortaya çıkmaktadır. Toprak beylerinin statüsü kamusal ve özel alan olarak tarafsızdır. Fakat toprak beyleri statülerini kamusal olarak sunmaktadırlar. Kendilerini yüksek bir erk olarak sergilemektedirler (Schmitt, C. 1957: 208 akt. Habermas, 1997: 65). Soylular, prensler ve kiliselerin otoritelerinin çözülmesi uzun zaman almıştır.

3.3 Kamusal Alan Tartışmaları

3.3.1 Jürgen Habermas ve Kamusal Alan

Kamusal alan kavramı birçok farklı isim tarafından, birçok farklı şekilde ele alınmış ve tanımlanmıştır. Bu isimlerden biri olan Habermas, kamusal alanı tarihsel ve toplumsal koşullarla birlikte incelemiştir. Habermas, kamusal alan kavramıyla, toplumsal hayat sürecinde kamuoyuna benzeyen bir alanın oluşturulabildiği, bu alana her yurttaşın girebildiğini kastetmektedir. Habermas'a göre bireylerin kamusal bir yapı oluşturarak, bir araya gelip paylaşım içinde bulunduğu her durumda kamusal alanın bir parçası aktifleşmektedir (Habermas, 2004: 95). Örneğin kafeler, kamusal alanın aktifleştiği ortamlardır. Bireylerin buralarda buluşarak belli konular üzerinde tartışmalar gerçekleştirmesi, orada kamusal bir alan oluşturmaktadır (Yaylagül, 2014: 108).

Habermas'a göre kamusal alan “... biraradalık durumundaki bireylerin davranışları, ne iş ve meslek sahiplerinin özel işlerini görürken yaptıkları davranışlara; ne de bir devlet bürokrasisinin yasal sınırlarına tabii anayasal bir düzenin üyelerinin davranışlarına benzer. Yurttaşlar ancak, genel yarara ilişkin meseleler hakkında kısıtlanmamış bir tarzda, yani toplanma, örgütlenme, kanaatlerini ifade etme ve yayınlama özgürlükleri garantilenmiş olarak tartışabildiklerinde kamusal bir gövde

biçiminde davranmış olurlar. Bu tür bir iletişimin daha genel bir kamusal gövde içinde gerçekleşmesi, bilginin muhataplarına aktarılmasını ve onların etkilenmesini mümkün kılacak özgül araçları gerektirir. Günümüzde gazeteler dergiler radyo ve televizyon kamusal alanın iletişim araçlarıdır”(Habermas, 2004: 95).

Kamusal alan kavramını tarihsel bir perspektifle açıklayan Habermas, ilk olarak kamusal alan ve özel alan ayrışmasının gerçekleştiği ilk dönem olan burjuva toplumu dönemini ele almaktadır. Ortaçağ Avrupa’sında özel alandan ayrı kamusal bir alanın olmadığını ve aynı dönemde prens mührünün kamusal bir faaliyet sayılmasının tesadüf bir durum olmadığını belirtmektedir. Habermas, Ortaçağda iktidarın kamusal bir bağlılığının olmasıyla birlikte, bunun yanında özel ve kamusal diye bir ayırmadan söz etmenin mümkün olmadığını ifade etmektedir. Habermas’a göre ortaçağdaki kamusal alan tamamıyla temsili bir kamusal alandır ve bu temsili kamusal alan doğrudan bir yöneticinin varlığına bağlıdır (Habermas, 2004: 97). Temsili kamusal alan aslında gerçek bir kamusal alan değildir yani yurttaşların fikirlerini özgürce söyleyip tartışabildiği bir kamusal alan değildir. Habermas’ın ortaya koymaya çalıştığı kamusal alan temsili kamusal alandan farklılık göstermektedir.

Habermas’a göre kamusal alan ve kamuoyu gibi kavramlar, ilk kez 18. yüzyılın sonundan itibaren gerçekleşen tarihsel ve toplumsal gelişmelerin sonucunda gündeme gelmiştir. 18. yüzyılın sonunda feodal otoriteler özel unsurlar ve kamusal unsurlar olarak ayrılmış ve reform hareketi sonucunda, din sadece yurttaşların vicdanlarına ait özel bir konu haline gelmiştir. En yetkili yönetici olarak prens, özel hane masraflarından ayrılmış, bu durumla birlikte ilk kez kamusal alan ve özel alan ayrımı ortaya çıkmıştır. En yetkili yönetici olan prensin, saray masraflarının ayrılması, kamusal ve özel alan ayrımını ilk kez ortaya çıkarmıştır. Otoritenin organları olan bürokrasi, ordu ve hukuki organlar saraydan ayrılmıştır. Dönüşen feodal organlar sonucunda kamusal otoritenin organlarını yani parlamento ve hukuki kurumlar soyluların tekeline geçmiştir. Ticaret ve farklı meslekler ile uğraşmakta olan kesimler ise kentsel korporasyonlar ve örgütler kurarak ayrı bir özel alan oluşturmuşlardır. Böylelikle burjuva toplumunun temelleri atılmış ve gelişme süreci başlamıştır (Habermas, 2004: 97-98).

Habermas’ın kamusal alanı, burjuva toplumunun ortaya çıkması ve gelişip söz sahibi olması ile bağlantılıdır. Feodal düzende tek bir lider üzerinden gerçekleşen temsili kamusal alan, yerini ulusal ve bölgesel devletlerle birlikte ortaya çıkan kamusal

bir otoriteye bırakmıştır. Bundan itibaren kamu otoriteye yani prese bahşedilmiş bir alan değildir. Artık kamu denince akla otoritenin yasal kullanımı ile var olan bir kurum anlaşılmaktadır. Habermas'ın tarihsel olarak anlattığı bu vetire de kamusal alan birçok dönüşüme uğramış, burjuva kamusal alanının ortaya çıkması ve yeni toplumsal gelişmelerle kamusal alan da büyük değişim yaşanmıştır (Habermas, 2004: 98).

Feodalizmin çöküşü ve kapitalizmin başlangıcı ile kamusal alan da yapısal bir dönüşüme uğramıştır. Kamusal topluluğa, yeni konuların ve aktörleri dahil olmasıyla, kamusal alan ve kamusal topluluk genişlemiş ve medya aracılığıyla ilerleyen bir hal almıştır. Yeni anayasal düzenlemelere göre iktidarın kaynağı halktır. Hukuk devleti, siyasal kamusal görüşmelerini anayasal güvence altına almıştır. Burjuva hukuk devletinde, kamu erki özel alanın ihtiyaç ve taleplerine bağımlı hale gelmiş ve zamanla burjuva kamusal alanı özel alana etki eder olmuştur. Bununla birlikte toplumsal, kültürel ve kişisel alanlara kadar giren bir kamusal alan söz konusu olmuştur. Burjuva kamusal alanı, dönem şartlarında devlet ve toplumla yaşanan gerilim sırasında, özel alanın yanında kalacak şekilde gelişmiştir (Habermas, 2004: 98).

Burjuva kamusal alanı ortaya çıkıp gelişmesinden sonra, yeni toplumsal gelişmelerin ışığında kamusal alandaki dönüşüm devam etmiştir. Habermas, buradan sonra yani burjuva kamusal alanından sonra liberal kamusal alan ve sosyal refah devleti kamusal alanı fikrine değinmektedir. Habermas'a göre, sosyal refah devlet içerisinde bulunan gizlenmiş kamusal alan fikri, kamusal alanın yapısal dönüşümü içerisinde yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu tehlikenin ortadan kalkması için iktidarın bir şekilde rasyonel olarak baştan örgütlenmesi gerekmektedir (Habermas, 2004: 98).

Habermas, kamusal alan ve özel alan kavramlarının birleşimini ve kopuşunu da tarihsel bir süreç içerisinde ele almaktadır. 19. yüzyılın sonundan itibaren devletin toplumsal alana müdahalesi, özel alanın içinde gerçekleşen halledilmesi zor çıkar ilişkilerinin, siyasal boyut kazanmasından kaynaklanmaktadır. Devletin toplumsal alana müdahalesi, kamusal yetkilerin el değiştirip özel kuvvetlere geçmesine sebep olmuştur. Burada Habermas, otoritenin özel alanı kaplayacak şekilde genişlemesinin, toplumsal güçlerin yerine, otorite yetkilerine sahip olan devletin eline geçmesiyle ilişkili olduğunu belirtmektedir. Toplumların giderek devletleştirilmesi ve kendini dayatan devletin toplumsallaştırılması, burjuva kamusundaki devlet ile toplum arasındaki ayrılmış düzeni bozmuştur. Bu durumda ise kamusal ile özel alan arasındaki ayrımından kopup

gelen yeniden siyasallaşmış, yeni bir toplumsal alan meydana gelmektedir ve bu alan ise “*liberal kamusal*” alanı yok etmektedir (Habermas, 2000: 256-257).

Habermas’a göre, kamusal alan ve özel alan kapalı bir alan olmayıp geçirgenlik özelliği olan bir alandır. Habermas, kamusal alan ve özel alanı açıklarken sınıf temelli bir yol izlememektedir. Sadece emeğin veya var olanın, dünyasına değil aynı zamanda gündelik gerçekleşen durumların, duyguların, fikirlerin dünyasına da önem vermektedir. Asıl önemli olanın kamusal olduğunu söylemekte ve amacı kamusal aklı açıklamaktır.

3.3.2 Hannah Arendt ve Kamusal Alan

Arendt, Habermas gibi, kamusal alan ve özel alanı tarihsel süreç içerisinde gelişmelere bağlı olarak açıklamaktadır. Arendt’in farkı kamusal alan ve özel alan ayrımını Antik Yunan döneminden açıklamaya başlar. Arendt’in Antik Yunan dönemini ele almasının sebebi bu dönemin kamusal ve özel alan arasındaki ayrımın yaşandığı ilk dönem olmasıdır. Antik Yunan döneminde hanenin karakteristik özelliği, insanların hanede istek ve gereksinimleri dahilinde birlikte yaşıyor olmalarıdır. İnsanların yaşamını idame ettirebilmesi ve insanlık türünün sürekliliği için birlikte yaşaması gerektiğinden bu birliktelik bu şekilde ortaya çıkmıştır. Hanenin önemli işlevlerinden olan ekonomik işlevleri kamusal alana yerleşmesiyle ev yönetimi gibi özel olana ait olan bütün konular kolektif bir nitelik kazanmıştır. Hanenin ekonomik sürekliliği ile ilgili eskiden özel alana ait olan işlemlerin, kamusal alana geçişi bir taraftan özel ile kamusal alan arasındaki sınırı silmiş, diğer yandan da bu iki kavramın anlamını tamamıyla değiştirmiştir (Arendt, 1994: 59).

Arendt’in kamusal alan anlayışı agonistik (rekabetçi) ve birleşimsel olmak üzere iki farklı biçimde ele alır. Kamu alanının rekabetçi biçimi, bireylerin diğer bireylerden farklılıklarını göstermeye çalışarak, üstünlüklerini sunabildikleri alanı ifade eder. Kamusal alanda yapılan her faaliyetin özel alanda karşılığı olmayan bir erdeme ulaşması olasıdır. Erdem manası gereği başkalarının varlığına ihtiyaç duyar ve bu varlıklar ile birlikte ismi bir kamusal alanda gerçekleşmelidir (Arendt, 1994: 72).

Modern öncesi dönemde bireyler hayata dair kendilerinden bir şeyler katmak ve daha sürekliliği olan bir şeye sahip olmak için kamusal alanda girmişlerdir. Roma döneminde *res publica*, Antik Yunan Döneminde ise polis bireysel yaşamın ölümlü

oluşuna karşı birer güvence alanı idiler. Yani kamusal alan bireyin ölümsüzlük sonsuzluk aradığı alandı (Arendt, 1994: 81-82).

Kamusal alanın agonistik (rekabetçi) yönünün yanında bir de ikinci yönü olan birleştirici yönü bulunmaktadır. Bu birleştirici yönüne göre kamusal alan insanların uyum içinde birlikte hareket ettikleri her zaman her yerde gün yüzüne çıkan özgürlüğün kendini gösterebildiği bir uzamdır (Benhabib, 1996: 241).

Arendt'in kamusal alanla ilgili bu ayrımı Antik Yunan döneminin politik deneyimine dayanmaktadır. Polisin agonistik bir niteliğe sahip olmasından ötürü, kamu alanında eylemde bulunan birey gerçekleştirmiş olduğu eylemle kendisini başkalarına göstermek istemektedir. Kamusal alan bireyler için kendini açıklayabildiği, kendini gösterebildiği bir alandır. Bu durum karşılıklı olduğundan ötürü kamusal alan farklılıklarını göstermek ve farklılıkları görmek isteyen bireylerin buluşma noktası olmuştur. Bu bağlamda da kamusal alan bireyleri farklılıklarıyla rekabete ve çekişmeye iterken, diğer taraftan farklı bireylerin farklılıklarını ortaya koyma, açığa çıkarma amacına hizmet etmektedir (Karadağ, 2003: 177).

Arendt'in kamusal alanı bu şekilde yorumlayıp kavramsallaştırması politika konusundaki görüşleri ve düşünceleri ile bağlantılıdır. Arendt, politikayı sadece bir iktidar alanı olarak görmemektedir. Arendt'e göre politika çeşitlilik, çoğunluk, iletişim, farklılık, diyalog ve özgürlük gibi insan yaşamının farklı potansiyellerini ortaya çıkaran bir durumdur (Arendt, 1994: 59). Arendt katılımcı demokrasi benimsemesinden ötürü kamusal alan modelini de demokratik deneyimler üzerine oturtmuştur.

Arendt'in kamu ve özel alan ayrımından ve bunların insani faaliyetlerle birleştirilmesinden 3 varsayım çıkmaktadır. Bunlardan birincisi insanın ölümsüzlüğü, sonsuzluğu istediğidir. İkincisi, ölümsüzsün gerçekleşmesi için bireyin eylem içinde olması gerektiğidir. Üçüncü varsayım ise, bireyin yapacağı eylemin, faaliyetin insanlar önünde yapılması gerektiğidir. Bu varsayımlardan çıkan sonuç ise insanı ölümsüzleştiren eylem ancak politika ile mümkündür. Arendt'in kamusal alan modeli Antik Yunan'da olduğu gibi salt bir politik kültüre ihtiyaç duymaktadır. Fakat modernleşme ile birlikte politik alanla sınırlı kalmayacak geniş bir kamusal alan oluşmuştur (Yükselbaba, 2012: 126-127).

Arendt emeği, işi ve eylemi aynı çerçevede değerlendirmektedir. Arendt için her bir faaliyet gönüllü bir insani durum ve bilinçle gerçekleşir. Emeğin, bireyin biyolojik yapısından kaynaklı bir zorunluluk şekliyle var olduğunu söyler. Emeğin, insan yaşamının yeniden üretilmesinde zorunlu bir durum olduğunu belirterek özgürlüğün emeğin var olduğu alanın dışında kaldığını dile getirir (Arendt, 2000).

Arendt'in Polis'le birlikte tanımladığı kamu alanı kavramını bütüncül (totaliter) görüşlere bağlı olarak ele almaktadır. Benhabib ise, iki farklı konumda, farklı içeriklerle gelişen kamusal alan kavramlarının zıtlık taşıdığını belirtir. Bu zıtlık “agonistik (rekabetçi)” ve “birleşimsel” terimleriyle giderilebilmektedir. “Agonistik” görüşe göre kamusal alan, kahramanlık ve seçkinliğin öne çıktığı, erdemlerin, farklılıkların sergilendiği bir alandır. Arendt bu kamusal alana “görünüm sahnesi” olarak adlandırmaktadır. Bireyler burada üstün olmak, itibar görmek ve insan olmanın getirdiği ölümlülüğü aşmak için bulunmaktadırlar. Bir diğer kamusal alan görüşü olan “birleşimsel” ise Arendt'in sözleriyle “insanların uyum içinde birlikte hareket ettikleri” her zaman ve her yerde gün yüzüne çıkar. Bu görüşte kamusal alan “özgürlüğün kendini gösterebildiği” yerdir” (Yükselbaba, 2008: 100).

Arendt'e göre, “politikanın varlık nedeni özgürlük, deneyim alanı da eylemdir...” İnsanlar, eylemde bulundukları sürece özgürdür. Özgürlük armağanına sahip olmaktan farklı bir şey olarak, ne ondan önce ne ondan sonra; çünkü özgür olmak ve eylemde bulunmak bir ve aynı şeydir”(Arendt, 1994). Özgürlük tamamıyla eylemde kendini gösterir. Ancak eylemin vuku bulabilmesi için bireyler arasındaki ilişkinin özgür, bağımsız ilişkiler olması gerekmektedir. Özgürlük ve eylem bu karmaşık ilişkisi Arendt'in kamusal alan kavramının en ayırt edici noktasıdır (Berkay, 2002: 88-104).

Arendt özgürlüğü insani olarak varoluşun politik boyutu açısından asla yadsınamaz bir değer olarak kabul etmektedir. Bu yüzden de özgürlüğü felsefenin bir konusu olarak değil, politik bir konu olarak ele alır. Çünkü Arendt'e göre özgürlük felsefi bir kavram olarak ele alınırsa egemenlik kavramı ile benzeşmekte bu durumda ya özgürlüğü yok saymaya ya da başka bireylerin özgürlüğü üzerinden özgürlüğümüzü alternatif maliyeti konumuna getirmektedir. Bu durumdan farklı olarak Arendt özgürlüğü politik kapsamda polis özgürlüğü olarak değerlendirir (Arendt,). Polis bir yaşam tarzıdır. Bu yaşam tarzında bireyler eylem ve söylem yoluyla kalıcılığa ölümsüzlüğe ulaşmak çabası içindedirler. Arendt'e göre polis yaşamsal şartlardan

bağımsız olarak bireylerin eylemlerini gerçekleştirmesi için bir arena oluşturması bakımından önemlidir. Bu bağlamda polisin, özgürlüğün ve eylemlerin gerçekleştiği, bununla birlikte düşünen ve eylemde olan bireylerin bütünleşmesini sağlayan tarihsel ve toplumsal bir mekan olduğu söylenebilir (Karadağ, 2003: 178).

Arendt alternatif bir kamusal alan oluştururken Antik Yunan polisini ideal bir mekan olarak kabul etmiştir. Arendt'in amacı polisin temel özelliklerini anlamsal olarak çağdaşlığa kavuşturmak istediği kabul edilse de toplumsal gelişmelerle birlikte özgürlük ve mutluluk politik alan yerine toplumsal alanda yer bulmuştur. Arendt de toplumların gelişmesiyle kamusal alanın siyasal alandan, toplumsal alana alınacağını dile getirmiştir. Bundan dolayı Arendt'in kamusal alanı antik Yunan polisinin özelliklerine sahip bir ortamda gerçekleşebilecek kamusal alan modelleri arasında özel, farklı bir tür olarak değerlendirmek mümkündür (Karadağ, 2003:178).

3.4 Kamusal Alan Türleri

3.4.1 Burjuva Kamusal Alan

Burjuva kamusal alan il olarak İngiltere'de derneklerde ve salonlarda toplanan burjuvaların sohbetleri doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Ardından Almanya ve Fransa'da gelişme göstermiştir. İlk olarak edebiyat konusunda gelişen sohbetler, zamanla siyasi sohbetlere dönüşmüştür (Yükselbaba, 2012: 69). Bu topluluklar siyasi bir düşünce üretmek, burjuvaların özel toplantılarında aktif olmaya başladılar (Habermas, 2012: 156). Habermas "Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü" eserinde İngiltere, Almanya ve Fransa'nın 18. ve 19. Yüzyıldaki gelişmeleriyle burjuva kamusunun tanımını yapmayı amaçladığını söylemektedir (Habermas, 2012: 15). Bu çalışma burjuva kamusal alanın ortaya çıkması ve gelişmesini ortaya koyması açısından bir başyapıt niteliği taşımaktadır. Çalışmada, kamusal yaşamdaki devlet kapitalizmi ve ekonominin güçlü konumlanması ve burjuvanın kökenlerini analiz etmektedir (Kellner, 2000: 261). Burjuva kamusal alanı Fransa'da geç ortaya çıkmıştır ve bunun sebebi de Fransa'da kahvehanelerin vatandaşların siyasi sohbetlerine yasaklanmış olmasıdır. Bu durum Fransız devrimine kadar devam etmektedir. Fransız devriminden sonra kamusal topluluklar siyasi düşünce üretmeye başlamıştır (Habermas, 2012: 146). Bundan sonra açık alanlarda bir araya gelme ve eleştirme serbestleşmiştir (Özmen, 2004: 31). Habermas, burjuva kamusal alanın doğuşunu kapitalist üretim ilişkilerine bağlamaktadır. Devlet müdahalesinin doğmasıyla basın ve kamuoyu da pazarda yerini

almıştır (Timur, 2008: 41-42). Batı Avrupa’da ortaya çıkan “kamusal akıl yürütme” Habermas’a göre, burjuva kamusal alanı ile siyasal iktidar arasındaki olgudur (Timur, 2008: 47). Burjuva kamusal alanında, kilise ve geleneksel devlet ortadan kalkarak laiklik olgusu ortaya çıkmıştır. Böylece daha fazla bilgi tartışmaya açılmaktaydı. Bu durum seküler bir gelişmeye yol açmaktaydı. Oluşan burjuva, vatandaşların kendi fikirlerini beyan edebilecekleri, saray aristokrasisinden uzak özerk bir alan yaratmaktaydı (Timur, 2008: 49). Habermas’a göre burjuva kamusal alan, devletin otoritesinin eleştirilebildiği bir platform sunmaktaydı (Thomson, 1997: 241-262). 18. Yüzyılda siyasal düşüncelerini ortaya koyma ve tartışma çabasına giren basın, devleti ve faaliyetlerini eleştiren bir alana dönüşmüştür (Dağtaş, 1999: 165). Habermas, basın ve gazeteleri eleştirel bir bakışla ve politik tartışma açısından önemli bulmaktadır (Dağtaş, 1999: 166). 18. Yüzyılda gazete içerikleri politikleşmiştir ve kamusal bir tartışma zemini ortaya çıkmıştır. Basının, bilgi alışverişi sağlamasında oynadığı önemli roller, siyasal faaliyetlerin yeni bir şekil almasına yol açmaktadır (Alankuş-Kural, 1995: 53). Habermas, burjuva kamusal alanını çok fazla önemseydiği için plebsist söylemleri ve eylemleri göz ardı etmiştir. Toplumsal hareketler ve burjuva kamusu, kapitalizmden ötürü anlaşmazlık içindeydiler. Burjuva kamusu alt sınıftan olan halkçı söylemlerle çatışmaktaydı (Ergene, 1994: 80). Eley, İngiliz radikal entelektüellerinin kullandıkları medyanın zengin bir siyasal niteliğindeki magazinler olduğunu belirtmektedir. Böylece alternatif kamular 19. Yüzyıl işçi sınıfı hareketinin ve tarihin bütün dönemlerinde önemli rol oynayacak olan “ alternatif medyanın” habercisi olmuştur (Alankuş- Kural, 1995: 53).

Habermas’ın idealize ettiği burjuva kamusal alanı, 18. Yüzyılda oluşup 19. Yüzyılda dönüşen bir kamusal alanı göstermektedir. 19. Yüzyılda yazılı basının ticarileşmesiyle birlikte tüketim kültürü oluşmaya başlamıştır (Dağtaş & Dağtaş, 2003: 50). Burjuva kamusal alan, 19. Yüzyılla birlikte artan sorumlulukları sebebiyle devletin müdahalesi ve kamusal olan sanayi kurumlarının büyümesiyle daralmaya başlamaktadır. Bununla birlikte kahvehane ve salonlar değer kaybederken, kitle iletişim yapılanmaları ise ticari kurumlara dönüşmüştür. İletişimin ticarileşmesiyle, basın kamusal alan olma özelliğini kaybetmiştir. Gazetelerin içerikleri kişiselleştirilerek, eleştirme platformu niteliği yok olmuştur (Thompson, 1997: 244-245). Böylece 19. ve 20. Yüzyıllarda burjuva kamusal alan, sözde bir kamusal alana dönüşerek feodal bir

kamusallaşma söz konusu olmaktadır (Habermas, 1997: 196). Habermas (1997), burjuva kamusal alan olarak nitelediği alanın, basın ve özel sektörün meydana getirdiği ortamda kaybolduğunu ifade etmektedir. Alankuş- Kural'a (1995) göre ise kapitalizm dünyada hakim olduğu 19. ve 20. Yüzyıllarda muhalif grupların alternatif kamular şeklinde ortaya çıktığını belirtmektedir. Sanayi burjuvazisi, teknolojiye yeniliklerle birlikte çalışan kesimlerin de verimliliğin getirdiği rahatlıktan yararlanmaları gerektiği " tüketimin demokratikleştirilmesini ortaya çıkarmaktadır (Oskay, 1983: 177). Tüketimin yalnızca üst kesimlerin sahip olduğu bir hak değil, alt tabakaların da tüketimden yararlanmaları anlayışı hakim olmaktadır. Böylelikle tüketim çalışan kitlelere açılarak, üst tabakadakilerin kimliklerini elde edebilecekleri yanılsamasını yaratmaktadır (Oskay, 1983: 178). Ticarileşen basınla çeşitli toplumsal imkanlardan çalışan kitleler de yararlanabilmektedir (Aydoğan, 2000: 120). Habermas'ın burjuva kamusal alanın dönüşümüne yönelik çeşitli eleştiriler yöneltilmektedir. Bu alana yalnızca mülkiyet sahibi ve eğitilmiş bireylerin girebilmesi, toplumdaki diğer kamuların görmezden gelinmesi eleştiri noktasını oluşturmaktadır (Thompson, 1997: 244; akt. Alankuş-Kural, 1995: 62-63). 19. Yüzyıla yüksek tirajlarla damga vuran radikal basının Habermas tarafından göz ardı edilmesi de bir diğer eleştiri noktasını oluşturmaktadır (Curran, 1994: 226-231). Bütün bu gelişmelere atfen, eleştirel kamusal alan dönüşümüne uğramıştır ve kamusal alanda bilgi alışverişi değil, kitle kültürünün ürünleri tüketilmektedir (Habermas, 1997: 280-301). Kamusal akıl yürütmenin de dönüşümüne uğrayarak belli bir sermaye ödenerek katılabilen bir işletme haline geldiği belirtilmektedir (Habermas, 1997: 285-286). Kamusal alanın bu dönüşümünün nedenlerinden biri de kitle iletişim araçlarıdır. 19. Yüzyıla beraber gazeteler kitlesel bir şekilde tüketilmeye başlanmıştır. Gazeteler politize olarak ya da apolitikleşerek özel alanla ilgili konuları tartışmaya başlamaktadır. Televizyon ve radyo ile birlikte bu dönüşüm daha ileri bir seviyeye yükselmektedir (Habermas, 1997: 294-295). Kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle kamusal dönüşmüştür ve kamusal müşterek alana bağlı olmaktan çıkmıştır. Kamusal alanın dönüşümünün kitle iletişimin doğrudan kendisi değil, tek yönlü mesajları yaygınlaştıran medyanın etkili olduğu ifade edilmektedir (Sennett, 1996: 282).

18. yüzyılda edebi alanda doğan, Habermas'ın burjuva kamusal alanı zamanla siyasi konulara eğim göstermeye başlamıştır. Fikir tartışmalarının yapıldığı alanlar

salonlar ve kafelerdi. Bu fikir tartışmaları yazılı basın sanayisinin gelişimiyle güçlenmektedir. Habermas'a göre ise (1997: 294) kitleselleşen ve ticarileşen basınla, kamusal alan yok olmaya başlamıştır. Popüler gazetecilik basının ticarileşmesiyle ortaya çıkmakta ve gazeteler içerikleri sebebiyle magazinleşme olgusu göstermeye başlamışlardır. Bununla birlikte tüketim de kitleselleşen basın tarafından yaygınlaşmaktadır. Bu durumun yaygınlaşmasında radyo, sinema ve televizyon önemli bir etken olmaktadır. Fikir basını kültür endüstrisinin bir parçası haline gelmiştir. Kamusal alan, sözde kamusal alana dönüşmüştür (Habermas, 1997: 196).

3.4.2 Proleter Kamusal Alan

Karşıt kamusal alan bir diğer adıyla proleter kamusal alan Oskar Negt ve Alexander Kluge tarafından kavramsallaştırılmıştır. Negt ve Kluge, Habermas'ı diğer kamuları görmezden gelmekle eleştirmekte ve Habermas'ın kamusal alanına alternatif oluşturacak bir kamusal alan ortaya koymaktadırlar (Yükselbaba, 2008: 123-124). Kamusal alanı üretim ilişkileri bağlamında bir kamusal alan ortaya koyan Negt ve Kluge, proletaryayı kamusal alana taşımaya ve egemen olan kamusal alanı ele geçirmeye yönelik bir çalışma öne sürmektedirler. Sınıf üzerinden toplumu tanımlayan proleter kamusal alan, bu yönüyle diğer liberal modellerden ayrılmaktadır. Negt ve Kluge'nin çalışması, yapılan birçok eylem ve mücadelede bu grupların kendilerini kamusal ve muhalif olarak nitelendirmelerini getirmektedir (Yükselbaba, 2008: 258). Negt ve Kluge'a göre büyük törenler, genel seçimler gibi olaylar kamusal olarak değerlendirilirken, bireyin yaşamında önem teşkil eden fabrikada çalışmak, çocuk bakmak gibi eylemlerin özele indirgenmesini toplumsal yaşama aykırı bulmaktadırlar (Yükselbaba, 2008: 125). Kamusal ve özel alan ayrımını benimsemeyen Negt ve Kluge, toplumsal tecrübelerin bu ayrımları aştığını belirtmektedirler (Yükselbaba, 2008: 259). Kamusal alan, egemen burjuvazinin altında ezilen işçi sınıfının mücadele alanı olarak tanımlanmaktadır (Karakaş, 1998: 175). Habermas'a göre proletarya, burjuvazide olumsuzlukla tarif edilmektedir (Habermas, 2012: 221).

Negt ve Kluge, burjuva sınıfının sınırlı olduğunu ve toplumdaki gerçek üretimin ve tüketimin en çok yaşandığı alanın emekçi sınıfı olduğunu belirterek, kamusal alanın burjuva sınıfına arz edilmiş olmasına karşı çıkmaktadırlar (Çöteli, 2015: 33). İşçi sınıfı 19. Yüzyılda “kendinde sınıf” iken, burjuva hareketiyle beraber “kendisi için sınıf” bilincine yönelmektedir. Kendisi için sınıf bilinciyle hareket eden işçi sınıfı, gerek

sendikal gerekse de siyasal örgütlenmelerle kendilerini ifade etmeye çalışmaktadırlar (Yükselbaba, 2008: 259). “Kamusal Alan ve Tecrübe” adlı çalışmalarında Negt ve Kluge, karşıt kamusal alan olan proleter kamusal alanın temellerini atmaktadırlar (Hansen, 2004: 162).

Negt ve Kluge, kamusal alanı Egemen Politik Kamusal, Alternatif Kamusal ve Karşıt Kamusal Alan olarak üçe ayırmaktadırlar (Negri, 2004: 399-401). Negt ve Kluge, Marksist bir bakış açısıyla bakıp değerlendirme yapmaktadırlar. Egemen politik alan, karmaşık yapılar ve tahakküm yapılarının üretimini sağlayan alan olarak tanımlanmaktadır. Alternatif kamusal alan, tahakküme karşı durmakta ve ortaya çıkan problemleri çözmeye yönelik demokratik mücadeleler vermektedir. Karşıt kamusal alan ise üretim ilişkileri çerçevesinde, antikapitalist bir sınıfsal mücadele alanıdır (Özbek, 2004: 182). Negt ve Kluge, burjuva liberal kamusal alana alternatif olarak endüstriyel ve ticari alanları, karşıt olarak da proleter kamusal alandan söz etmektedirler. Proleter kamusal alan, egemen kamusal alan tarafından yıkılmış şeyler arasında bağlantılar kurmaya çalışmaktadır (Hansen, 2004: 167-169). Proleter kamusal alan, politika ve gündelik yaşam, kamu ve özel ve gerçek ve ütopya arasında bağlantılar kurmaya çalışmaktadır. Üretimin işçiler tarafından ortaya çıktığı ve servetin onlar tarafından sahiplenilebileceği, özel mülkiyetin olmadığı Marksist anlayışa dayanmaktadır. Proleter kamusal alanda proletarya birlikte hareket ederek kendilerini kamusal alanın temsilcisi olarak göstermektedirler (Negt ve Kluge, 2004: 133-139). Proleter kamusal alanın kopuk ve parçalı bir yapısı söz konusu olmakla birlikte kendi yaşam bütünlüklerinin tecrübesinde bir görüş oluşturmaktadırlar (Yükselbaba, 2008: 262). Proleter kamusal alan, yaşamdan edinilmiş tecrübelerle, özel alan karşıtı bağımsız bir kamusal alanı benimsemektedirler (Liebman, 2004: 630). Negt ve Kluge, tecrübelerle sosyal yaşam, düşünceler ve eylemler arasında diyalektik ilişki kurarak öğrenimlerin doğrudan veya dolaylı olarak tecrübe edilebileceğini savunmaktadırlar (Süalp, 2004: 672). Kamusal alandaki mücadele tecrübelerle desteklenerek daha vasıflı bir mücadele alanı sağlamaktadır (Yükselbaba, 2008: 263). İşçi sınıfının amacı, kendi menfaatlerini kendi kamusalılığı içinde ifade etmek ve egemen sınıfın devlet üzerindeki hükmünü yıkmaya çalışmaktır (Negt ve Kluge, 2004: 133-139). Proleter kamusal alan, burjuva kamusal alanın örgütlü çıkarlarına muhalefet etme ve eski ve yeni toplumsal hareketler arasında bir ittifak kurması açısından önem teşkil etmektedir (Coşkun, 2006: 145).

Kluge, proleter kamusal alanın “üretimsel” olduğunu, Habermas’ın kamusal alanının ise “dağıtımsal” olduğunu ifade etmektedir (Liebman, 2004: 630). Habermas ile aralarındaki fark sınıfsal niteliktedir. Habermas’ın kamusal alanına burjuvazi hakimdir (Süalp, 2004: 673).

Proleter kamusal alan, burjuva kamusal alanının işçi sınıfı tarafından ele geçirilmesini hedeflemektedir. Proleter kamusal alan liberalizm ve kapitalist sistem karşısı bir duruş sergilemektedir. Marksist anlayışa dayanan bu alan kamusal ve özel alan ayrımının olmadığı, sınıfsız bir toplum amaçlamaktadır. Sonuç olarak kapitalizm yok olmadıkça, burjuvazi ve proletarya yok olmayacak, karşıt ve egemen kamular varlıklarını sürdürmeye devam edeceklerdir.

3.4.3. Politik Kamusal Alan

Politik kamusal alan, devlet aygıtındaki baskıcı iktidarı denetleyen muhalefetin alanı olarak ifade edilmektedir. Politik kamusal alan, devletin baskıcı ve keyfî siyasi iktidarlarının muhalifidir. Radikal anlamda heterojen bir şekilde “halka ait” politik söylem ve eylemlerin yapıldığı hegemonya mücadele alanıdır (Özbek, 2004: 32). 18. Yüzyılda İngiltere’de eğitimli kamusal alan politik kamusal alana dönüşerek kurumsallaşmıştır. Kamusal alan, egemen sınıfın iktidarı olarak ifade edilirken, egemen politik kamusal alan olarak ifade edilmiştir. Negt ve Kluge, politik kamusal alanı sosyal mücadelelerin, sistemin baskı yapılarının yeniden üretimini sağlayacak biçimde denetlenen girift yapılar ve araçlar içeren bir alan olarak tanımlanmaktadır (Yükselbaba, 2012: 158). Politik kamusal alanın oluşabilmesi için, ilkesel olarak demokrasinin geçerliliğinin olması gerekmekte çünkü yalnızca demokratik koşullar altında muhalefet, iktidarı eleştirme gücüne sahip olabilmektedir. Uygun demokrasiyle işçi sınıfı iktidar karşısında durarak politik kamusal alanı oluşturabilirler. Toplumdaki sivil toplum da, eleştirel bakarak politik kamusal alana dahil edilebilir. Politik kamusal alan, bilginin açık bir şekilde halka aktarılması, yönetim üzerinde etkileme gücü olan, eleştiri yapabilme görevini yerine getirebilecektir (Tatlı, 2005: 9). Politik kamusal alan, aynı zamanda 17. Ve 18. Yüzyıllar Avrupa’sında Habermas’ın dile getirdiği eleştirel bir ortama öncülük edebilecek potansiyeli taşımaktadır (Eşitti ve Işık, 2013: 37). Bu potansiyel ise sivil toplumun alanından oluşmaktadır. Habermas politik kamusal alanı iki süreçle betimlemektedir. İlk süreç iktidarın iletişimsel oluşturma, ikinci süreç ise kitlelerin bağılıklarını sağlamak amacıyla medya iktidarının yönlendirici yayılımı (

Kejanlıoğlu, 2004: 692). Politik kamusal alan, yargı organının iktidarı denetlemesi veya sınırlaması sistemi işlemediğinde ya da yargının baskıcı devlet aygıtının tahkim edilmesi ya da siyasallaşması halinde önem kazanmaktadır (Tatlı, 2005: 10). Habermas, sivil toplumu öznelerin “etkileşime” girdiği ve consensusa vardığı bir politik kamusal alan olarak ifade etmektedir (Çöteli, 2015: 37).

3.5 Kamusal Alan ve Özel Alan Ayrımı

Kamusal alana dair tartışmalar Antik Yunan’a dayanmaktadır. Kamusal ile özel alan arasındaki ayrımın Antik Yunan’da ortaya çıktığı görülmektedir (Karadağ, 2006: 9). Kamuoyu, siyasal alan temsil etmekteyken, hane ise özel alanı temsil etmektedir. Antik Yunan’da kamusal alan herkese açık olmamakla birlikte, aristokratlar ekonomik ve siyasi gücü elinde bulundurarak kamusal alana hükmettikleri görülmektedir (Çalışkan, 2014: 45). Kamusal alan ve özel alanın birbirinden ayrılması kapitalizmle birlikte ve feodalizmin yıkılmaya yüz tutmasıyla mümkün olmuştur. 18. Yüzyılda insanlar kamusal alanda birbirlerine karşı mesafeli iken, hane içinde yani özel alanda doğal davranmaktaydılar (Sennet, 1996: 35). Kamusal alan ve özel alan ayrımı Antik Yunan’da Polis’in ortaya çıkmasıyla birlikte kamu ve özel olarak iki yaşam alanı ortaya çıkmıştır. Kamu alanı, vatandaşların ortak kullandıkları alana karşılık gelirken, özel alan ise hane yaşamına karşılık gelmektedir (Habermas, 2000: 60, Arendt, 2018: 42). Habermas’a göre Ortaçağ Avrupa’sında özel alandan tamamen ayırt edilebilen bir kamusal alan olduğu kanıtı bulunmamaktadır (2004: 96). Feodalizmin ardından burjuva sınıfının kamusal tartışmaların önünü açmasıyla birlikte, kamusal-özel alan ayrımı ortak çıkarı gözeten yurttaşlar ile özel çıkarları gözeten burjuva sınıfı arasındaki ayrıma dönüşmektedir (Çalışkan, 2014: 46). Kamusal alan ve özel alan kavramları bir zıtlık içerisinde tanımlanmaktadır. Kamusal alan ve özel alan arasındaki ayrımı en net biçimde belirtenler ise Rousseau, Hegel ve Locke’dır. Hegel ve Rousseau, özel alanı çocukların, kadınların ve engellilerin alanı olarak, kamusal alanı ise devletle ve devlet sevgisiyle bütünleşmiş erkeklerin alanı olarak ifade etmektedirler. Locke ise özel alanı duyguların, aşkın ve fedakarlığın simgesi olan kadının alanı olarak, kamusal alanı ussallığın ve değişimin gerçekleştiği bir erkek alanı şeklinde tanımlamaktadır (Çaha, 1998: 78). Siyasi tartışmalarda kamusal alan ve özel alan kavramları yer almaktadır. İktidarlar ve muhalefetler kendi görüşleri çerçevesinde kamusal ve özel alan tanımlarını yapmaktadırlar (Yükselbaba, 2008: 227). Kamusal / özel alan arasındaki ayrım bir

karşıtlığı içermektedir. Aleni olan ve erişilebilir bir kolektivite sunan ile bireysel ve bireye ilişkin olan ile bir ayrım söz konusudur. Bu ölçütler özel ve kamusal alan arasındaki ayrımı netleştirmektedir. Kamusal ve özel alan arasında farklı kıstaslar bulunmakla birlikte bu iki alan zamanla iç içe geçebilmekte veya çeşitli anlam veya boyutlara göre değerlendirilebilmektedirler (Özbek, 2004: 44). Kamusal ve özel alan ayrımı Antik çağa Yunan sitelerine dayanmaktadır. Bireyler, kamusal ve özel olarak iki ayrı alanda yaşamaktaydılar. Agora’da, savaşlarda, mahkemelerde, site problemlerinin çözümlenmesinde kamusal alanda birlikte olup, hanelerde özel yaşamlarını devam ettirmektedirler (Timur, 2008: 37). Antik Çağ’daki kamusal ve özel alan ayrımı Ortaçağ Avrupa’sında ortadan kalktı. Ortaçağ’da kamusal ve özel alan aynı iktidar yapısından kaynaklanmaları sebebiyle bir bütün oluşturmaktalardı ve Antik çağdaki ikilik feodal çağda ortadan kalkmaktaydı. Ortaçağ’da kamusal ve özel alan ayrımı oluşmadığından iktidar sadece temsil niteliğine dayanmaktaydı. İktidarların statüsü ne kamusal ne de özel nitelikteydi (Timur, 2008: 38). Mutlak monarşiyle birlikte temsili iktidarlar dönüşmüşlerdir. Saray aristokrasisi kendi feodal dayanağını temsil etmekten çıkıp, krallığın temsiline yardımcı bir unsura dönüşmüştür. Böylece Ortaçağ’da kaybolan kamusal / özel ayrımı tekrar doğmaya başlamıştır. Kapitalist ilişkilerle kamusal alanla beraber özel alan oluşmuştur (Timur, 2008: 40). Sosyal yaşamın geniş bir alanı kapsaması kamusal ve özel alan ayrımına eleştirilerin getirilmesine neden olmuştur. Kamusal ve özel alan ayrımına önemli bir eleştiri Marksizm’den gelmiştir. “ *Marksist düşünce ekonomi ile siyaset arasındaki ilişkilerin analizini yaparak bu ayrımın politik anlamını gösterdi. Demokrasinin gerçekleşmesi kamusal alan olarak görülen devlet alanında yani siyasette olup bitecek bir iş değil, ekonomik mekanizmaların da hesaba katılmasını gerektiren bir süreç olarak anlaşılmalıydı.*” (Bora, 1997: 86).

3.6. Yeni İletişim Teknolojileri ve Sosyal Medya

Kitle iletişim araçları kültürel bir aynılık oluşturmaktadır. Yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla mesafeler ortadan kalkmakta ve McLuhan’ın söylemiyle insanlar birbirlerine yaklaşmakta ve dünya küçük bir köy halini almaktadır (Yeğen, 2013: 123). Yeni iletişim teknolojileri politik bilgilerin yaygınlaşmasına katkıda bulunmakla birlikte bu bilgilerin kitlelerin üzerinde boğucu bir etkisi olduğu da belirtilmektedir (Kellner, 2004: 720).

Son yıllarda teknoloji oldukça gelişme kaydetmektedir. 1960'lı yıllarla beraber ilk olarak askeri projeler ve savunma sanayiyle ortaya çıkan internet, günümüzde tüm yaşam alanlarına nüfuz etmiştir. İletişim, insanın en önemli ihtiyaçlarından biri olması dolayısıyla iletişimin geçirdiği dönüşüm de insan hayatına dair birçok şeyi etkilemektedir. (Castells, 2016:8). Gün geçtikçe kullanım alanı genişleyen internetle beraber iletişim alanına yeni alanlar getirmektedir. “İnternet, birbiriyle tüm dünya üzerine yayılmış bilgisayar ağlarının birleşiminden oluşan devasa bilgisayar ağlarından oluşmaktadır.”(http://iibf.erciyes.edu.tr/guven/veri/internetin_tanitimi.pdf). İnternet ağı kullanımı 1990'lerden sonra artış göstermiştir (Castells, 2016: 8). Castells'e göre internet olgusu yeni medyayı biçimlendirmektedir (Yengin, 2012: 4). Ayrıca iletişim teknolojileri gün geçtikçe kablosuz platformlarda kendini daha çok göstermektedir. Yeni iletişim teknolojileri, radyo ve televizyon yayınlarının güçlerini aşan boyutlara ulaşmıştır (Yazıcı & Karlı, 2016:46). İnteraktif çevrimiçi medya alışlagelmiş tüm iletişim teknolojilerinin önüne geçmektedir. Geleneksel medyadaki izleyiciyle internetteki izleyici arasında fark bulunmaktadır ve bu fark, kendini internet kullanıcılarının aynı zamanda içerik üreticileri olmaları ve daha dinamik bir yapıya sahip olmalarında ortaya çıkarmaktadır (Fuchs, 2015:13) İnternet kullanımıyla birlikte dijital teknolojiye bağlı bir toplum oluşmaktadır (Yengin, 2012: 7). İnternet teknolojisi geleneksel medyaya oranla kullanıcının aynı zamanda kaynak olması dolayısıyla daha yayılmacı bir karakter göstermektedir. ‘İnternetin gidişatını değiştiren www’ın ortaya çıkması olmuştur ve bu sayede internet, elektronik yayınlar, kurumsal iletişim ve eğlence için popüler hale gelmiştir’ (Van Dijk, 2016:255). Araştırmalara göre, Türkiye’de genç nüfusun fazla olması sebebiyle kullanımı hızla artan internet, hanelerde toplam internet kullanımı 2004 yılında 18,8 iken, 2016 yılı verilerine göre 61,2’ye yükselmiştir (<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, BTİ, 2004-2016). Web 1.0’ın yetersizliğinden ortaya çıkan web 2.0 ile web’de etkileşim ortaya çıkmıştır ve böylece insanlar sadece tüketici değil, aktif konuma gelip üretketici rolünü almışlardır.

Gelişen teknolojiyle beraber günlük yaşamda birçok değişiklik meydana gelmiştir. Hızla gelişen teknolojinin beraberinde getirdiği bilgisayarların yanında artık hem pratik, kolay taşınabilir hem de bilgisayarların tüm özelliklerini bünyesinde barındıran yeni nesil cep telefonları bulunmaktadır. Özellikle sosyal medya olarak

adlandırılan ve iletişime hızlı ve farklı bir boyut kazandıran uygulamalar gelişmektedir. *‘Yeni medyanın gelişimiyle ortaya çıkan web 2.0 teknolojileri, yeni medya uygulamalarının en popüler olanı sosyal medyanın doğmasına yol açmıştır’*(Ünal,2015:5). Yeni medya çerçevesinde gelişen sosyal medya hem bireysel hem de sosyal dünyaları birbirine bağlamakta ve kişilerarası etkileşimi sağlamaktadır (Van Dijk,2016:251). Sosyal medya internet tabanlı, sanal uzamda bireylerarası iletişimi sağlayan bir hizmet olarak değerlendirilebilir (Toprak ve Yıldırım vd.2009:16). İnsanlar başkalarıyla birlikte olabilmek için ağlar inşa eder ve bu da iletişimin yaygınlaşmasının desteklediği bir bağlantılılıktır (Castells vd. 2006:13). Kullanıcılar sosyal medya aracılığıyla birbirleriyle fiziksel iletişimin dışında farklı boyutlarda da iletişim kurarlar. (Castells,2016:13).

Bugün pek çok sosyal ağ içerisinde en çok kullanılanlar arasında Facebook, Twitter, Instagram, Youtube, Linkedin, Google plus vb. bulunmaktadır. Sosyal ağların dünya genelinde geniş bir kullanım alanının bulunması kitlesel buluşma alanı olarak değerlendirilebilecek bir algı yaratmaktadır. Bireylerin günlük yaşamlarında büyük bir yer kaplayan sosyal medyanın hemen her alanda dönüştürücü etkilerine rastlanmaktadır. Nitekim bireyler sosyal medya ortamlarında gerçek bir dünya içerisinde oldukları yanılgısına kapılmaktadırlar. Bu noktada Baudrillard’ın bu gerçeklik yanılsamasına ilişkin ‘kopyanın gerçeğin yerini alması’ ifadesi karşımıza çıkmaktadır (Baudrillard,2005). İnternetle beraber gelişen yeni medya olgusu beraberinde dijital iletişimi getirmekte ve bireyler bu ortamlarda iletişim kurabilmektedirler (Castells, 2016: 4). Sosyal medya ortamları kullanıcılara çeşitli içerikleri (fotoğraf, video, yazı, yorum vb.) paylaşabilme olanağı sunması ve kullanıcıların bu içerikler üzerinde söz sahibi olabilmesi dolayısıyla kısa zamanda çok sayıda kullanıcıyı kendisine çekmiştir. Yeni medya ile birlikte tek yönlü iletişimin yerini alan ve kullanıcılara feedback imkanı sağlayan sosyal medyanın çift yönlülüğe imkan tanınması hızlı gelişmesi açısından önemlidir. Sosyal medya ağlarında kamusal-özel alan zıtlıklarının yok olduğu ve özel olan kamusaldır şeklinde değiştiği gözlenmektedir. Sosyal medya kamusal bir alan duygusu verse de aynı zamanda özel alanda yaşanmakta ve özel alandaki tartışmalara kadar uzanmaktadır (Çöteli, 2015: 65).

Yeni iletişim teknolojileri çok yönlü iletişim yapısıyla geleneksel medyayı geride bırakmıştır. Geleneksel medyanın örgütlenme biçimlerinin değiştiğini düşünen

Castells, yeni iletişim teknolojilerinin kitleleri heterojenleştirerek bireysel iletişimi geliştirdiğini belirtmektedir (Laughley, 2010: 110). Sosyal medya kullanıcılarına alternatif bir alan sunduğu gibi kendi fikir ve görüşlerini rahatlıkla paylaşma olanağı sunmaktadır (Ligieza, 2014: 100). Aynı zamanda sosyal medyanın sıklıkla güncellenebilmesi ve mobil cihazlarda ulaşılabilir olması onu kullanışlı yapan bir diğer özelliği arasındadır (Çöteli, 2015: 67).

3.7 İnternet, Sosyal Medya ve Alternatif Kamusal Alan

Yeni medya ortamı, internetin gelişimiyle birlikte birçok farklı platformu içerisinde barındırmaya başlamıştır. Bu platformların en önemlilerinden biri nitekim sosyal medyadır. Sosyal medyanın toplumsal kullanıma açık olması internetin ve sosyal medyanın toplumsal rolü konusunda çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Bu tartışmalar sosyal medyanın kamusal alan niteliği taşıyıp taşımadığı sorunsalı üzerinden geliştirilmiştir (Demircan, 2006:1). Sosyal medya platformları web 2.0'dan sonraki süreçte ortaya çıkmıştır. Sosyal medya fiziksel bir ortamdan farklı olarak sanal bir alanda gerçekleşen kamusal alanın bir parçası olarak tartışılmaktadır. Toplumsal paylaşım ağlarının artmasıyla birlikte gerçek yaşam sanal ortama taşınmıştır (Babacan, Haşlak ve Hira, 2011: 72). Bir çok medya kuramcısı, internette kamusal alanın yaşama geçirilmesi konusunu tartışmaktadır. İnternetin etkileşim özelliği onun bir kamusal alan oluşturabileceği düşüncesini güçlendirmektedir. İnternet aynı zamanda bir çok yazar tarafından demokratikleşmenin yeni bir unsuru olarak görülmektedir. Böylece internette toplumsallaşmanın gerçekleşebileceği ifade edilmektedir (Hirschkop, 2003: 246). Bilginin üretimi, küresel bilgi paylaşımı, gerçek zamanlı ve çoklu iletişim için bir sistem olarak internet, küresel protesto sisteminin sosyal sistemlerinin ortaya çıkmasına ve sürekli yeniden üretilmesine izin vermektedir. İnternet iletişimiyle, aktivistler kolektif kimlikleri ve uygulamaları oluşturan ortak anlamlar üretmektedirler. Aktivizm hareketleri kamu görünürlüğüne ihtiyaç duymaktadır. Dikkat çekmedikleri takdirde önemsizdirler. İnternet, küresel siyasi halk tarafından algılanmak ve alternatif bir kamusal alan oluşturmak için aktivizm hareketleri tarafından kullanılan küresel bir alandır (Fuchs, 2008 akt. Şen, 2017: 242).

Aktivistler kendileri için yararlı olan internete geleneksel medyadan farklı olarak daha fazla sayıda okuyucuya ulaşmaktadır. İnternetin birçok farklı kitleye ulaşması ve alternatif düşüncelere olanak sağlaması onu geleneksel medyadan farklı

kılmaktadır (Waltz, 2005: 120). İnternet teknolojisinin bireysel ve toplu paylaşım imkanı sağlaması sosyal medya ortamlarının gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Sosyal medyanın kamusal alan niteliği taşıyabilmesi için gerekli tüm dayanakların açık olduğu ve kamusal alan özelliği taşıdığı bu alandaki tartışmalar arasındadır (Ocak, 2016: 95). Bireylerin fikirlerini sunarken gerçek yaşamdaki gibi rahat oldukları bir ortam sunan sosyal medyanın kamusal alanın bir parçası olduğuna yönelik tartışmalar devam etmektedir (Ocak, 2016: 96). Kitle iletişim araçlarının ticarileşmesiyle birlikte bireyler ekonomik kaygıları, kamusal konular hakkındaki düşüncelerini biçimlendirmektedir. Sosyal medya ortamlarını demokratik katılıma imkan sağlaması açısından önemli görenlerin yanı sıra Habermas gibi yeni kitle iletişim araçlarının kamusal alanı yıktığını savunanlar da söz konusudur (Ayan, 2013: 19). Sosyal medya ile birlikte bilgi daha hızlı yayılmaya başlamıştır. Kullanıcıların online ortamda her şeyi özgürce paylaşabildikleri iddia edilmektedir. Bireyler bizzat paylaşımda bulunan ve yorumlayan, aynı zamanda paylaşımlara feedback'te bulunan özneler olabilmektedir (Babacan, Haşlak ve Hira, 2011: 72). McLuhan ve Innis'in yeni medyaya pozitif baktıkları görülmektedir. McLuhan, teknolojinin iktidarı yayararak pozitif bir tablo çizdiğini söylemektedir. Innis ise demokratik bir katılım için sözün aracılendirilmediği bir iletişim ortamının gerekliliğinden söz etmektedir (Timisi, 2003: 14). Sözün aracılendirilmesiyle sosyal medya mecraları kastedilmektedir. Sosyal medyanın kamuya açılmasıyla, kamusal alana ulaşımında aracı olduğu görülmektedir. Bireylerin bu sosyal mecralar aracılığıyla büyük kitlelere ulaşması mümkün olmaktadır. Gündem takibine, sayfalara, hasthaglere, takipçilere ve paylaşımlara ulaşmak mümkün olmaktadır. Bu da bu mecraları kamusal alanın bir aracı olduğunu göstermektedir (Ocak, 2016: 97). Sosyal medya platformları bireylere kamusal veya yarı kamusal bir alan yaratma imkanı sunmaktadır. Sosyal medya bireylere daha demokratik bir kamusal alan imkanı sunduğu iddiaları tartışılmaktadır.

Yeni medya unsurlarının, sanal toplulukların bireylere demokratik bir etkileşim fırsatı sağladığı görülmektedir (Poster, 2007: 169 akt, Saka, Dağsalgüler,). Sosyal medyanın toplumsal hareketlere etkisinden ötürü devrimci potansiyelinin olduğu üzerinde durulmaktadır. Buna örnek olarak “ Wall Street’i İşgal Et”, “Arap Baharı” gibi toplumsal hareketlenmeler verilmektedir (Şener, 2013: 253). Sosyal medyayla birlikte bireylerin enformasyon kanallarında özgür paylaşım ve seçim imkanı da artmaktadır.

Bireylerin iletişim sürecindeki denetiminin artması, mesajların kamusal erişime imkânı hale gelmesine neden olmaktadır (Timisi, 2003: 83). Yeni medya mecraları, içinden çıktığı toplumu aksettirmekle birlikte toplumu da yeniden üretmektedir (Özgül, 2012). Yeni medyanın gelişimi aynı zamanda ideolojik paylaşımlara da imkân tanımaktadır (Sucu, 2012). Buna bağlı olarak da siyasal olaylar ve protestolarda sosyal medyanın rolü dikkat çekmektedir (Papic ve Noonan, 2011). Sosyal medya ortamları, klasik medya araçlarından bağımsız bir şekilde kişisel paylaşımlara olanak sunmakta ve siyasi bir araç olarak kullanılmaktadır (Sennett, 2010). Jan Van Dijk, “Ağ Toplumu” kitabında, yeni bir toplum ve sosyal ilişkilerin meydana geleceğini ve iletişimin yüz yüzelikten çıkıp sosyal ağlar çerçevesinde gerçekleşeceğini belirtmiştir (Dijk, 2016).

Yeni medyanın gelişmesi, iletişim teknolojilerinin ekonomik, siyasi ve sosyal hayatı biçimlendirici bir etkiye neden olmaktadır. Sosyal ilişkiler ve iletişimin aktarılmasında önemli rolü olan sosyal ağlar, bu ağlara dahil bireylerin veya toplulukların etkileşime geçebilecekleri bir ortam sunmaktadır (Castells, 2005: 630). Sosyal örgütlenmelerde yeni iletişim teknolojileri kamuoyu oluşturma fonksiyonu göstermektedir. Çeşitli sosyal medya ortamları kitlelerin süratle mobilize edilmesini sağlayarak aktivistleri de gözden uzak tutarak bir arka sokak işlevi görmektedir (Kök ve Tekerek, 2012). Böylece devlet ve sermaye grupları tarafından tümüyle denetlenemeyen sanal ortam, toplumsal hareketler açısından bir örgütlenme zemini oluşturmaktadır. Sosyal medya ortamları kamusal alan düşüncesinin özerklik ve açıklık ilkelerine uygun gözükmemektedir. Nitekim sosyal medya mecralarından yoğun bir şekilde kullanılanlarından biri olan Facebook, herkesin birbiriyle etkileşim kurabildiği bir ortam niteliği taşımaktadır. Facebook’taki sayfa veya gruplar aracılığıyla tanıdık olmayan kimliklere de ulaşılmakta ve arkadaşlık isteği gönderilebilmektedir (Ocak, 2016: 104). Bireyler yüz yüze iletişimin yoğun olduğu dönemlerde bilgi ve fikir alışverişi sağlamaktalardı ve bunun sonucunda fikirlerin geniş kitlelerce kabul edilmesi kamusal alanı oluşturmaktaydı. Günümüzde bu iletişim biçiminin yerini online (çevrimiçi) platformlar almıştır. Bu platformlar erişilebilirlik açısından kamusal alan niteliği taşımaktadır.

Sosyal medya platformları, ulaşılabilir ve ucuz olması ve özerk bir ortam sunması bakımından avantajlı olduğu belirtilmektedir. Aynı şekilde Facebook gibi Twitter da dünyada en çok kullanılan sosyal medya ortamlarından biridir. Bu mecrada

bireyler kişisel hesaplar açarlar ve tanıdık tanımadık istedikleri kişileri takip edebilmektedirler. Böylece bireyler hem kendi fikirlerini ve düşüncelerini paylaşabilmekte hem de takip etmiş oldukları kişilerin düşüncelerini paylaşma ve beğenme olanağına sahip olabilmektedirler. Bireylerin herhangi bir ücret ödmeden erişebilmesiyle kamusal alan niteliği taşıyan Twitter, kamusal konuların gerçekleşebildiği çevrimiçi platform olarak kendisini göstermektedir. Sosyal medya ağlarının yalnızca bilgi ve haber sağlama aracı olmadığı, aynı zamanda kamusal ilişkilerin gerçekleştiği ve bireylerin fikirlerini rahatlıkla ifade edebildikleri bir alan olma özelliği taşımaktadır (Ayan, 2013: 20). Twitter’da aynı zamanda siyasal iletişim faaliyetlerinin yoğun olduğu belirtilmektedir (Koçak, 2012: 49). Kamusal alana dair tartışmalar sosyal medya gündeminde de yerini almaktadır. Habermas, kamusal alanın oluşmasında ve gündem belirlemede önemli bir etken olan iletişim araçlarının ticarileşmeyle ve teknolojinin gelişmesiyle bozulduğunu belirtmiştir. Kitle iletişim araçlarının ticarileşmesiyle, bireylerin kamusal konularla ilgili düşüncelerini ekonomik kaygılarla oluşturdukları dile getirilmiştir (Ayan, 2013: 19). Twitter ve Facebook ise yalnızca haber ve bilgi sağlama aracı olmayıp aynı zamanda kamusal ilişkilerin gerçekleştiği bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca kanaat önderlerinin paylaşımları da kamusal alanı etkileyerek gündem belirlemede önemli rol oynamaktadır (Korkmaz, 2015: 56). Sosyal medya, iletişim ve bilgi teknolojilerinin gelişimiyle birçok özelliği bünyesinde barındıran bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal medya bir sohbet ve iletişim ortamı olarak geleneksel kitle iletişim araçlarından farklı olarak çok yönlü iletişimin sağlandığı bir mecra olarak kabul edilmektedir. Sosyal medya kullanıcıları özgür bir paylaşım ortamına sahip olduklarından, bireyler ifade etmek istediklerini sosyal medya aracılığıyla kamuoyuna açmış olmaktadır. Bu bağlamda sosyal medyanın kamuoyu oluşturma işlevi gördüğü anlaşılmaktadır. Sosyal medyadaki katılım geleneksel medyaya nazaran daha işlevseldir (Çöteli, 2015: 48-49).

Sosyal medya, interneti etkileşimli bir sanal alana çeviren web 2.0 akımının gelişimiyle fikir alışverişi yapmak amacıyla olan kullanıcılar, sosyal medya mecralarıyla yeni kamusal alanda bir araya gelmektedirler (Yılmaz ve Yücel, 2015: 1). Bireyler bu alternatif kamusal alanda birbirleriyle iletişim ve etkileşim haline geçmektedirler. Clay Shirky, sosyal medyanın siyasal yönde kullanımının özgür bir ortam oluşturduğunu ileri sürmektedir. Online (çevrimiçi) bağlantılar ve paylaşımlar ise

diğer insanlarla bağlantı kurmak anlamına gelmektedir (Shirky, 2008: 172). Bohman (2010) internet ve diğer iletişim biçimlerinin yeni bir kamusal alana nasıl katkıda bulunabileceğini ve potansiyel olarak yeni bir demokrasi biçimini tartışır. Kamusal alan her zaman yüzyüze iletişim ile diyalogun geliştirilmesini gerektirmekte ve bu nedenle daima bir iletişim teknolojisine bağımlıdır (Akt. Şen, 2017: 242). İnternetteki sosyal ağların oluşumu, insanlar arasındaki iletişimi teşvik eder. Özellikle web 2.0 siteleri sosyal ve politik konulara katılımın dinamik bir biçimini temsil etmektedir. Bununla birlikte yeni medya teknolojileri yalnızca demokratik bir kamusal alan anlamına da gelmemektedir (Şen, 2017: 245). Roberts'a göre (2014, 2-8) dijital teknoloji, toplumun pazarlanması doğrultusunda belirli nüfusları kontrol etmek ve yönetmek için de kullanılmaktadır (Akt. Şen, 2017: 245). Birçok kuramcı, alternatif bir alanın yaratılabileceğini tartışmaktadır. İnternetin ve sosyal medyanın etkileşime açık olması, alternatif bir kamusal alan yaratabileceği düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Tüm bireylerin etkileşim içerisinde olabilecekleri, yaratıcılıklarını kullanabilecekleri ve toplumsallaşabilecekleri bir alan sunmakta olan internet, yeni bir tür kamusal alan yaratmaktadır (Aydoğan, 2011: 69-71).

IV. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE İŞÇİ SENDİKALARININ AKTİVİZM AMAÇLI SOSYAL MEDYA KULLANIMLARI

4.1 Araştırmanın Yöntemi

Araştırma inceleme kapsamına alınmış olan dört sendikanın twitter hesaplarının Ocak 2015 ve Haziran 2015 tarihleri ve 2015, 2016, 2017 ve 2018 yıllarına ait 1 Mayıs İşçi Bayramı’ndaki paylaşımlar ile Mayıs-Haziran 2015 tarihinde “Metal Fırtına” olarak adlandırılan metal işçilerinin eylemlerine yönelik paylaşımlar, 18-29 Mayıs 2016 tarihinde Zonguldak Kilimli Maden İşçilerinin eylemlerine yönelik paylaşımlar, 2 Şubat 2017 tarihinde MESS Metal işçilerinin eylemlerine yönelik paylaşımlar ve son olarak 25 Mayıs 2018 tarihinde gerçekleşen Flormar İşçi eylemlerine yönelik paylaşımlar analiz kapsamına alınmıştır. Ele alınan sendikalar DİSK, KESK, TÜRK-İŞ ve HAK-İŞ konfederasyonlarıdır.

Bilimsel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik çözümlemesinin en önemli özelliklerinden biri nesnellik, sistemlilik ve genellik oluşturmaktadır. Mevcut verilerin karşılaştırılması veya özetlenmesini sağlamaktadır. Tarafsızlık ve sistematiklik bu yöntemin temel özelliği olarak alınmaktadır. İçerik çözümü, hazırlanan yönergeye göre yazılan ve söylenenlerin ne kadar sıklıkla söylendiğinin bulması, sayılamayanların niceleştirilmesi olarak tanımlanabilmektedir (Aziz, 2014:133). İçerik analizi, Duvarger’e göre bir metnin öğelerinin kategorilere göre sınıflandırılmasına dayanmaktadır (Duvarger, 1989:144). Bu yöntemi kullanan araştırmacı, kişilerin davranışlarını gözlemlemek veya onlara sorular sormak yerine, kişilerin ortaya koymuş oldukları iletişim materyallerini niceliksel olarak incelemektedir.

İçerik çözümü, araştırmacının, incelemek istediği konu hakkındaki sınırlarının net olması ve istatistiksel olarak çözümleme yöntemi açısından geçerli olması, araştırmada oldukça önem arz etmektedir (Fiske, 2014:248). Yöntem, araştırmacıya istatistiki veriler kullanılarak elde edilen veriler üzerinden yorum imkanı sağlamaktadır. İstatistiki verilerin kullanımı, araştırmacının sistematik ve objektif bir yorum yapabilmesine imkan verebilmektedir (Koçak ve Arun, 2006:24).

4.1.1 Varsayımlar

- Kamusal alanda yeterince varlık gösteremeyen işçi sendikaları, alternatif kamusal alan olarak sosyal medya mecralarını kullanmaktadırlar.
- İşçi sendikaları sosyal medyayı örgütlenme amaçlı kullanmaktadırlar.
- Sosyal medya alternatif bir kamusal alan üretmektedir.
- Sosyal medya, aktivizm faaliyetlerine özgür bir ortam sunmaktadır.

4.1.2 Veri Toplama ve Verilerin Analizi

Bu çalışmada, seçilen işçi sendikalarının Twitter hesapları incelenerek içerik çözümlemesi yöntemi ile çözümlenmiştir. Çalışmaya örneklem olarak seçilen grupların Ocak 2015 ve Haziran 2015 tarihleri ve 2015, 2016, 2017 ve 2018 yıllarına ait 1 Mayıs İşçi Bayramı'ndaki paylaşımlar ile Mayıs-Haziran 2015 tarihinde "Metal Fırtına" olarak adlandırılan metal işçilerinin eylemlerine yönelik paylaşımlar, 18-29 Mayıs 2016 tarihinde Zonguldak Kilimli Maden İşçilerinin eylemlerine yönelik paylaşımlar, 2 Şubat 2017 tarihinde MESS Metal işçilerinin eylemlerine yönelik paylaşımlar ve son olarak 25 Mayıs 2018 tarihinde gerçekleşen Flormar İşçi eylemlerine yönelik paylaşımları sendikaların twitter sayfaları üzerinden analiz edilmiştir. Seçilen örneklemelerin sosyal medya hesaplarının tamamının inceleme kapsamına alınması uzun bir süreci kapsayacağından bu tarihlerle sınırlandırılmıştır.

4.1.3 Kapsam ve Sınırlılıklar

Çalışmanın kapsamını, Türkiye'deki işçi sendikaları oluşturmaktadır. Çalışmanın sınırlılıklarını ise, Türkiye'deki işçi sendikalarından sosyal medyayı aktif bir biçimde kullanan; DİSK, KESK, TÜRK-İŞ ve HAK-İŞ konfederasyonları oluşturmaktadır. Araştırma kapsamına temsil alanı en geniş konfederasyonlar alınmıştır. Ocak 2015 ve Haziran 2015 tarihleri ve 2015, 2016, 2017 ve 2018 yıllarına ait 1 Mayıs İşçi Bayramı'ndaki paylaşımlar ile Mayıs-Haziran 2015 tarihinde "Metal Fırtına" olarak adlandırılan metal işçilerinin eylemlerine yönelik paylaşımlar, 18-29 Mayıs 2016 tarihinde Zonguldak Kilimli Maden İşçilerinin eylemlerine yönelik paylaşımlar, 2 Şubat 2017 tarihinde MESS Metal işçilerinin eylemlerine yönelik paylaşımlar ve son olarak 25 Mayıs 2018 tarihinde gerçekleşen Flormar İşçi eylemlerine yönelik paylaşımlar analiz kapsamına alınmıştır.

4.1.4 Bulgular ve Analiz

Tablo 1: 15.06.2018 Tarihli Sendikaların Twitter Hesaplarının Toplam Takipçi Sayıları

		TWİTTER	
		Twitter	Yüzde
SENDİKALAR	DİSK	68.323	%74
	HAK-İŞ	7.539	%8
	TÜRK-İŞ	16.298	%18
	KESK	65.210	%71
	Toplam	92,160	%100

Ele alınan sendikaların Twitter hesapları 15 Haziran 2018 tarihinde incelenmiştir. DİSK'in takipçi sayısının 68.323, HAK-İŞ'in takipçi sayısının 7.534 TÜRK-İŞ'in takipçi sayısının 16.298 ve KESK'in takipçi sayısının 65.210 olduğu görülmektedir. İnceleme kapsamına alınan 1 Ocak 2015- 30 Haziran 2015 arasında sendikaların bu tarihler arası takipçi sayılarına ulaşamayacağından tabloda güncel takipçi sayıları gösterilmiştir. Sendikaların reelde üye sayılarıyla karşılaştırıldığında oldukça az sayıda takipçileri olduğu görülmektedir. Dönem şartlarında sendikaların eski önemini yitirmesi, bunun yanında yeni iletişim teknolojileriyle sosyal medyanın oluşumu sendikaların devamlılığını sağlama noktasında sosyal medya kullanımını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda sendikaların sosyal medya kullanımı devamlılık ve kamusal alan yaratma açısından önemlidir. Tablo 1'den anlaşılabacağı üzere en fazla takipçi sayısına sahip sendikalar DİSK ve KESK olmuştur.

Tablo 2: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Tarihleri Arası Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Toplam Paylaşım Sayıları

		TWİTTER	
		Twitter	Yüzde
SENDİKALAR	DİSK	498	% 72,3
	HAK-İŞ	136	% 19,7
	TÜRK-İŞ	54	% 8
	KESK	219	% 27
	Toplam	907	%100

Sosyal medya platformlarının en önemli unsuru paylaşımda bulunmaktadır. Çünkü paylaşım bireylerle iletişime geçme, farkındalık yaratma, imaj oluşturma noktalarında önemlidir. Sendikalar açısından ise sosyal medya üzerinden kamusal bir alan yaratma imkanı sağlayabilmektedir. Bu bağlamda da tablo 2’de inceleme kapsamına alınan sendikaların twitterdaki paylaşım sayıları incelenmiştir. Araştırma kapsamında Ocak 2015 ile Haziran 2015 tarihleri arasında paylaşılan gönderiler ve tweet sayıları niceliksel bazda tablolarda görülmektedir. Buna göre, bu tarihler arasında twitterda en çok paylaşımda bulunan sendika paylaşımıyla DİSK ve KESK’tir. Ardından 136 paylaşım ile tweetlerin % 19,7’sini oluşturan HAK-İŞ gelmektedir. En az tweet paylaşımında bulunan sendika Türk-İŞ ise, 54 paylaşım ile % 8’i oluşturmaktadır. Sosyal medya platformlarından bir tartışma ortamı niteliği taşıyan twitter, kullanıcıların en fazla gündem oluşturabilecekleri bir mecra olarak, paylaşım sayıları diğer kullanıcılara ulaşılabilirlik açısından önem teşkil etmektedir. Bu bağlamda twitterda atılan her tweet ve yapılan her paylaşım diğer insanlara daha kolay ve hızlı ulaşma olanağı

sağlamaktadır. Bu da sosyal medyanın aynı zamanda sanal bir kamusal alan yaratma noktasında önemini ortaya koymaktadır.

Tablo 3: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Paylaşımlarında Fotoğraf ve Video Kullanımı

		TWİTTER	
		Fotoğraf	Video
SENDİKALAR	DİSK	79	10
	HAK-İŞ	55	4
	TÜRK-İŞ	17	6
	KESK	58	5
	Toplam	205	25

Bu tabloda sendikaların 1 Ocak- 30 Haziran 2015 tarihleri arası twitter hesaplarındaki fotoğraf ve video paylaşımları bulunmaktadır. Sosyal medya platformu twitterda sendikaların paylaştıkları fotoğraf ve video sayıları verilmektedir. İnteraktif bir ortam olan sosyal medyada sendikalar gerçekleştirdikleri faaliyetleri fotoğraf ve videolarla desteklemektedirler. İnteraktif bir platform olan sosyal medya kendi içindeki iletişimini paylaşım ve yazışmaların yanında fotoğraf ve videolar üzerinden sağlamaktadır. Bu noktada da sendikaların paylaşımlarının video ve fotoğraflarla desteklemeleri sosyal medyanın iletişim sürecine dahil olmalarını sağlamakta ve bu bağlamda da kamusal alan yaratmada fotoğraf ve videolar önemli bir unsur olmaktadır. Hem görselliğe hem de görme duyusuna hitap eden fotoğraf ve videolar, kullanıcıların dikkatini de çekme noktasında belirgin hale gelmektedir.

Tablo 4: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Paylaşımların Temaları

		SENDİKALAR			
		DİSK	HAK-İŞ	TÜRK-İŞ	KESK
TEMALAR	Sendika İçi Bilgi Aktarımı	82	43	22	50
	Grev ve Eylemler (Çalışma ve Ücret Konulu)	125	67	9	71
	Gündeme İlişkin (İşsizlik Oranları/ Ücret)	191	25	12	86
	Sendikal Hak ve Özgürlükler	92	1	7	19
	Uluslararası Sendikal Gelişmeler	8	3	4	3
Toplam		498	136	54	229

Bu tabloda sendikaların twitterdaki 2015 yılının ilk altı ayı içindeki paylaşım temaları listelenmiştir. Paylaşım temaları, bireylerin dikkatini çekmede ve yönlendirmede önem arz etmektedir. Tabloda paylaşım temaları; sendika içi bilgi aktarımı, grev ve eylemler, gündeme ilişkin, sendikal hak ve özgürlükler, uluslararası sendikal gelişmeler şeklinde gruplandırılmıştır. Paylaşımların yoğunlaştığı temalar, sendikaların hangi temalar üzerinden bireylere ulaşmaya çalıştığı ve alternatif kamusal alan yaratma hedefini hangi temalar üzerinde gerçekleştirmeye çalıştığı açısından önemlidir.

Tablo 5: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Paylaşım Temalarının İçerikleri

		SENDİKALAR			
		DİSK	HAK-İŞ	TÜRK-İŞ	KESK
İÇERİKLER	Grev/Eylem/Çağrılar	125	0	9	57
	Özel Günler/Kutlama/Ziyaret/Tebrik	65	61	4	49
	İş Güvenliği	28	3	2	9
	Talep Edilen Haklar	51	0	0	34
	Toplu İş Sözleşmeleri	13	0	3	2
	Uluslararası Sendikal Eylemler	8	3	2	2
Toplam		290	67	20	153

Sendikaların sosyal medya hesaplarındaki paylaşım temalarının içerikleri tablo 5’ te incelenmiştir. Bu bağlamda en çok paylaşım yapan sendika olan DİSK ve KESK, burada da tüm kategorilerde en çok paylaşımı gerçekleştirmiştir. En çok yoğunlaştığı içerikler ise grev/eylem/çağrılar, güncel olaylar ve özel günler/kutlama/ziyaret/tebrik olmuştur. Bu kapsamda DİSK’in ve KESK’in yapılacak veya yapılmakta olan grev ve eylemlerin bilgilerini sosyal medya hesabı üzerinden takipçilerine verdiği, yapılmış olan grev ve eylemleri sosyal medya hesabına taşıdığını söylemek mümkündür. En çok paylaşım yaptığı diğer iki içerik ise gündeme ilişkin temasının içeriğini oluşturan güncel olaylar ve özel günler/kutlama/ziyaret/tebrik içerikleridir. Bu iki içerik üzerinden de DİSK’in sosyal medya üzerinden duyarlılık noktasında etkin olduğunu söylemek mümkündür. HAK-İŞ ve Türk-İŞ ise genel olarak sosyal medya platformunu sendikal bilgilendirme içeriğini üzerinden etkin kullanmaktadırlar. HAK-İŞ güncel olaylar ve özel günler/kutlama/ziyaret/tebrik içerikleri noktasında DİSK kadar olmasa da duyarlılık göstermiştir. İçerikler kapsamında da sendikalar sosyal medya etkinliğini,

kamusal alan yaratma amacını bu şekilde gerçekleştirmiştir. Yukarıda sendikaların paylaşımlarının hangi temalar üzerinde yoğunlaştığı incelenmiştir. Ancak inceleme sonucunda bu temaların kendi içinde birkaç içeriğe ayrıldığı gözlemlenmiştir. Bu içerikler de tablo 6’ da incelenmiştir. Bu inceleme sendikaların hangi konular üzerinde yoğunlaştığı, sosyal medya imajını hangi konular üzerinden oluşturduğu ve hangi konular üzerinden kamusal alan yaratmayı hedeflediğini daha iyi anlama noktasında önemlidir.

Tablo 6: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Paylaşımlarındaki Aktörler

AKTÖRLER	SENDİKALAR				
		DİSK	HAK-İŞ	TÜRK-İŞ	KESK
	İşçiler	101	4	17	76
	İktidar Temsilcileri	3	11	29	5
	Muhalefet Temsilciler	13	7	9	8
	Uluslararası aktörler	3	1	5	1
	Sendika Temsilcileri	89	32	19	51
	Toplam	209	55	79	141

Bu tabloda ele alınan sendikaların twitter sayfalarında çeşitli aktörlerle ilgili yaptıkları paylaşım sayıları gösterilmektedir. Sendikaların aktörlerle ilgili paylaşımları bireylere tanınırlık açısından bireyleri yönlendirmektedir. Tabloya göre, bir aktör olarak işçilerle ilgili en fazla paylaşımda bulunan sendika 101 paylaşım ile DİSK ilk sırada bulunmaktadır. İşçiler ile ilgili en düşük paylaşımı HAK-İŞ’in yaptığı görülmektedir.

Tablo 7: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Feedback (Geri Bildirim) Noktasında Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Retweet Sayıları

SENDİKALAR		Kullanıcıların Retweet Sayısı
	DİSK	6355
	HAK-İŞ	360
	TÜRK-İŞ	756
	KESK	479
	Toplam	7950

Bu tabloda sendikaların kendi hesaplarında paylaştıkları gönderilerin twitter kullanıcıları tarafından kaç kez retweet edildiği gösterilmektedir. Retweet edilme ile sendika ile takipçisi arasında bir bağ oluşmakta ve takipçi sendikal sürece bir nevi dahil olmaktadır. Kullanıcıların yaptıkları retweetler sendikaları takip etmeyen diğer birçok kullanıcı tarafından da görülmesi anlamına gelmektedir. Bu durum da sendikanın daha fazla kişiye ulaşmasına olanak sağlamaktadır. Bu bağlamda retweet kamusal alan yaratma noktasında twitter'ın önemli bir uygulamasıdır. Retweet kapsamında da en etkin sendika tablo 7' de görüldüğü üzere DİSK ve KESK sendikasıdır.

Tablo 8: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Paylaşımlarına Takipçilerin Atmış Olduğu Beğeni Sayısı

		Kullanıcıların Beğeni Sayısı
SENDİKALAR	DİSK	204
	HAK-İŞ	98
	TÜRK-İŞ	116
	KESK	107
	Toplam	525

Sosyal medyada paylaşılan gönderilerin beğenilme sayıları da kamusal alan yaratmada ve daha fazla bireye ulaşmada önem arz etmektedir. Tabloda twitter kullanıcılarının belirlenen tarihler aralığında yaptıkları paylaşımların beğenilme sayıları verilmiştir. Paylaşımları en fazla beğenilen sendikanın DİSK ve KESK olduğu görülmektedir. HAK-İŞ'in paylaşımlarının kullanıcılar tarafından beğenilme sayısı 98 olup, TÜRK-İŞ'in paylaşımlarının beğenilme sayısı ise 116 olarak belirlenmiştir. Sendikaların belirlenen tarihler arasında üç sendikanın da toplamda aldıkları beğeni sayısı 418'dir. Toplam beğenilme sayıları aynı zamanda ulaşılan birey sayısını da göstermektedir. Paylaşımların beğenilmesi bir geribildirim (feedback) olarak düşünülmektedir. Böylece beğeni sayıları bir kamusal alan oluşumunda etkili olmaktadır.

Tablo 9: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter Hesaplarında Paylaştıkları Hashtag Sayısı

		Sendikaların Tweetlerindeki Hashtag Sayısı
SENDİKALAR	DİSK	191
	HAK-İŞ	10
	TÜRK-İŞ	3
	KESK	52
	Toplam	256

Tabloda sendikaların twitter hesaplarında belirlenen tarihler aralığında paylaşımlarındaki hashtag sayıları verilmektedir. Hashtag, (#) sembolüyle belirtilen kelimeler veya söz öbekleridir. Etkin iletişimi sağlamak için, daha fazla bireye ulaşmak ve etkili bir insan ağı oluşturmak amacıyla yapılan hashtag, kamusal alan yaratmada önemli bir akım haline gelmiştir. Dolayısıyla hashtag paylaşmak daha fazla insana ulaşma açısından önemli olmakla birlikte hashtagler herkese açık olduğundan takipçi olmayanların da görme ihtimali yüksek olmaktadır. Tabloya göre, en fazla hashtag yapan sendikanın DİSK ve KESK olduğu görülmektedir. HAK-İŞ toplamda 10 hashtag ve TÜRK-İŞ ise 3 hashtag yapmışlardır. Dolayısıyla DİSK'in ve KESK'in hashtag sayısı yüksek olduğundan daha fazla bireye ulaşma ihtimali yüksek olmaktadır.

Tablo 10: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter Hesaplarında Açtıkları Hashtag Konuları

		Açılan Hashtaglerin Konuları
SENDİKALAR	DİSK	1 Mayıs/ Direniş/ Eylem
	HAK-İŞ	1 Mayıs
	TÜRK-İŞ	1 Mayıs
	KESK	1 Mayıs

İnceleme kapsamına alınan üç sendikanın da twitter hesaplarında paylaştıkları hashtag sayıları bir önceki tabloda verilmişti. Bu tabloda ise paylaşılan hashtaglerin hangi konularda ve alanda paylaşıldığı irdelenmiştir. Reel kamusal alanda toplanma ve eylemlerin yapılması sosyal medya platformlarından yapılan duyurularla daha etkili olabilmektedir. Nitekim sendikaların hesaplarındaki paylaşımlar da reel kamusal alanı etkilemekte ve toplanma çağrıları reelde vuku bulmaktadır. Sendikalara baktığımızda DİSK, açtığı hashtaglerin çoğunluğunu 1 Mayıs İşçi Bayramı ile ilgili etkinlik ve toplanmalar amacıyla, direniş ve eylem konularında açmıştır. KESK, HAK-İŞ ve TÜRK-İŞ ise açtıkları hashtagleri sadece 1 Mayıs konulu olduğu görülmektedir.

Tablo 11: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter Hesaplarında Paylaştıkları Bağlantı Linklerinin Sayısı

		Sendikaların Paylaştıkları Bağlantı Linkleri
SENDİKALAR	DİSK	127
	HAK-İŞ	60
	TÜRK-İŞ	39
	KESK	83
Toplam		309

Bağlantı linkleri farklı sayfalara yönlendirmede kullanılan bir yöntemdir. Böylece paylaşılan gönderilerin altındaki paylaşım linkleri gönderiyi okuyan kullanıcıların linke tıklamalarını sağlamaktadır. Bu da geniş bir iletişim ağını oluşturmakta ve kullanıcılar paylaşılan bu linklere tıklayarak ilgilerini çekebilecekleri konulara ulaşabilmekte veya bilgi sahibi olabilmektedir. Tabloya göre, belirlenen tarih aralığında paylaşımlarında en fazla link uzantısı olan sendika DİSK ve KESK'tir. HAK-İŞ, toplamda 60 bağlantı linki paylaşmıştır. TÜRK-İŞ ise 39 bağlantı linkiyle paylaşımlarında en az link paylaşan sendika olmuştur.

Tablo 12: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter’da Paylaştıkları Bağlantı Linklerinin Uzantısı

SENDİKALAR	Sendikaların Bağlantı Linklerinin Uzantısı	
	DİSK	Kendi Web Sayfaları/ Youtube/ Sosyal Medya
	HAK-İŞ	Kendi Web Sayfaları/ Sosyal Medya
	TÜRK-İŞ	Kendi Web Sayfaları/ Youtube
	KESK	Kendi Web Sayfaları/ Youtube

Sendikaların paylaştıkları bağlantı linklerinin uzantısı da kullanıcıların dikkatini çekme noktasında önem teşkil etmektedir. DİSK’in ve KESK’in paylaştığı bağlantı linklerinin içeriği daha çok kendi web sitelerine, youtube ve sosyal medyaya uzanmaktadır. HAK-İŞ’in bağlantı linkleri ise kendi web sayfalarına ve sosyal medyaya yönlendirme yapmaktadır. TÜRK-İŞ’in ise yine kendi web sayfalarına ve youtube’a yönlendirme yapmaktadır.

Tablo 13: 1 Ocak- 31 Haziran 2015 Sendikaların Twitter Paylaşımlarının En Çok Beğeni ve Retweet Alan Konuları

SENDİKALAR	Sendikaların Beğeni ve Retweet Alan Konuları	
	DİSK	Talep/ Eylem/ Duyuru/ Toplantı
	HAK-İŞ	Etkinlik/ Toplantı/ Ziyaretler
	TÜRK-İŞ	Eylem/ Toplantı
	KESK	Eylem/ Toplantı/ Ziyaret

Sendikaların paylaşımlarının geribildirimini önemli olmakla birlikte bunu en iyi retweet ve beğeni sayılarıyla öğrenebilmekteyiz. Dolayısıyla paylaşımların retweet ve beğeni alma sayısı ne kadar fazla insana ulaşıldığını ve ne kadar kullanıcının dikkatini çektiğini göstermektedir. Nitekim retweet kullanıcıların aynı zamanda paylaşılan gönderiyi kendi sayfalarında da paylaşımları ve o kullanıcıların takipçilerinin de göreceği anlamına gelmektedir. Bu açıdan yapılan retweet ve beğeniler kitlelerin onayı için önemlidir. Retweet ve beğeniler aynı zamanda kullanıcıların geribildirimini de göstermektedir. Tabloya göre, DİSK’in yaptığı paylaşımlarda en fazla retweet ve beğeni alan konuların talepler, eylemler, duyurular ve toplantılar olduğu görülmektedir. KESK’in paylaşımlarında retweet alan konular ise eylem, toplantı ve ziyaretlerdir. Özellikle eylem ve duyurular daha fazla insana ulaşma ve sosyal medyada bir kamusal alan oluşturma anlamında etkilidir. HAK-İŞ’in paylaşımlarında en fazla retweet ve beğeni alan konuları etkinlikler, toplantı ve ziyaretler oluşturmaktadır. TÜRK-İŞ ise en fazla eylem ve toplantı içerikli paylaşımlarda retweet ve beğeni almıştır.

Tablo 14: Sendikaların 1 Mayıs İşçi Bayramı ile İlgili 2015, 2016, 2017, 2018 Tarihlerindeki Twitter Hesaplarındaki Toplam Paylaşım Sayıları

	DİSK	KESK	TÜRK-İŞ	HAK-İŞ
2015	40	0	3	25
2016	44	46	0	15
2017	63	29	7	36
2018	56	10	4	35
Toplam	203	85	14	111

Yukarıda görülmekte olan Tablo 14’ de sendikaların son 4 yılda 1 Mayıs İşçi Bayramı sürecinde atmış oldukları tweet sayıları incelenmiştir. 1 Mayıs İşçi Bayramı süreçlerinin incelenmesinin sebebi, sendikalar ve işçiler için en önemli gün olmasının yanında sendikalar için sosyal medya üzerinden kamusal alan yaratma en uygun zemini oluşturmasıdır. Bu noktada sendikalar özelinde tablo incelendiğinde ise, yıllar toplamında en çok paylaşımı yapan sendikanın DİSK olduğu görülmektedir. DİSK’i kısmen de olsa KESK ve HAK-İŞ takip etmektedir. Ancak sosyal medya üzerinden kamusal alan yaratma da bu üç sendika yeterli seviyede paylaşım yapmamıştır. KESK’in 2015 1 Mayıs’ında hiçbir paylaşım yapmadığı da gözlemlenmiştir. TÜRK-İŞ sendikası ise, genel olarak 1 Mayıs süreçlerinde paylaşım yapmayarak kamusal alan yaratmada tamamıyla başarısız olmuştur.

Tablo 15: Sendikaların 1 Mayıs İşçi Bayramı ile İlgili 2015, 2016, 2017, 2018 Tarihlerindeki Twitter Hesaplarındaki Paylaşımlarına Yapılan Beğeni ve Retweet Sayıları

	DİSK		KESK		TÜRK-İŞ		HAK-İŞ	
	Beğeni	Retweet	Beğeni	Retweet	Beğeni	Retweet	Beğeni	Retweet
2015	263	392	-	-	10	18	25	50
2016	215	182	87	160	-	-	80	72
2017	315	248	287	397	105	82	63	57
2018	207	175	140	97	240	115	265	142
Toplam	1000	997	514	654	355	215	433	321

Tablo 15’de sendikaların 1 Mayıs süreçlerindeki paylaşımlarının beğeni ve retweet sayıları incelenmiştir. Beğeni ve retweet sayıları sosyal medyada geri bildirim noktasında bilgiler vermektedir. Geri bildirim sürecine girmiş paylaşımlar sendikaların sosyal medya kamusal alan yaratması noktasında önemlidir. Sendikalar noktasında incelendiğinde ise, en çok beğeni ve retweet sayısına DİSK sendikası sahiptir. En yoğun olduğu yıl ise 2015 olduğu gözlemlenmiştir. DİSK’i, KESK, HAK-İŞ ve TÜRK-İŞ takip etmektedir. KESK sendikasının 2015, TÜRK-İŞ sendikasının da 2016 1 Mayıs sürecinde paylaşımlarının olmamasından ötürü beğeni ve retweet durumu da gerçekleşmemiştir.

Tablo 16: “Metal Fırtına” İşçi Eylemlerine Yönelik Mayıs-Haziran 2015 Tarihinde Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Toplam Paylaşım Sayıları

2015	DİSK	KESK	TÜRK-İŞ	HAK-İŞ
Tweet	17	1	0	0
Beğeni	63	5	0	0
Retweet	42	2	0	0

Tablo 16’da 2015 yılında gerçekleşmiş olan en büyük eylem olarak “Metal Fırtına” işçi eylemi ele alınmıştır. Bu eylem süresince sendikaların toplam tweet sayıları ve bu tweetlere atılan beğeni ve retweet sayıları incelenmiştir. Bu noktada elde edilen veriler noktasında eylemi sosyal medya üzerinden gündeme taşıma ve eylem üzerinden kamusal alan yaratma noktasında en aktif olan sendika DİSK olmuştur. KESK sendikası ise, sosyal medya hesabında çok az da olsa eyleme yer vermiştir. TÜRK-İŞ ve HAK-İŞ sendikalarının ise, sosyal medya hesaplarında eyleme hiçbir şekilde yer vermedikleri görülmektedir.

Tablo 17: 18-29 Mayıs 2016 Tarihleri Arasında Zonguldak Kilimli Maden İşçilerinin Eylemlerine Yönelik Sendikaların Tweet, Beğeni ve Retweet Sayıları

2016	DİSK	KESK	TÜRK-İŞ	HAK-İŞ
Tweet	6	3	0	0
Beğeni	27	10	0	0
Retweet	12	1	0	0

Tablo 17’de 18-29 Mayıs tarihleri arası Zonguldak Kilimli’de gerçekleştirilen Maden İşçilerinin eylemleri twitter hesapları üzerinden Tweet, beğeni ve retweet sayıları çerçevesinde analiz edilmiştir. En fazla paylaşımda bulunan ve geribildirim alan sendikaların DİSK ve KESK olduğu görülmektedir. TÜRK-İŞ ve HAK-İŞ’in ise herhangi bir paylaşımda bulunmayarak kamusal alan yaratmadıkları görülmektedir.

Tablo 18: 2 Şubat 2017 MESS Metal İşçilerinin Eylemlerine Yönelik Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Tweet, Beğeni ve Retweet Sayıları

2017	DİSK	KESK	TÜRK-İŞ	HAK-İŞ
Tweet	15	0	1	0
Beğeni	58	0	7	0
Retweet	21	0	2	0

Tablo 18’de sendikaların 2 Şubat 2017 tarihinde MESS Metal İşçilerinin eylemlerine yönelik tweet, beğeni ve retweet sayıları görülmektedir. Tabloda KESK ve HAK-İŞ’in herhangi bir paylaşımda bulunmadıkları göze çarpmaktadır. İşçi eylemlerine yönelik yapılan paylaşımların kitleleri örgütleme potansiyeli olduğundan KESK ve HAK-İŞ bu noktada zayıf kalmıştır.

Tablo 19: 25 Mayıs 2018 Flormar Çalışanı Eylemlerine Yönelik Sendikaların Twitter Hesaplarındaki Tweet, Beğeni ve Retweet Sayıları

	DİSK	KESK	TÜRK-İŞ	HAK-İŞ
2018 Tweet	0	0	0	0
Beğeni	0	0	0	0
Retweet	0	0	0	0

Tablo 19’da 25 Mayıs 2018 tarihinde Flormar İşçilerinin eylemleri baz alınarak sendikaların twitter hesapları incelenmiştir. Yakın zamanda gerçekleştirilen bu eyleme yönelik hiçbir sendikanın herhangi bir paylaşımında bulunmadıkları ve geribildirim almadıkları gözlemlenmiştir.

SONUÇ

İnternetin ve diğer dijital medyanın çeşitli kullanım alanları, gevşek yapılandırılmış ağları kolaylaştırır, zayıf kimlik bağlarını güçlendirir ve yeni küresel politikayı tanımlamaya yardımcı olan bir dizi konuyu ve eylemi teşvik eder. Dağıtılmış elektronik kamusal alanlar, siyasetin birçok alanında kamusal bilginin yayılması için bir model haline gelmiştir. Küresel protesto ağlarının büyümesi, neoliberal dünya ekonomik rejiminde sosyal adaleti sağlamayı amaçlamaktadır. Bu aktivist ağlar bu yeni dijital ortamı, etkinlikleri koordine etmek, protestoları planlamak ve çoğu zaman nedenleri hakkında yüksek kaliteli bilgileri kamuya duyurmak için kullanmışlardır. Küresel aktivist ağlar kitle iletişim araçlarının gücüne de meydan okumaktadır (Bennett, 2003, 2004 Akt. Şen, 2017: 251).

Katılımı harekete geçirmek, çevrimiçi aktivizmin önemli bir işlevidir. Hareket içinde olanları harekete geçirmeyi veya genel halkın katılımı motive etmeyi amaçlanmaktadır. Dijital ve sosyal medyanın demokratik doğası, STK'ların, insanların sınıf temelli konulara olan ilgisini ateşlemede çok daha fazla rol oynamalarına izin vermektedir. Bu sivil toplulukların internet sitelerinde halkla ilgili görüşmeler teşvik edilmektedir. İnternet, işçi haklarının korunması ve anti-kapitalist politikaların geliştirilmesi ile ilgili yeni bir kamusal alan sağlayan alternatif bir arena niteliği taşımaktadır. Emek hareketi topluluklarının çevrimiçi aktivizmi, hükümet politikalarına karşı muhalefet için yeni bir forum sunmaktadır. Çevrimiçi aktivist hareketler ve onların bağlantılı örgütleri ve gruplarının politik aktörleri doğrudan etkilemek için yasal bir temeli olmadığından, amaçlarını politik kamusal alanla paylaşmaları gerekmektedir. Bu nedenle, siyasi gündemlerini siyasi arenada değişim yaratmak için paylaşarak destekçileri harekete geçirdikleri görülmektedir (Şen, 2017: 252).

Bu çalışmada yeni bir kitle iletişim aracı olan internet ve ona bağlı sosyal ağlar kamusal bir tartışma zemininde olup olmadığı işçi sendikalarının twitter sayfaları üzerinden incelenmiştir. Yeni medyanın kamusal alan tartışmalarında hiyerarşiyi ortadan kaldırdığı, merkeziyetsizleştiği sağladığı gibi bir olumlu niteliği bulunmaktadır. Yeni medya platformlarında yapılan paylaşımlar karar alma süreçlerinde gerçek bir kamusal alandan söz edilebilmektedir. Kamusal alana baktığımızda bireylerin duygu ve düşüncelerinin ortak bir paydada bir araya gelmesi olarak ifade edilmektedir. 20. Yüzyılın sonlarına doğru internet, alternatif bir kamusal alan oluşturma ve özgür bir iletişim ortamı sağlamasıyla dikkat çekmiştir. İnternet ve sosyal medyanın bireyleri

sanal ortamda bir araya getirmesi aynı zamanda sosyal medyanın alternatif bir kamusal alan yaratma potansiyeli tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Küreselleşmeyle birlikte yakınlık da teknolojinin getirdiği bir nosyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni medya ile birlikte kültürler yerellikten çıkmakta uluslararası bir zemine oturmaktadır. Dolayısıyla demokratik ve katılımcı bir toplumun yaratılmasında yeni iletişim teknolojilerinin etkisi göz ardı edilmemektedir. Bu çalışmada kamusal açıdan incelenen sosyal medya ve kamusal alan tartışmaları işçi sendikalarının twitter hesapları üzerinden analiz edilmiştir. Alternatif medya katılımcı demokrasiye yer açmakta ve toplumsal mücadeleye katkı sağlayabilmektedir. Online ortamlar kamusal tartışma zemini açısından oldukça gelişmiş olmakla birlikte sosyal medya da bu tartışmalara olanak sağlaması açısından önemli bir inceleme alanı niteliği taşımaktadır. Kamusal alan özgür bir iletişimi gerektirirken alternatif kamusal alan da kamusal bilginin ortaya konması açısından önem arz etmektedir. Sosyal medya da serbest ve karşılıklı iletişime imkan sunması bakımından özgür bir etkileşim ve toplanma alanı olarak kamusal alana bir alternatif oluşturmaktadır.

Çalışmada, internetin ve sosyal medyanın kamusal alana bir alternatif oluşturup oluşturmadığı irdelenerek işçi sendikalarının toplanma ve paylaşımlarında sosyal medyanın alternatif yaratma potansiyeline yanıt aranmıştır. Türkiye’deki işçi sendikalarından DİSK, KESK, TÜRK-İŞ ve HAK-İŞ’in twitter hesapları incelenmiştir. Sendikaların, işçi sorunları, sendikal hareketler gibi konularda sosyal medyada yeterince kitleye ulaşamadıkları görülmüştür. Gerek takipçi sayıları, gerek herhangi bir konuda gündem oluşturmak için attıkları tweetler incelendiğinde, sosyal medyada bir kamuoyu oluşturulamadığı, paylaşımların gündemde yeterince yer edinemediği sonucu ortaya çıkmaktadır. Sendikaların reelde üye sayılarına nazaran twitterdaki üye sayılarının oldukça düşük olduğu gözlenmekle beraber, sendikaların twitterda yeterli bir gündem yaratamadıkları göze çarpmaktadır. Çalışma sonucunda incelenen sendikalar arasında en fazla paylaşımlarda bulunan ve akabinde geribildirim alan sendikalar olan DİSK ve KESK, TÜRK-İŞ ve HAK-İŞ’e göre daha fazla paylaşımda bulunarak ve daha muhalif bir karakter sergileyerek daha fazla geribildirim almaktadır. Bunun sonucunda da sendikaların sosyal medya mecralarından yeteri kadar yararlanamadıkları, dönüşen iletişim dinamiklerine yeterince ayak uyduramadıkları ve kitleleri mobilize etmeye yönelik paylaşımlarının oldukça az olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- AKAR, E. (2013). “Sosyal Medya Platformları” Sosyal Medya, Ed. F. Zeynep Özata. Anadolu Üniv. Yayınları, Eskişehir.
- AKTAY, N. (1993). “Sendika Hakkı”. Ankara: Kamu-İş Yay.
- ALANKUŞ-KURAL, S. (1995). “Temsili Kamuoyu”. Yayımlanmamış Eser. Ankara.
- ANIK, C. (1999). “Sendikaların Dünü, Bugünü, Yarını Ve Türkiye’de Sendikacılık”. Tes-İş Dergisi, Ankara.
- ARENDT, H. (1996), “İnsanlık Durumu”, Cilt. I-I Çev. B.S. Fiener, İst., İletişim Y., 1994;1996.
- ARRİGHİ, G. HOPKİNS, T. WALLERSTEİN, İ. (2004) ‘Sistem Karşıtı Hareketler’ Metis Yayınları, İstanbul.
- ARSLAN, G. (2014). “ Türkiye’deki İşçi Sendikalarının Sosyal Medya Kullanımları” Sosyal Bilimler Enstitüsü, Pamukkale.
- AYAN, Y. E. (2013). “Twitter, Dönüşen Kamusal Alan Ve kanaat Oluşumu” (Yüksek Lisans Tezi).İstanbul.
- AYDOĞAN, F. (2011). “Küresel Medya”. Beta Yayınları İstanbul.
- BABACAN, M. (2014) ‘Sosyal Medya Sonrası Yeni Toplumsal Hareketler’ Birey Ve Toplum Dergisi.
- BABACAN, M. E, Haşlak, İ, Ve Hira,İ. (2011). Sosyal Medya Ve Arap Baharı.(Y.Y.)
- BAŞARAN, F. (2006), “Bir Teknolojik Yenilik Olarak İnternetin Tarihi: Ulusal Yenilik Sistemi, Kamu Politikaları ve Standartlar”, Kültür ve İletişim, 9(2), ss. 9-32.
- BENHABİB, S. (1996), "Kamu Alanı Modelleri," Cogito, 8: 238-258.
- BENHABİB, S.(1999). “Modernizm, Evrensellik Ve Birey- Çağdaş Ahlak Felsefesine Katkıları” , (Çev) Mehmet Küçük, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- BENNETT, L. (2003). The Burglar Alarm That Just Keeps Ringing: A Response to Zaller
- BENSGHİR & LEBLEBİCİ, (2001). Teknolojik gelişmenin örgütler ve örgütsel değişim üzerindeki yansımaları, Amme İdaresi Dergisi.
- BERKTAY, F. “Çoğulluk, Yeryüzünün Yasasıdır”, Kamusal Alan İçinde, (Ed) Bilgi Üniversitesi Yayınları. Birinci Cilt: Ag Toplumunun Yükselişi, (Çev) Ebru Kılıç, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- CASTELLS, M. (2013). İletişim Gücü, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- CASTELLS, MANUEL,(2005). “Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum Ve Kültür”,
- CENTEL, T. (1996). “Değişim İçinde Sendikalar”. Mercek Dergisi.
- CHAISON, G. (2002). “Information Technology: The Threat To Unions”, Journal Of Labor Research, 23, 2, 249-259.
- COŞKUN, M. K. (2006). “Süreklilik Ve Kopuş Teorileri Bağlamında Türkiye”De Eski Ve Yeni Toplumsal Hareketler”, Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi, 61-1, 67-102, [Http://Acikarsiv.Ankara.Edu.Tr/Browse/2548/3319.Pdf](http://Acikarsiv.Ankara.Edu.Tr/Browse/2548/3319.Pdf)(08.12.2013).
- COŞKUN, M. K. (2006). Toplumsal Hareketler Ve Proleter Kamusal Alan. Ekonomik Yaklaşım, 17(60 - 61), S. 143 - 155.
- ÇAHA, Ö. “İdeolojik Kamusalın Sivil Kamusala Dönüşümü” Doğu BatıDergisi, Ankara, Fsk Yayınları, 1998, S: 73-95
- ÇALIŞKAN, O. (2014).Kamusal Alan Bağlamında Ağ Toplumu ve Yeni Kamusal Alan Arayışı. Marmara İletişim Dergisi, İstanbul.
- ÇELİK, A. (1999). Dünden Bugüne Sendikal Hareket Sorunlar Arayışlar Çözümler. Eğitim - Sen Bülteni, Ekim, 95-117.
- ÇETİNKAYA, Y. D. (2014). Tarih Ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler. Y. D. Çetinkaya (Dü.) İçinde, Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori Ve Deneyim (S. 25 - 74). İstanbul: İletişim.
- ÇOBAN, B. (2009) ‘Yeni Toplumsal Hareketler’ Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- ÇOBAN, B. (2013a). “Toplumsal Hareketler Ve Yeni Alternatif /Radikal Medyalar, İstanbul.
- ÇOBAN, B. (2013b).“ Türkiye’de Sendikaların Değişen Örgütlenme Strateji Ve Politikaları” Kocaeli
- ÇÖTELİ, S. (2015). Sosyal Medyanın Yeni Tür Kamusal Alan Yaratması Ve Toplumsal Hareketlere Katkıları: Taksim Gezi Parkı Olayları Örneği. (Doktora Tezi) İstanbul: İstanbul Üni. Sos. Bil. Enstitüsü.
- DAĞTAŞ, E. (1999). On Sekizinci Ve On Dokuzuncu Yüzyıllarda Kamusal Alan-Özel Alan İkilemi Ve Basının Tarihsel Gelişimi. Kurgu Dergisi. Sayı 16. Değerlendirme”. Kamusal Alan Ve Türkiye İçinde (Ss. 3-41). Ahmet Karadağ (Ed.), Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

DEMİRCAN, B. (2006). “ İnternet Ve Kamusal Alan: Kamusal Tartışma Zeminini Olarak Çevrimiçi Forumlar” (Makale), İzmir.

ERCİNS, G. (2013). Demokrasinin Bir Önkoşulu Olarak Kamusal Alan Ve Türkiye’de

ERGENE, B. (1994, Haziran). "Habermas Ve Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü".Mürekkap. 1. 77-80.

FRASER, N. (2004), “Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek: *Gerçekte Varolan Demokrasinin Eleştirisine Bir Katkı* ” , Kamusal Alan İçinde, Ed.Meral Özbek, İstanbul, Hil Yayınları, 2004, S: 103-133

FUCHS, C. (2015) ‘Dijital Emek Ve Karl Marx’ Notabene Yayınları, Ankara.

FUCHS, C. (2016) ‘Sosyal Medya Eleştirel Bir Giriş’ Notabene Yayınları, Ankara.

FURUNCU, D. (2014) ‘ Yeni Toplumsal Hareketler, Küreselleşme Ve Dijital Aktivizm: Gezi Parkı Örneği’ Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.7-80.

GAMSON, (1995). Constructing Social Protest.

GENCER, Y. (2015) Sosyal Medya Ağlarında Örgütlenme: “Dijital Aktivizmin Toplumsal Dönüşüme Yansımaları” Gencer / E-Journal Of Intermedia, 2015/2(2) 505 - 522

GERBAUDO, P. (2012). Twitler Ve Sokaklar : Sosyal Medya Ve Günümüzün Eylemciliği Agora Kitaplığı, İstanbul.

GHANNAM, J. (2011). Social Media in the Arab World: Leading up to the Uprisings of 2011.

GÜLAŞIK, Ö. (2011). İnternetin Kamusal Alan Niteliği Üzerine Bir Araştırma, “Ankara’daki Üniversite Öğrencilerinin İnternet Kullanımı” (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üni. Sos. Bil. Enstitüsü

GÜNDÜZ, U. ve PEMBEÇİOĞLU, N. (2013). “Bilgi Kaynağı Olarak Sosyal Ağlar Ve Sosyal Medya”. Yeni Medya Üzerine: Yeni İletişim Teknolojileri İçinde (Ss. 311-338).

HABERMAS, J. (1997), Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü, T. Bora, M. Sancar (Çev.),

HABERMAS, J. (1999), “Demokrasinin Üç Normatif Modeli”, S. Benhabib (Ed.) İçinde, *Demokrasi Ve Farklılık Siyasal Düzenin Sınırlarının Tartışmaya Açılması*, İstanbul: Dünya Yerel Yönetim Ve Demokrasi Akademisi Yayınları.

HABERMAS, J. (2001), *İletişimsel Eylem Kuramı*, (Çev.: M. Tüzel) Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

HABERMAS, J. (2004), “Kamusal Alan,” Özbek, M. (Der.), *Kamusal Alan* (Çev.: M. Özbek). Hil Yayınları, İstanbul.

HARDT and NEGRI (2013). *Impero: il nuovo ordine della globalizzazione*

HASDEMİR, T. COŞKUN, M. K.(2008) “Kamusal Alan Ve Toplumsal Hareketler”, Dergipark, Ankara.

HIRSCHKOP, KEN (2003). “Demokrasi Ve Yeni Teknolojiler”, *Kapitalizm Ve Enformasyon Çağı*. Robert W. Mcchesney-Ellen Meikinswood- John Bellamy Foster (Der.). Ankara: Epos: 241- 251

HOWARD AND HUSSAIN, What Best Explains Successful Protest Cascades? ICTs and the Fuzzy Causes of the Arab Spring, *International Studies Review*, Volume 15, Issue 1, 1 March 2013, Pages 48–66, <https://doi.org/10.1111/misr.12020>

IŞIK, G. (2013) ‘ Sanaldan Sokağa Toplumsal Hareketler’ Nobel Yayınları, Ankara.

IŞIK, G. (2013) ‘ Yeni Toplumsal Hareketler Ve Sanal Gerçeklik Boyutunda Gezi Parkı Eylemleri’ Selçuk İletişim Dergisi Sayı 1. Konya.

IŞIKLI, A. (2003). *Gerçek Örgütlenme Sendikacılık*, Ankara: İmge Kitabevi.

IŞIKLI, A. (2005). *Sendikacılık Ve Siyaset*, Ankara: İmge Kitabevi.

KARADAĞ, A "Kamusal Alan Modelleri: *Çoğulcu Perspektiften Bir Değerlendirme*," Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi, Cilt: 58, Sayı: 3, Yıl: Temmuz-Eylül 2003, S. 190.

KEJANLIOĞLU, D. B. (2004). “Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı”.*Kamusal Alan İçinde* (Ss. 688-713). Meral Özbek (Ed.), İstanbul: Hil Yayınları.

KELLNER, D. (1999), “Tabandan Küreselleşme: Radikal Demokratik Bir Teknopolitikaya Doğru”, M. Özbek (Ed) İçinde, *Kamusal Alan*, İstanbul: Hil Yayınları.

KESKİN, F.(1998). *Kamusal Alan Ve Yalın Yaşam*. Doğu Batı Dergisi 95-101.

KOCABAŞ VE ÖZGÜLER (2005). Türkiye'de Sendikaların Web Sitelerinin İçerik Analizi Yoluyla İncelenmesi. Ankara Üni. SBF Dergisi, 60.

KOÇ, Y. (2003). Türkiye İşçi Sınıfı Ve Sendikacılık Hareketi Tarihi, İstanbul: Kaynak Yayınları.

KOÇAK, H. (2004). “Türkiye’de Sendikalar Ve Kamu Anlayışı”. Kamusal Alan İçinde

KOÇAK, S. (2015). “Yeni Medya, Yeni Alan” Sosyal Bilimler Dergisi, Ankara.

KORKMAZ, E. (2015). “Kamusal Alan Olarak Sosyal Medyanın Gündem Belirleme Gücü: 10 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Üzerine Bir Araştırma” Marmara Ün. İstanbul.

KORKMAZ, E. (2015). Kamusal Alan Olarak Sosyal Medyanın Gündem Belirleme Gücü, 10 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Üzerine Bir Araştırma. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KÖK, S. TEKEREK, M. (2012). Sokak Siyasetinden Sosyal Ağlara Yeni Aktivizm: Arap Baharı Deneyimi. II. Bölgesel Sorunlar Ve Türkiye Sempozyumu 1-2 Ekim 2012.

KÖSE, P. (2013). Sendika Üyesi Kadınların Sendikal Faaliyetlere Katılım Düzeyi Ve Bunu Etkileyen Sosyolojik Faktörler: Afyonkarahisar Eğitim Sendikaları Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Afyon.

KUTAL, G. (1977). Türkiye'de İşçi Sendikacılığı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayını.

LACLAU, E. / MOUFFE, C. (1992), Hegemonya Ve Sosyalist Strateji (Çev.: A. Kardam, D. Şahiner) Birikim Yayınları, İstanbul.

LAUGHLEY, DAN (2010). Medya Çalışmaları. Ali Toprak (Çev.). İstanbul: Kalkedon.

LEE, E. (2000). “The Internet Belongs To Everyone”, [Http://www.labourstart.org/icann/ericleebook.shtml](http://www.labourstart.org/icann/ericleebook.shtml) (06.11.2013).

LENİN, V. (1990). Ne Yapmalı? Hareketimizin Canalcı Sorunları. Rusya.

MAHİROĞLU, A. (2005). Yapılandırmacı Öğretim Açısından Teknoloji Eğitiminin Değerlendirilmesi,

MAKAL A. (1999). Türkiye’de Tek Parti Dönemde Çalışma İlişkileri: 1920-1946, Ankara: İmge Kitabevi.

MAKAL, A. (2008). Türkiye'de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1946-1963, Osmanlı Bankası Arşiv Ve Araştırma Merkezi.

MCCARTHY, THOMAS, (2004). “Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü’nün 1989 İngilizce Baskısına Giriş” Ed. Özbek, Meral “Kamusal Alan” Hil Yayınları, İstanbul.

NEGRİ, T. (2004). “Kamusal Alanın Yeniden Ele Geçirilmesi”. Kamusal Alan İçinde (S. 395-406). Meral Özbek (Ed.), İstanbul: Hil Yayınları.

NEGROPONTE, N. (1995). Being Digital .Londra: Hodder And Stoughton.

NEGT, O. / KLUGE A., “Kamusal Alan Ve Deneyim”, (Çev) A.DOĞUKAN, Defter Dergisi, Metis Yayınları, Sayı:16, 1991 S:65-76

NOELLE, E. (1998). Kamuoyu, Suskunluk Sarmalikeşifi, Çev Murat Özkök. Ankara: Dost Yayınları.

OCAK, M. (2016). Kamusal Alan, Sosyal Medya Ve Toplumsal Hareketler Üzerine Bir İnceleme, İstanbul.

ONAT, N. (2013). “Kamusal Alan Ve Sınırları” Durak Yay. İstanbul.

ÖZBEK M. (2004). İstanbul, Hil Yayınları, 2004, S:551-556

ÖZBEK, M. (2004). Kamusal Alanın Sınırları. M. Özbek İçinde, Kamusal Alan (S. 21 - 90). İstanbul: Hil Yayın.

ÖZDEMİR, Ö. “Başarısız Bir Sosyal Medya Deneyimi: Occupy Wall Street.” Sendika.Org: [Http://Www.Sendika.Org/2015/01/Basarisiz-Bir-Sosyal-Medya-Deneyimi-Occupy-Wall-Street-Onder-Ozdemir/](http://Www.Sendika.Org/2015/01/Basarisiz-Bir-Sosyal-Medya-Deneyimi-Occupy-Wall-Street-Onder-Ozdemir/) Adresinden Alındı (19 Ocak 2015).

ÖZGEN, M.(1998).Gazeteciliğin Etik Kimliği.İstanbul:Türkiye gazeteciler Cemiyeti yayınları.

ÖZGÜL, G. E. (2012). Bir Görme Biçimi Olarak Yeni Medya: Kamusal Alan İmkânının Araştırılması, [Http://Journal.Yasar.Edu.Tr/Wpcontent/Uploads/2012/10/26_Sayi_8_Makale_Gonul_Eda_Ozgul.Pdf](http://Journal.Yasar.Edu.Tr/Wpcontent/Uploads/2012/10/26_Sayi_8_Makale_Gonul_Eda_Ozgul.Pdf) (25.03.2014).

ÖZİNANIR, C. (2013). Gezi Direnişi’nden Forumlara: Saatlerin Ayarını Bozan Politikanın Dönüşü, Ankara Üni. Mülkiye Dergisi, 37(3), 183-200

PAPİC, M. VE NOONAN, S. (2011). Sosyal Medya: Bir Protesto Aracı, Ece Dünder (Çev.), [Http://Www.Tk.Org.Tr/Index.Php/Tk/Article/Viewfile/585/581](http://Www.Tk.Org.Tr/Index.Php/Tk/Article/Viewfile/585/581) (25.03.2014).

PETERS, JOHN D. CMIEL, KENNETH (1997), “Medya Etiği Ve Kamusal Alan”, Çev.: Ümit Hüsrev Yolsal, Medya Kültür Siyaset, Der.: Süleyman İrvan, Ark Yayınları, Ankara; 255-282.

RAWLS, J. (2006). Halkların Yasası ve kamusal Akıl Düşüncesinin Yeniden ele alınması, Çev: G. Evrin. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınevi.

RAWLS, J. (2007). Siyasal Liberalizm, Çev. Mehmet Fevzi Bilgin. İstanbul : İstanbul

RİGEL, N. (2000). İletişim Tasarımında Haber. İstanbul: Der Yayınları.

RİGEL, N. (2000). Rüya Körleşmesi. İstanbul: Der Yayınları.

SAKA ve DAĞSALGÜLER (2012). Siber Medya Sonrası Kamusal Alan ve Gazetecilik Pratikleri. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi.

SARIBAY, A.Y. (2000). Kamusal Alan Diyalojik Demokrasi Ve Sivil İtiraz. İstanbul: Alfa Yayınları.

SAVRAN, G. (1992) “Marksizm Ve ‘Yeni Toplumsal Hareketler’ Tartışması,” Sınıf Bilinci.

SAYIMER, İ. (2014). Yeni Medya Ortamlarında Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareket Deneyimleri, Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi (EJOIR) Cilt:2, Kocaeli.

SCHAAP, A. "Political Theory And The Agony Of Politics," *Political Studies Review*, Vol.5, 2007, P.64.

SCOTT, P. R. & JACKA, J. M. (2013). Sosyal Medya kurumsal Yönetim Veri rehberi, Çeviri, Tuğrul bozbey .İstanbul: Türkiye iç denetim Enstitüsü Yayınları.

SELAĞLU, A. ÖZSOY, A. (2008). “Türkiye’de İşçi Sendika Ve Konfederasyonların Web Siteleri İçerik Analizi Üzerine Bir Değerlendirme”, Çalışma Ve Toplum, 2008/2.

SENNETT, R. (2010). Kamusal İnsanın Çöküşü, Çev. S. Durak; A. Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 3. Baskı.

SEVERİN, W.J. & TANKARD, J. W. (1994). İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri Ve kitle iletişim Araçlarında kullanımı, Çev. Ali Arif Bir, N. Serdar Sever. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

SUCU, İ. (2012). Althusser’in Gözünden İdeoloji Ve İdeolojinin Bir Taşıyıcısı Olarak

ŞEN, A. F. (2017), “Online Labour Activism In Turkey: An Analysis Of The Web-Based Activism Capacities Of The Alternative Media And The Labour Unions” Intermedia International E-Journal, Fall -December - 2017 4(7)

ŞENER, G. (2009). “Sendikal Mücadelede İnternetin Rolü: Türkiye’deki İşçi Sendikalarında İnternetin Kullanımı”, Yeditepe Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi,9,1-22,

ŞENKAL, A. (2003). “İletişim Teknolojisi Ve Sendikalar: Sanal Sendika Ya Da İnternet Sendikacılığı”, Cmis Dergisi, 17, 1, 30-44, [Http://Www.Ceis.Org.Tr/Dergidocs/Makale_31.Pdf](http://Www.Ceis.Org.Tr/Dergidocs/Makale_31.Pdf) (06.11.2013).

TALAS, C. (1992). Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi, Ankara: Bilgi Yayınevi.

TALAS, C. (1997). Toplumsal Politika. Ankara: İmge Yayınları.

TİMİŞİ, N. (2003). Yeni İletişim Teknolojileri Ve Demokrasi. Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.

TOÇOĞLU, E. (1994). “Türk Sendikacılığı Ve Yapısal Değişmeler”. I. Ulusal Endüstri İlişkileri Kongresi. Kamu İş Yay. Ankara.

TOKOL, A. (1994). Türkiye’de Sendikal Hareket, Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları.

TOURAİNE, A.(1999).‘Toplumdan Toplumsal Harekete’ Çayır, K. (Ed.).Yeni Sosyal Hareketler Kaknüs Yayınları, İstanbul.

TUNA, O. (1965). Türk Sendikacılığının Başlıca Meseleleri Ve Son Gelişmeler, İktisat Fakültesi Mecmuası, Sayı.3-4,

UYSALEFE, B. (2012). “Bir Kamusal Alan Olarak Sosyal Medyada Kadının Dil Kullanımı” İzmir.

ÜNSAL, E.(1997). Sendika Yazıları, İstanbul: Boyut Kitapları.

WALLERSTEIN, ARRİGHİ, HOPKİNS (2015). Sistem Karşıtı Hareketler. Metis Yayınları

YILDIRIM, A. (2012). “Sosyal Ağlar Ve Kişisel Gizlilik Çatışması”. Sosyal Yıllık' 93. Çev.: Süleyman İrvan, 215-243.

YILMAZ, E. (2010). “Türkiye İşçi Sendikalarının Siyasal Ve Sosyolojik Özellikleri Üzerinden Tarihsel Süreç İçerisinde Değerlendirilmesi” Atatürk Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Erzurum.

YÜKSELBABA, Ü. (2008). “Kamusal Alan Modelleri Ve Bu Modellerin Bağlamları” İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Hukuk Felsefesi Ve Sosyolojisi Anabilim Dalı. İstanbul.

YÜKSELBABA, Ü. (2008). Habermas’da Kamusal Alan/Özel Alan Ayrımı. (Doktora Tezi). İstanbul.

YÜKSELBABA, Ü. (2012). Habermas Ve Kamusal Alan: Burjuva Kamusalılık İlkesinden, İletişimsel Kamusalığa Geçiş. İstanbul: Xıı Levha Yayıncılık.

[Www.Resmigazete.Gov.Tr/Arsiv/10816.Pdf](http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10816.pdf)

[Www.Resmigazete.Gov.Tr/Arsiv/11462.Pdf](http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11462.pdf)

[Www.Resmigazete.Gov.Tr/Arsiv/17863_1.Pdf](http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17863_1.pdf)

[Http://Www.Mevzuat.Gov.Tr/Mevzuatmetin/1.5.4688.Pdf](http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4688.pdf)

EKLER

Ek 1. Orjinallik Raporu

T.C.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı	Halime KÖK
Öğrenci Numarası	152209107
Enstitü Anabilim Dalı	İletişim Bilimleri
Programı	Yüksek Lisans
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. A. Fulya ŞEN
Tez Başlığı (Türkçe)	Alternatif Kamusal Alan Üretiminde Sosyal Medyanın Gücü: İşçi Sendikaları Üzerine Bir İnceleme

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 63 sayfalık kısmına ilişkin, 26/06/2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 15'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

DOÇ. DR. FULYA ŞEN
Danışmanın Adı-Soyadı
(İmzası)

Anabilim Dalı Başkanı
(İmzası)

Lisansüstü tezler, savunma öncesinde intihal program raporu ile birlikte enstitüye teslim edilir.

İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

ÖZGEÇMİŞ

1990 yılında Batman’da doğdum. İlk ve ortaöğretimini Batman’da tamamladım. Üniversite eğitimimi Elazığ Fırat üniversitesi İletişim fakültesinde Halkla İlişkiler ve Tanıtım bölümü mezunu olarak 2015 yılında tamamladım. Aynı zamanda Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Anabilim Dalı’nda yüksek lisans yapmaktayım.

